

SOVINTOTARJOUS JA OIKEUDENKÄYNTIKULUJEN JAKAMINEN

Ulriikka Tammi

Prosessioikeuden eurooppalaistuminen

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Huhtikuu 2021

TAMMI, ULRIKKA: Sovintotarjous ja oikeudenkäyntikulujen jakaminen

OTM-tutkielma, XIX + 99s.

Prosessioikeus

Huhtikuu 2021

Turun yliopiston laaturjärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta ei ole Suomen laissa säännelty, mutta sovintotarjouksen hylkäämisen on korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä katsottu voivan synnyttää kuluvastuun, mikäli sovintotarjouksen hylännyt osapuoli ei saavuta oikeudenkäynnillä edullisempaa lopputulosta kuin sovintotarjouksen hyväksymällä. Näistä lähtökohdista tutkielman tarkoituksena on arvioida hylätyksi tulleen sovintotarjouksen vaikutusta oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen dispositiivisissa riita-asioissa. Tutkielmassa selvitetään ensinnäkin empiirisiin menetelmin, miten sovintotarjous on oikeuskäytännössä vaikuttanut kulujen jakamiseen. Toiseksi tutkielmassa selvitetään pääosin lainopin metodein, miten oikeudenkäyntikulut tulisi jakaa tilanteissa, joissa oikeudenkäyntiä on jouduttu jatkamaan sovintotarjouksen tullessa hylätyksi. Empiirisen tutkimuksen lähdeaineistona on käytetty käräjä- ja hovioikeuksien ratkaisuja, ja tutkimusta on tehty sekä laadullisesti että määrällisesti. Sääntelyn puutteen johdosta tutkielmassa on keskeisessä asemassa korkeimman oikeuden aiheesta antamat ennakkoratkaisut. Tutkielman lähdeaineistona on hyödynnetty myös lainvalmisteluaineistoa sekä kotimaista ja kansainvälistä oikeuskirjallisuutta, joskin aihealuetta on käsitelty kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa suppeasti.

Tutkimustulosten valossa sovintotarjous voidaan ottaa kuluratkaisussa huomioon oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 3 §:n nojalla, mikäli sovintotarjous on määrältään ylittänyt velkojana olevan asianosaisen todellisen saatavan määrän. Sovintotarjouksen huomioon ottaminen kuluratkaisussa edellyttää lisäksi, että sovintotarjous on maksukykyisen osapuolen tekemä, eikä sovintotarjousta ole oikeudenkäynnin jatkuessa peruutettu. Oikeuskäytännössä pääasiassa omaksuttu tulkinta noudattaa näiltä osin lainopin metodein saavutettuja tutkimustuloksia, joskaan oikeuskäytännön ei voida todeta muodostuneen täysin yhtenäiseksi. Tutkimustulosten valossa suurimmat epäselvyydet sekä epäyhtenäisyydet soveltamiskäytännössä liittyvät sovintotarjouksen sisällölle asetettaviin vaatimuksiin, jotta sovintotarjous voitaisi ottaa huomioon kuluratkaisussa, sekä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuuteen. Myös oikeus-tila sen suhteen, miten sovintotarjous tulisi ottaa huomioon pääasian osalta sovintoon päättyneessä asiassa, on nykyisellään epäselvä.

Sovintotarjouksen huomioimiseen kuluratkaisussa liittyy myös oikeuksiin pääsyyn sekä ennakoitavuuteen kytkeytyviä ongelmakohtia. Olisi tärkeää, että osapuolten oikeussuojan turvaamiseksi sovintotarjouksen huomioimisesta kuluratkaisussa otettaisiin säännökset lakiin, jotta osapuolilla olisi riittävät mahdollisuudet ennakoida, mihin seurauksiin sovintotarjouksen hylkääminen saattaa johtaa.

Asiasanat: Sovintotarjous, oikeudenkäyntikulut, siviiliprosessioikeus, sovinto, oikeudenmukainen oikeudenkäynti, access to justice

SISÄLLYS

Sisällys.....	III
Lähteet	V
Lyhenteet	XIX
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	3
1.3 Lähdeaineisto ja tutkimusmetodi	4
1.4 Tutkielman rakenne.....	8
2 SOVINTOTARJOUKSESTA.....	9
2.1 Sovintoon pyrkimisen tavoitteet ja vaikutukset.....	9
2.2 Sovintotarjoukseen vetoaminen.....	11
2.2.1 Omaan sovintotarjoukseen vetoaminen.....	11
2.2.2 Väittämis- ja todistustaakka dispositiivisissa riita-asioissa.....	14
2.2.3 Vetoamiskiello	16
2.3 Sovintotarjous kansainvälisesti.....	18
2.3.1 Englannin malli – sovintotarjouksen hylkääminen synnyttää kuluvastuun.....	19
2.3.2 Norjan malli – kohtuullinen sovintotarjous vapauttaa kuluvastuusta.....	22
3 KULUSÄÄNTELYN LÄHTÖKOHTIA.....	25
3.1 Oikeuksien saatavuus	25
3.1.1 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin	25
3.1.2 Kohonneet oikeudenkäyntikulut suhteessa oikeuksiin pääsyyn.....	26
3.2 Kulusääntelyn historia ja teorettinen perusta	27
3.3 Kulusääntelyn tavoitteet.....	29
3.4 Korvattavat oikeudenkäyntikulut	33
4 KULUVASTUU SOVINTOTARJOUKSEN HYLKÄÄMISEN JOHDOSTA	35
4.1 Sovintotarjouksen suhde kulusääntelyyn	35
4.1.1 Täyden korvauksen periaate.....	36
4.1.2 Objekttiivinen kumulaatio ja osavoittotilanteet.....	37
4.1.3 Aiheeton oikeudenkäynti.....	39
4.1.4 Kulujen kohtuullistaminen.....	42
4.1.5 Muista kulusäännöksistä	45
4.2 Sovintotarjous korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä.....	48
4.3 Sovintotarjous ja sovinto	55
4.4 Kuluvastuu suhteessa osapuolten intresseihin	59
5 SOVINTOTARJOUKSEN VAIKUTUS KULURATKAISUUN.....	61
5.1 Empiirinen tutkimusaineisto.....	61
5.2 Sovellettava lainkohta.....	63
5.3 Vaatimusten kiistäminen sovintotarjouksen jälkeen.....	65
5.4 Sovintotarjouksen määrästä	67
5.4.1 Sovintotarjouksen määrä ja voitto suhteessa sovintotarjoukseen	67
5.4.2 Oikeudenkäyntikulujen sisältyminen sovintotarjoukseen	71
5.4.3 Viivästyskorosta.....	75
5.5 Sovintotarjouksen ajankohdan merkitys.....	77

5.6	Tuomittujen kulujen määrästä	81
5.7	Osapuolen maksukykyisyys	83
6	LOPUKSI.....	88
6.1	Johtopäätökset.....	88
6.2	Näkökulmia de lege ferenda.....	95

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.

Aarnio, Aulis, Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut 2011.

Andrews, Neil, English Civil Procedure: Fundamentals of the New Civil Justice System. Oxford University Press 2003.

Autio, Anna-Liisa, Siviilioikeudellisten oikeussuojakeinojen moninaisuus yrityksen näkökulmasta, s. 1–16 teoksessa Siikavirta, Kristian (toim.), Oikeus ja yhteiskunta – oikeustieteen monet kasvot, XIV Oikeustieteen päivät. Vaasan yliopiston julkaisuja, tutkimuksia 299, oikeustiede 18, julkisoikeus, 2012.

Autio, Anna-Liisa, Lainkäyttö yritysten riidanratkaisussa. Helsingin Kamari Oy 2014.

Bone, Robert G., ”To Encourage Settlement”: Rule 68, Offers of Judgment, and the History of the Federal Rules of Civil Procedure. Northwestern University Law Review 102 (4) 2008, s. 1561-1621.

Borenus, Heikki, Oikeudenkäyntikuluista. Defensor Legis 1920, s. 327–338.

Ekelöf, Per Olof – Andersson, Simon – Bellander, Henrik – Bylund, Torleif – Edelstam, Henrik – Pauli, Mikael (toim.), Rättegång, tredje häftet. 8., uudistettu painos. Norstedts Juridik AB 2018.

Ervasti, Kaijus, Oikeudenkäyntikulut pääkäsitteeseen edenneissä riita-asioissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 147, 1997.

Ervasti, Kaijus, Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäyttämisestä oikeustieteessä. Lakimies 3/1998 s. 364–388.

Ervasti, Kaijus, Lainkäytön funktiot. Lakimies 1/2002, s. 47–72.

Ervasti, Kaijus, Empiirinen oikeustutkimus, s. 9–16 teoksessa Lindfors, Heidi (toim.), Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64, 2004. (Ervasti 2004a)

Ervasti, Kaijus, Käräjäoikeuksien sovintomenettely – Empiirinen tutkimus sovinnon edistämisestä riitaprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 207, 2004. (Ervasti 2004b)

Ervasti, Kaijus, Riidat käräjäoikeuksissa: Empiirinen tutkimus riita-asioista ja oikeudenkäyntikuluista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 217, 2005.

Ervasti, Kaijus, Oikeudenkäyntikulujen kehitys alioikeusuudistuksen jälkeen. Defensor Legis 4/2006, s. 599–613.

Ervasti, Kaijus, Käräjäoikeuksien riita-asiat 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 93, 2009.

- Ervasti, Kaijus, Uusi tuomioistuinsovittelulaki. Talentum Media Oy 2013.
- Ervasti, Kaijus, Tuomioistuinsovittelu – käytännön opas. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2014.
- Ervasti, Kaijus – Aaltonen, Mikko, Osapuolten kokemuksia siviilioikeudenkäynneistä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 118, 2013.
- Ervasti, Kaijus – Nylund, Anna, Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Edita Publishing Oy 2014.
- Ervo, Laura, Oikeudenkäyntikulut ja oikeudenmukaisuus. Viimeaikaisten kulu-uudistusten heittämiä oikeudenmukaisuuskysymyksiä, s. 62–75 teoksessa Thure, Veli Matti (toim.), Oikeus ja oikeudenmukaisuus, oikeustieteen päivät 3.-4.6.1999 Joensuussa. Joensuun yliopisto 1999.
- Ervo, Laura, Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus – käsikirja lainkäyttäjille. WSOY 2008.
- Fiss, Owen M., Against Settlement. The Yale Law Journal 93 (6) 1984, s. 1073-1090.
- Fredman, Markku, Rikosasianajajan käsikirja. Talentum Media Oy 2013.
- Galanter, Marc, Reading the Landscape of Disputes: What We Know and Don't Know (and Think We Know) about Our Allegedly Contentious and Litigious Society. UCLA Law Review 31 (1) 1983, s. 4–71.
- Halijoki, Juha, Oikeudenkäyntikulut ja niiden jakautuminen. Defensor Legis 2/2000, s. 205–229.
- Hallberg, Pekka, Oikeudenmukainen oikeudenkäynti 2000-luvulla. Talentum Media Oy 2001.
- Havansi, Erkki, Taakkaa kerrakseen, s. 90–99 teoksessa Asianajajan työkentältä – Från advokatens arbetsfält. Suomen Asianajajaliitto 1994.
- Hemmo, Mika, Vahingonkorvauksen sovittelu ja moderni korvausoikeus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja No 209 1996.
- Hemmo, Mika, Vahingonkorvausoikeus. WSOY 2005.
- Hemmo, Mika, Sopimusoikeus II. Talentum Media Oy 2011.
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu, Ihmisoikeudet – Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017.
- Hopt, Klaus J. – Steffek, Felix, Mediation: Comparison of Laws, Regulatory Models, Fundamental Issues, s. 3-130 teoksessa Hopt, Klaus J. – Steffek, Felix (toim.), Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective. Oxford University Press 2013.
- Jaakkola, Risto – Vuorinen, Sami, Mitä riitelemineen maksaa: tietoa ja tulkintaa riita-asioiden oikeudenkäyntikuluista keväällä 1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 32, 1997.
- Jacobsson, Ulla, Parts kostnad i civilprocess. P.A. Norstedt & Söners Förlag 1964.

- Jokela, Antti, Oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamisesta ja kuittaamisesta, s. 30–50 teoksessa Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lohi, Tapani (toim.), Velka, vakuus ja prosessi – Juhlajulkaisu Erkki Havansi 1941 – 11/7 – 2001. Talentum Media Oy 2001.
- Jokela, Antti, Sovittelun ja oikeudenkäynnin vertailua kulukysymysten kannalta. Defensor Legis 4/2006, s. 588–598.
- Jokela, Antti, Pääkäsitely, todistelu ja tuomio – Oikeudenkäynti III. 2., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2015.
- Jokela, Antti, Oikeudenkäyntikulut ja maksuton oikeusapu. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.
- Kainulainen, Heini, Teemahaastattelut kriminologisessa tutkimuksessa, s. 17–26 teoksessa Lindfors, Heidi (toim.), Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64, 2004.
- Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla, Empiirinen tutkimus – mitä ja milloin? Julkaistu Edilexissä 3.3.2015 (www.edilex.fi/artikkelit/14917, luettu 9.9.2020)
- Kempainen, Seppo (toim.), Oikeudenkäynnin käsikirja: siviiliprosessit. WSOY Lakitieto 2004.
- Keskitalo, Petri, Käytetyn asunnon kauppa. 4., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2017.
- Koskinen-Tammi, Tiina – Laurila, Leena, Asunto- ja kiinteistökauppariidat 2000-luvun hovi-oikeuskäytännössä. Talentum Media Oy 2010.
- Koulu, Risto, KKO 2002:72 Oikeudenkäyntikulujen korvausvastuun jakaminen, s. 121–128 teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2002:2. Talentum Media Oy 2003. (Koulu 2003a)
- Koulu, Risto, KKO 2002:96 Sovintotarjouksen vaikutus asianosaisen kuluvastuuseen, s. 262–267 teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2002:2. Talentum Media Oy 2003. (Koulu 2003b)
- Koulu, Risto, Kaupallisten riitojen sovittelu. University of Helsinki Conflict Management Institutun julkaisuja 2006.
- Koulu, Risto, Konkurssin edellytykset ja esteet, s. 147–186 teoksessa Koulu, Risto – Lindfors, Heidi (toim.), Insolvenssioikeus. 4., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017.
- Koulu, Risto, Oikeuksiin pääsyn rahoittaminen. University of Helsinki Conflict Management Institutun julkaisuja 2020.
- Koulu, Risto – Lindfors, Heidi, Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut 2010. (Koulu – Lindfors 2010a)
- Koulu, Risto – Lindfors, Heidi, Maksukyvyttömyys – yritys velkojana ja velallisena. Helsingin Kamari Oy 2010. (Koulu – Lindfors 2010b)
- Kulmala, Samuli, Oikeuden väärinkäytön kielto ja oikeudenkäyntikulusanktiosäännökset. Defensor Legis 6/2018, s. 891–907.
- Lappalainen, Juha, Siviiliprosessioikeus I. Lakimiesliiton kustannus 1995.

- Lappalainen, Juha, Siviiliprosessioikeus II. Talentum Media Oy 2001.
- Lappalainen, Juha – Hupli, Tuomas, Oikeudenkäyntikulut ja niiden korvaaminen, s. 811–845 ja Siviilijutun käsittely, s. 977–1050 teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, Prosessioikeus. 5., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2017.
- Lehtinen, Lasse Juhani, Oikeusapulain mukaisen yksityisen avustajan oikeuksista ja velvollisuuksista. Lehtinen 2014.
- Leppänen, Tatu, Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 217, 1998.
- Letto-Vanamo, Pia, Suomalaisen asianajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja No 181, 1989.
- Liljenfeldt, Raija, Oikeudenkäyntikuluista riitajutuissa. Helsingin yliopiston prosessioikeuden laitoksen julkaisusarja No 4, 1982.
- Liljenfeldt, Raija – Liljenfeldt Robert, Sovinnosta riita-asioissa. Defensor Legis 5–6/1993, s. 294–307.
- Lindblom, Per Henrik, Studier i processrätt. Norstedts Juridik 1993.
- Lindfors, Heidi, KKO 2007:96 Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen riita-asian osavoittotilanteessa, s. 195–200 teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2007:2. Talentum Media Oy 2008. (Lindfors 2008a)
- Lindfors, Heidi, KKO 2008:52 Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen riita-asian osavoittotilanteessa, s. 404–409 teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2008:1. Talentum Media Oy 2008. (Lindfors 2008b)
- Lindström, Jyrki, Luotonvalvonta ja saatavien perintä. 4., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2014.
- Linna, Tuula, Prosessioikeuden oppikirja. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.
- McEwen, Craig A. – Maiman, Richard J., Small Claims Mediation in Maine: An Empirical Assessment. Maine Law Review, volume 33, 1981, s. 237–268.
- Männistö, Jarkko, Oikeudenkäyntikulut ja sovinto. Oikeustieto 3/2004, s. 12–14.
- Männistö, Jarkko, Oikeudenkäyntikulut kannustimena – taloustieteellinen analyysi oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden vaikutuksista. Lakimies 1/2005, s. 79–97.
- Määttä, Pekka, Oikeudenkäyntikulut pääasian tultua sovituksi. Oikeustieto 3/2008, s. 19–21.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Yksityishenkilön velkajärjestely, s. 12–85 teoksessa Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Kauppakaari Oyj 1999.
- Niemi, Johanna, Oikeudenkäynnin kustannuksista. Lakimies 7–8/2020, s. 1255–1261.

- Nyblin, Klaus, Riidanratkaisu – käsikirja yrityksille. Talentum Media Oy 2012.
- Nylund, Anna, Rättshjälp och rättegångskostnader. JFT 3/2002, s. 279–294.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, Euroopan ihmisoikeussopimus. 6., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018.
- Phillips, Jenny – Hawkins, Keith, Some Economic Aspects of the Settlement Process: A Study of Personal Injury Claims. The Modern Law Review 39 (5) 1976, s. 497–515.
- Pohjonen, Soile, Konfliktien ratkaisu oikeusjärjestelmässä ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa, s. 61–82 teoksessa Pohjonen, Soile (toim.), Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. WSLT 2001.
- Posin, Daniel Q., Mediating International Business Disputes. Fordham Journal of Corporate & Financial Law 9 (2) 2004, s. 449-474.
- Rautio, Jaakko – Frände, Dan, Todistelu – Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. 2., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2020.
- Riley, Anna, Indemnity Costs in Judicial Review. Judicial Review 9 (3) 2004, s. 202-206.
- Rowe, Thomas D. Jr, Predicting the Effects of Attorney Fee Shifting. Law and Contemporary Problems 47 (1) 1984, s. 139–171.
- Saarensola, Satu, Oikeudenkäyntikulut ja kohtuullisuus: Tutkimus kulujen jakautumisesta taloudellisesti tai muutoin eriarvoisten asianosaisten kesken. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 336, 2017.
- Saarnilehto, Ari, Vastuu velvoitteen täyttämisestä, s. 181–191 teoksessa Saarnilehto, Ari – Anola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika (toim.), Varallisuus oikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro Oy 2012.
- Salminen, Jaakko, Riita laihasta sovusta? Oikeudenkäyntikulujen jättäminen tuomioistuimen ratkaistavaksi sovintotapauksissa. Oikeustieto 4/2012, s. 20–24.
- Sarasoja, Laura – Carling, Chris, Oikeudenkäyntikulut pääkäsitellyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019. Julkaistu Edilexissä 22.9.2020. (<https://www.edilex.fi/artikkelit/21403.pdf>, luettu 7.10.2020)
- Schei, Tore – Bårdsen, Arnfinn – Nordén, Dag Bugge – Reusch, Christian – Øie, Toril M., Tvisteloven – kommentarutgave Bind I. 2., uudistettu painos. Universitetsforlaget 2013.
- Solimine, Michael E. – Pacheco, Bryan, State Court Regulation of Offers of Judgement and Its Lessons for Federal practice. Ohio State Journal on Dispute Resolution 13 (1) 1997, s. 51–88.
- Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha, Suomen vahingonkorvausoikeus. 7., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2020.
- Sundet, Norunn Løkken, Oversikt over reglene om saks kostnader. Jussens Venner 53 (6) 2018, s. 399–418.

- Tirkkonen, Tauno, Suomen siviiliprosessioikeus II. 2., uudistettu painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 128, WSOY 1977.
- Tirkkonen, Tauno, Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. 5., uudistettu painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 71, WSOY 1981.
- Toran, Janice, Settlement, Sanctions and Attorney fees: Comparing English Payment into Court and Proposed Rule 68. *American University Law Review* 35 (2) 1986, s. 301–338.
- Turunen, Santtu, Asianajajien palkkiotaksa – kielletty kilpailurajoitus vai keino madaltaa prosessikynnystä? *Defensor Legis* 5/2002, s. 762–776.
- Turunen, Santtu, Täytyykö prosessioikeudellisessa väitöskirjassa hyödyntää empiiristä menetelmää?, s. 67–76 teoksessa Lindfors, Heidi (toim.), *Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja* 64, 2004.
- Viitanen, Klaus, Oikeudenkäyntikulut ja oikeuksien saatavuus. *Defensor Legis* 4/2006, s. 614–632.
- Viitanen, Klaus, *Asianajopalkkiot – kilpailu vai sääntely?* Edita Publishing Oy 2011.
- Virolainen, Jyrki, *Lainkäyttö. Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa.* Lakimiesliiton kustannus 1995.
- Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, *Prosessin pääajajat ja tehtävät*, s. 57–82 teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lapalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, *Prosessioikeus*. 5., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2017.
- Ward, Daniel L., *New Carrots and Sticks: Proposals for Reform of CPR Part 36.* *The Modern Law Review* 70 (2) 2007, s. 278–293.
- Ylönen, Markku, *Asianajajaoikeus – Laki, säännöt ja tapaohjeet*. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018.
- Zander, Michael, *Is the English Payment-Into-Court Rule Worth Copying?* *Rechts Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 40. Jahrg., H 3/4, *Der Schutz des Schwächeren im Recht* 1976, s. 750-758.

Internetlähteet

- Kohtuuttomat oikeudenkäyntikulut nakertavat suomalaisten oikeusturvaa, sanoo KKO:n uusi presidentti Tatu Leppänen, Susanna Reinboth. *Helsingin Sanomat* 19.8.2019.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006208527.html> (luettu 2.4.2020)
(HS 19.8.2019)
- Lakimiesliiton oikeusvaltio -ohjelma 2019–2023. https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/22199/oikeusvaltio-ohjelma_final.pdf (luettu 2.4.2020)

Laskutuskattojen sijaan huomio oikeusprosessin valuvikoihin. Tuula Linna ja Antero Rytkölä, Lakimiesliiton blogi 20.8.2019. <https://www.lakimiesliitto.fi/blogi/laskutuskattojen-sijaan-huomio-oikeusprosessien-valuvikoihin/> (luettu 2.4.2020)
(Lakimiesliiton blogi 20.8.2019)

Oikeusturvavakuutuksen tunnettuus -raportti. Taloustutkimus Oy: Suomen Lakimiesliitto ry 2019. https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/22270/suomen_lakimiesliito_oikeusturvavakuutuksen_tunnettuus_telebus_vko_6_raportti.pdf (luettu 2.4.2020)

Oikeutta pitäisi saada riita-asioissa muutenkin kuin lompakon avulla. Helsingin Sanomat 20.8.2019. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006209346.html> (luettu 2.4.2020)
(HS 20.8.2019)

Virallislähteet

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eräistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla”, 8.–9. kesäkuuta 2005 pidetty 418. täysistunto, (2005/C 286/01).

HE 109/1981 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle korkolainsäädännöksi.

HE 15/1990 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 102/1990 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 191/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 107/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta.

HE 32/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 26/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 114/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 93/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.

HE 284/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa sekä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta.

HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Innst. O. nr. 110 (2004–2005). Innstilling fra justiskomiteen om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

KM 1998:3. Oikeudenkäyntikulutoimikunnan välimietintö.

KM 1998:8. Oikeudenkäyntikulutoimikunnan loppumietintö.

KM 2003:3. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö.

LaVM 22/1993 vp – HE 191/1993 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta.

LaVM 26/1998 vp – HE 107/1998 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta.

LaVM 4/2005 vp – HE 114/2004 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä riitaasioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

NOU 2001:32 Bind A. Rett på sak, Lov om tvisteløsning (tvisteloven)

NOU 2001:32 Bind B. Rett på sak, Lov om tvisteløsning (tvisteloven)

Ot.prp. nr. 51 (2004–2005). Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

SOU 1938:44. Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 1995:65. Näringslivets tvistlösning: slutbetänkande.

SOU 1995:124. Ett reformerat hovrättsförfarande.

Tuomioistuinsovittelutyöryhmän mietintö 2003:2

Muut

Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012. Suomen Asianajajaliitto. (https://valvontalautakunta.fi/files/1541/Asianajajaliiton_lainsaadantoaloitteet_2012.pdf, luettu 6.7.2020)

Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers. CCBE 2019.

Equal Access to Justice, OECD Expert Roundtable Background notes, OECD 2015. (<https://www.oecd.org/gov/Equal-Access-Justice-Roundtable-background-note.pdf>, luettu 24.8.2020)

Facta 2001, 10. osa. WSOY 1984.

Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet. Suomen Asianajajaliitto 2013.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari. Suomen Asianajajaliitto 2011.

Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2011.

Otavan iso tietosanakirja, Encyclopedia Fennica, 5. osa. Otava 1963.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019.

Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2019. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:4.

UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use 2002. United Nations 2004.

UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018.

Valvontalautakunnan ratkaisu, 17.11.2006, 3. jaosto.

Valvontalautakunnan ratkaisu 7.5.2010, 1. jaosto.

Valvontalautakunnan ratkaisu, 16.9.2011, 1. jaosto.

Valvontalautakunnan valvontakertomus 2011. Suomen Asianajajaliiton julkaisuja.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1996:131

KKO 1997:26

KKO 1997:77

KKO 1997:195

KKO 1997:199

KKO 1998:118

KKO 2001:65

KKO 2001:68

KKO 2002:70

KKO 2002:71

KKO 2002:72

KKO 2002:96

KKO 2004:13

KKO 2005:15

KKO 2005:91

KKO 2005:112

KKO 2007:96

KKO 2008:52

KKO 2011:91

KKO 2012:20

KKO 2015:21

KKO 2017:68

KKO 2018:68

Käräjä- ja hovioikeudet

Helsingin käräjäoikeus 12.12.2017, L 16/58806, nro 17/61652

Lapin käräjäoikeus 26.10.2018, L 17/2136, nro 18/9315 (jatkokäsittelylupaa ei myönnetty, RHO, S 18/898)

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 5.3.2020, L 19/4495, nro 20/404

Helsingin hovioikeus 9.2.2012, S 11/2236, nro 326

Turun hovioikeus 15.3.2016, S 15/228, nro 286

Turun hovioikeus 31.5.2018, S 18/163, nro 449

Turun hovioikeus 9.11.2018, S 17/1628, nro 878

EIT

Humen v. Puola 15.10.1999 (Application no. 26614/95)

Teltronic-CATV v. Puola 10.1.2006 (Application no. 48140/99)

Weissman ja muut v. Romania 24.5.2006 (Application no. 63945/00)

Stankov v. Bulgaria 12.7.2007 (Application no. 68490/01)

Klauz v. Kroatia 18.7.2013 (Application no. 28963/10)

Cindrić ja Bešlić v. Kroatia 6.9.2016 (Application no. 72152/13)

Altay v. Turkki (No. 2) 9.4.2019 (Application no. 11236/09)

Sļadzevskis v. Latvia 11.6.2020 (Application no. 32003/13)

Safonov ja Safonova v. Ukraina 18.6.2020 (Application no. 24391/10)

Muut

England and Wales Court of Appeal: Petrotrade Inc v. Texaco Ltd [2000] EWCA Civ 512

England and Wales Court of Appeal: Factortame Ltd & Others v. Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions [2002] EWCA Civ 22

England and Wales Court of Appeal: The Trustees of Stokes Pension Fund v. Western Power Distribution (South West) Plc [2005] EWCA Civ 854

England and Wales Court of Appeal: Mr Trevor Michael Fox v. Foundation Piling Limited [2011] EWCA Civ 790

England and Wales Court of Appeal: Colin Crooks v. Hendricks Lovell Limited [2016] EWCA Civ 8

Norjan korkein oikeus: HR-2012-00960-U, (sak nr. 2012/531)

Norjan korkein oikeus: HR-2012-01325-A, (sak nr. 2011/2020)

Norjan korkein oikeus: HR-2015-00787-A, (sak nr. 2014/1719)

Ruotsin korkein oikeus: NJA 1937 s. 162 I ja II

Ruotsin korkein oikeus: NJA 1955 s. 329

Empiirinen tutkimusaineisto

Helsingin hovioikeus 30.12.2011, S 11/212, nro 3868

Helsingin hovioikeus 23.5.2012, S 11/1423, nro 1356

Helsingin hovioikeus 28.8.2013, S 12/2261, nro 2279

Helsingin hovioikeus 31.12.2014, S 14/653, nro 2485

Helsingin hovioikeus 18.12.2015, S 15/1906, nro 1831

Helsingin hovioikeus 31.1.2018, S 16/1973, nro 126

Helsingin hovioikeus 2.2.2018, S 16/2565, nro 160

Helsingin hovioikeus 29.3.2018, S 16/2413, nro 382

Helsingin hovioikeus 10.7.2018, S 17/1915, nro 954

Helsingin hovioikeus 20.9.2018, S 17/960, nro 1212

Helsingin hovioikeus 17.6.2019, S 17/2588, nro 775
Helsingin hovioikeus 1.11.2019, S 17/1681, nro 1380
Helsingin hovioikeus 23.1.2020, S 18/2151, nro 44
Itä-Suomen hovioikeus 27.4.2004, S 02/1389, nro 538
Itä-Suomen hovioikeus 29.11.2007, S 06/156, nro 1435
Itä-Suomen hovioikeus 9.2.2010, S 09/667, nro 113
Itä-Suomen hovioikeus 23.9.2010, S 09/1066, nro 951
Itä-Suomen hovioikeus 9.10.2015, S 14/969, nro 638
Itä-Suomen hovioikeus 16.12.2016, S 16/655, nro 794
Itä-Suomen hovioikeus 5.1.2017, S 16/714, nro 2
Itä-Suomen hovioikeus 17.1.2017, S 15/1614, nro 27
Itä-Suomen hovioikeus 7.2.2017, S 16/217, nro 73
Itä-Suomen hovioikeus 26.5.2017, S 16/1215, nro 304
Itä-Suomen hovioikeus 22.8.2017, S 17/11, nro 442
Itä-Suomen hovioikeus 22.12.2017, S 17/746, nro 679
Itä-Suomen hovioikeus 12.4.2019, S 18/90, nro 189
Kouvolan hovioikeus 11.12.2006, S 05/574, nro 1465
Kouvolan hovioikeus 16.4.2009, S 08/1095, nro 445
Rovaniemen hovioikeus 16.2.2010, S 09/368, nro 119
Rovaniemen hovioikeus 17.8.2010, S 09/972, nro 688
Rovaniemen hovioikeus 7.10.2011, S 10/797, nro 878
Rovaniemen hovioikeus 19.4.2012, S 11/589, nro 308
Rovaniemen hovioikeus 10.10.2012, S 11/268, nro 864
Rovaniemen hovioikeus 15.2.2013, S 11/959, nro 132
Rovaniemen hovioikeus 22.1.2016, S 15/109, nro 40
Rovaniemen hovioikeus 22.6.2016, S 15/1105, nro 339
Rovaniemen hovioikeus 22.12.2016, S 15/994, nro 601

Rovaniemen hovioikeus 27.11.2017, S 17/174, nro 470

Rovaniemen hovioikeus 4.12.2017, S 16/842, nro 480

Rovaniemen hovioikeus 6.4.2018, S 17/374, nro 109

Rovaniemen hovioikeus 18.4.2018, S 17/609, nro 135

Rovaniemen hovioikeus 24.4.2018, S 16/1057, nro 143

Rovaniemen hovioikeus 14.9.2018, S 17/1024, nro 305

Rovaniemen hovioikeus 1.11.2018, S 18/33, nro 372

Rovaniemen hovioikeus 29.11.2018, S 17/566, nro 450

Turun hovioikeus 1.4.2014, S 13/516, nro 451

Turun hovioikeus 8.3.2016, S 15/871, nro 265

Turun hovioikeus 28.12.2016, S 16/528, nro 1253

Turun hovioikeus 10.2.2017, S 16/275, nro 144

Turun hovioikeus 28.2.2017, S 16/235, nro 196

Turun hovioikeus 29.11.2017, S 17/628, nro 1006

Turun hovioikeus 19.1.2018, S 16/1514, nro 50

Turun hovioikeus 9.5.2018, S 17/587, nro 367

Turun hovioikeus 7.6.2018, S 17/994, nro 468

Turun hovioikeus 3.7.2018, S 17/939, nro 570

Turun hovioikeus 3.9.2018, S 17/1202, nro 689

Turun hovioikeus 17.5.2019, S 18/743, nro 377

Vaasan hovioikeus 17.1.2020, S 18/691, nro 19

Helsingin käräjäoikeus 18.7.2018, L 17/48026, nro 18/37766 (jatkokäsittelylupaa ei myönnetty, HelHO, S 18/2116)

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 22.2.2019, L 17/3617, nro 19/6371

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 30.8.2019, L 18/5009678, nro 19/35727

Kainuun käräjäoikeus 6.9.2018, L 17/4514, nro 18/4430

Kainuun käräjäoikeus 28.2.2019, L 17/4945, nro 19/991

Kanta-Hämeen käräjäoikeus 19.5.2016, S 15/6142, nro 16/4631

Kanta-Hämeen kärjäoikeus 17.9.2019, L 18/5942, nro 19/11530 (lausunnon antaminen valituksesta rauennut kantajayhtiön konkurssin seurauksena, THO, S 19/1719)

Lapin kärjäoikeus 20.10.2017, L 16/7145, nro 17/8614

Lapin kärjäoikeus 17.5.2018, L 17/7803, nro 18/4101

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 14.4.2016, L 15/9323, nro 16/3291 (valitus hovioikeuteen peruutettu, I-SHO, S 16/541)

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 29.6.2016, L 15/8487, nro 16/5693 (jatkokäsittelylupaa ei myönnetty, I-SHO, S 16/896)

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 12.9.2017, L 16/8853, nro 17/8018

Vantaan kärjäoikeus 19.5.2017, L 16/13701, nro 17/5360

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 18.12.2017, L 16/28128, nro 17/35672

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 26.2.2018, L 16/33072, nro 18/7175

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 22.10.2018, L 17/27491, nro 18/44032

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 25.4.2019, L 18/1257, nro 19/15279

Varsinais-Suomen kärjäoikeus 7.6.2019, L 18/16494, nro 19/20652

Kuviot

Kuvio 1. Sovintotarjouksen huomioimisessa sovellettu lainkohta.

Kuvio 2. Vastaajan tekemän sovintotarjouksen määrän vaikutus kuluratkaisuun osittaisen voiton tilanteissa.

Kuvio 3. Vastapuolen maksettavaksi tuomittujen kulujen määrät.

LYHENTEET

CPR	The Civil Procedure Rules (1998), Englannin siviiliprosessilaki
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18-19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuim
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HelHO	Helsingin hovioikeus
HO	hovioikeus
Innst. O	Innstillinger til Odelstinget (Norja)
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KO	kärjäoikeus
KonkL	konkurssilaki (20.2.2004/120)
KouHO	Kouvolan hovioikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NOU	Norges offentlige utredninger
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
Ot.prp.	odelstingsproposisjon (Norja)
RB	rättegångsbalken (1942:740), Ruotsin oikeudenkäymiskaari
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RiiSovL	laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (29.4.2011/394)
RikosSovL	Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015)
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
THO	Turun hovioikeus
tvI	Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven, LOV-2005-06-17-90), Norjan siviiliprosessilaki
UK	ulosottokaari (15.6.2007/705)
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
VHO	Vaasan hovioikeus
VJL	laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (25.1.1993/57)
vp	valtiopäivät

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Dispositiivisissa riita-asioissa ensisijaisena tavoitteena pidetään sitä, että riidan osapuolet saisivat riidan ratkaistuksi sovinnollisesti tuomioistuimen ulkopuolella.¹ Pyrkimys sovinnollisuuden edistämiseen näkyy paitsi lain säännöksissä,² myös esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet kieltävät lähtökohtaisesti oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymisen ilman, että asiakkaan vaatimukset ilmoitetaan vastapuolelle, ja että vastapuolelle varataan kohtuullinen harkinta-aika sekä tilaisuus asian sovinnolliseen selvittämiseen.³ Vastaava kielto sisältyy myös luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) 8 §:n 1 momentin 13-kohtaan. Riita-asioissa onkin tavallista, että riitaista asiaa pyritään selvittämään sovinnollisesti osapuolten välillä.⁴ Jo dispositiivisen riita-asian käsitteeseen sisältyy mahdollisuus asian sopimiseen missä tahansa prosessin vaiheessa,⁵ ja sovintoneuvotteluiden käyminen on mahdollista paitsi ennen asian saattamista tuomioistuimen ratkaistavaksi, myös asian vireillä ollessa.

Sovinnolliseen ratkaisuun pyrkiminen saattaa johtaa siihen, että riidan osapuoli tekee vastapuolelle *sovintotarjouksen*, jossa osapuoli ilmoittaa vastapuolelle oman näkemyksensä siitä, miten käsillä oleva riitaisa asia voitaisiin sovinnollisesti ratkaista. Koska osapuolilla on dispositiivisissa riita-asioissa mahdollisuus sopimusvapautensa puitteissa sopia asia parhaaksi katsomallaan tavalla,⁶ sovintotarjouksen sisältö saattaa vaihdella paljonkin. Useasti sovintotarjous kattaa osan asiassa esitetyistä vaatimuksista.⁷

¹ Ks. esim. HE 107/1998 vp, s. 18–19.

² Esimerkiksi alioikeusuudistuksessa 1990-luvun alussa sovinnollisuutta pyrittiin edistämään oikeudenkäymiskäärin tehdyin muutoksin. Ks. laajemmin HE 15/1990 vp. Ks. myös Autio 2012, s. 8.

³ Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet, kohta 7.1. Ks. lisäksi Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari 2011, s. 43.

⁴ Näin myös Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 20.

⁵ Dispositiivisella riita-asialla tarkoitetaan asiaa, joista asianosaiset saavat itse määrätä (disponoida). Asianosaisten määräämisvalta ilmenee myös siten, että asianosaiset voivat vapaasti tehdä riidan kohteesta sovinnon. Lainsäädännössä dispositiivisista riita-asioista puhutaan asioina, jossa sovinto on sallittu. Ks. esim. Tirkkonen 1981, s.10–11. Esim. tapauksessa KKO 2002:96 asianosaiset pääsivät sovintoon hovioikeuden pääkäsittelyn alussa, ja tapauksessa KKO 2001:68 asianosaiset pääsivät sovintoon käräjäoikeuden pääkäsittelyssä ennen todistelun vastaanottamista.

⁶ Ks. esim. Kempainen 2004, s. 114.

⁷ Näin myös Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 20; Nyblin 2012, s. 117.

Sovintoneuvottelut tai sovintotarjouksen tekeminen eivät välttämättä johda sovinnolliseen ratkaisuun. Vaikka sovintotarjouksella ei olisi saavutettu sovinnollista ratkaisua ja vältetty asian käsittelyä tuomioistuimessa, tehdyllä sovintotarjouksella saattaa olla merkitystä oikeudenkäyntikulujen jakautumista arvioitaessa. Suomen oikeus ei tunne niin sanottua sovintotarjous -instituutiota, jossa sovintotarjouksen tekemistä ja vaikutuksia kuluratkaisuun säänneltäisiin laissa. Sovintotarjous saattaa kuluvastuuta arvioitaessa sen sijaan tulla huomioon otettavaksi oikeudenkäymiskaaren (OK, 1.1.1734/4) 21 luvun yleisten kuluvastuuta koskevien säännösten kautta.⁸

KKO 2008:52. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaajat tekivät käräjäoikeuden valmisteluistunnossa sovintotarjouksen, jota kantajat eivät hyväksyneet. Oikeudenkäynnin jatkuessa vastaajat kiistivät kanteen kokonaan. Vastaajien maksettavaksi tuomittiin vähemmän kuin mitä nämä olivat sovintona tarjonneet. Korkein oikeus totesi ratkaisunsa perusteluissa, että maksukykyisen osapuolen tekemä sovintotarjous, joka kattaa määrältään vastapuolena olevan velkojan todellisen saatavan, merkitsee sitä, että velkojalla on mahdollisuus periä saatavansa jatkamatta oikeudenkäyntiä. Sovintotarjous otettiin huomioon kuluratkaisua tehtäessä.

Sovintotarjouksen vaikutukseen oikeudenkäyntikulujen jakautumista arvioitaessa ei ole juuri-kaan otettu kantaa oikeuskirjallisuudessa. Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa näyttäisikin olevan pitkälti korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön varassa. Suomen Asianajajaliitto ehdotti vuonna 2012 lainsäädäntöaloitteessaan sovintotarjouksen sääntelystä seuraavaa:

”[OK 21 luvun 3 §:n] säännöstä olisikin tarkennettava niin, että oikeudenkäynnin aikana tehty sovintotarjous voitaisiin ottaa huomioon ratkaistaessa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus asianosaisten kesken, milloin olosuhteet eivät puoltaisi sovintotarjouksen huomioimatta jättämistä. Asiaa arvioitaessa olisi kuitenkin huomioon otettava mm. sovinnontarjouksen saajalle jo aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen määrä.” Lainsäädäntöaloitteen mukaan kuluvastuun arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota siihen, olisiko sovintotarjous kohtuudella pitänyt hyväksyä.⁹

Edellä kuvattu lainsäädäntöaloite ei ole johtanut lainsäädännön uudistamiseen.

Korkein oikeus antoi ennakkoratkaisunsa sovintotarjouksen vaikutuksista oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen noin kolmetoista vuotta sitten, minkä jälkeen tuomioistuimissa on ehtinyt syntyä asiasta uutta oikeuskäytäntöä, jota onkin mahdollista hyödyntää tämän tutkielman tarpeisiin. Oikeudenkäynnistä aiheutuvan kulluriskin pienentämisestä ja oikeuksiin pääsystä vilkkaana käytävä keskustelu tekevät aiheen tarkastelusta yhä varsin ajankohtaisen.¹⁰

⁸ Koulu 2003b, s. 263.

⁹ Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 21.

¹⁰ Tavoite oikeudenkäynnistä aiheutuvan kulluriskin pienentämisestä on kirjattu muun muassa nykyiseen hallitusohjelmaan. Ks. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Ks. myös oikeudenkäyntikuluista käytävästä keskustelusta jäljempänä luku 3.1.2.

Oikeudenkäyntiin liittyy jo sinällään huomattava kuluriski, joka saattaa olla omiaan estämään kansalaisten pääsyä oikeuksiinsa.¹¹ Riski siitä, että sovintotarjouksen hylkäämisen myötä korvattaviksi saattavat tulla vastapuolen oikeudenkäyntikulut, saattaa olla omiaan vähentämään yhä entisestään mahdollisuuksia oikeuksiin pääsyyn. Tutkimuksen merkityksellisyyttä lisäävät myös etenkin sääntelyn ja tutkimuksen puute.

Aihealue on valikoitunut tutkimukseni kohteeksi käytännön kokemuksen kautta. Lakiasiaintoinmistossa työskennellessäni on tullut eteen tilanteita, joissa yksittäisissä asioissa on ollut hankalaa etukäteen arvioida, voidaanko sovintotarjous ylipäätään huomioida kuluratkaisussa ja mitä sovintotarjouksen tulee määrällisesti kattaa, jotta sillä saattaisi olla vaikutusta kuluratkaisuun. Tutkimukseni pohjautuukin käytännön työssä havaittuun tarpeeseen aihealueen tutkimiselle.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvasuutta sekä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja. Tarkoituksena on tarkastella aihetta paitsi oikeuskäytännössä tehtyjen kuluratkaisujen valossa, myös esittää tulkintasuositus siitä, miten kulut tulisi jakaa tilanteessa, jossa asianosainen on vedonnut tekemäänsä sovintotarjoukseen. Aihealuetta tarkastellaan kahden tutkimuskysymyksen avulla, joista ensimmäinen kuuluu: Miten oikeudenkäyntikulut on jaettu oikeuskäytännössä asioissa, joissa osapuoli on vedonnut tekemäänsä sovintotarjoukseen? Osana tutkimuskysymystä tarkastelen ensinnäkin sitä, miten kulut on konkreettisissa tilanteissa jaettu. Toiseksi tarkastelen sitä, poikkeavatko kuluratkaisut joltain osin korkeimman oikeuden omaksumasta kannasta, ja toisaalta, onko oikeuskäytäntö tältä osin yhtenäinen. Toisen tutkimustehtävän täyttämiseksi tutkielmani toinen tutkimuskysymys kuuluu: Miten oikeudenkäyntikulut pitäisi jakaa tilanteessa, jossa asianosainen on vedonnut tekemäänsä sovintotarjoukseen? Tarkoituksena on ennen kaikkea tarkastella sitä, miten kulut tulisi voimassa olevan oikeuden mukaan jakaa tällaisissa tilanteissa, ja keskiössä ovat kuluratkaisussa huomioon otettavat seikat. Toisaalta tutkielmassa esitetään myös joitakin näkemyksiä tulevan lain kannalta.

Viittaan tutkielmassani sovintotarjouksella kaikkiin riidan vastapuolelle tehtyihin ehdotuksiin riidan sovinnollisesta ratkaisemisesta. *Sovintotarjouksella* tarkoitetaan tässä yhteydessä vastapuolelle tarjottua kompromissiratkaisua riidan sopimiseksi, jossa kumpikin osapuoli joustaa

¹¹ Lakimiesliiton teettämän ja Taloustutkimus Oy:n toteuttaman tutkimuksen mukaan 45 %:a suomalaisista pelotaisi viedä asiansa tuomioistuimeen kuluriskin vuoksi. Ks. Oikeusturvavakuutuksen tunnettuus -raportti 2019.

alkuperäisistä vaatimuksistaan.¹² Tutkielman tarkoituksena ei ole kuvata sovintotarjouksen tekemistä, vaan tarkoituksena on keskittyä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaan kulu- vastuuseen.

Tutkimus on rajattu koskemaan ainoastaan laajoja dispositiivisia riita-asioita. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät paitsi indispositiiviset asiat, myös hakemusasiat ja summaariset riita-asiat. Aiheen tarkastelu on lisäksi rajattu pelkästään yleisiin tuomioistuimiin. Tässä tutkielmassa ei myöskään oteta kantaa kuluvastuuseen ylimääräisessä muutoksenhaussa.

Oikeudenkäyntikuluista, niiden mahdollisesta rajoittamisesta sekä kulujen vaikutuksista oikeuksiin pääsyyn käytävä keskustelu liittyy väistämättä myös nyt käsillä olevaan aiheeseen ja sivuankin tätä keskustelua tutkielmassani etenkin oikeuksiin pääsyn näkökulmasta. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta käsitellä laajamittaisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeuksiin pääsyn turvaavia säännöksiä, vaan tutkielmassa kyseiset säännökset jäävät ainoastaan maininnan tasolle ja tyydyn viittaamaan niistä muualla kirjoitettuun. Tämän tutkielman puitteissa ei ole myöskään tarkoitus ottaa kantaa esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen määrään tai siihen, tulisiko oikeudenkäyntikulujen määrää jollain tavalla rajoittaa. Kyseinen aihepiiri on itsessään niin laaja, ettei sitä ole tässä yhteydessä mahdollista käsitellä. Myöskään oikeusturva- vakuutuksia tai oikeusapua ei tässä tutkielmassa käsitellä.

1.3 Lähdeaineisto ja tutkimusmetodi

Tutkielman lähdeaineistona on käytetty pääasiassa oikeuskirjallisuutta, lainvalmistelumateriaaleja sekä oikeustapauksia. Oikeuskirjallisuutta oikeudenkäyntikuluista on saatavilla jonkin verran. Merkittäviä teoksia ovat muun muassa vuonna 2019 julkaistu toinen uudistettu painos Antti Jokelan ”Oikeudenkäyntikulut ja maksuton oikeusapu” -teoksesta¹³ sekä Satu Saarensolan vuonna 2017 julkaistu väitöskirja ”Oikeudenkäyntikulut ja kohtuullisuus”.¹⁴ Oikeudenkäyntikuluja käsitellään lisäksi muutamissa yleisteoksissa, joista esimerkkeinä mainittakoon Lappalaisen vuonna 2001 julkaistu ”Siviiliprosessioikeus II”,¹⁵ sekä Lappalaisen ja Huplin kirjoittama jakso ”Oikeudenkäyntikulut ja niiden korvaaminen” vuonna 2017 julkaistussa ”Prosessioikeus” -teoksen viidennessä uudistetussa painoksessa.¹⁶ Hieman vanhemmassa

¹² Näin myös esim. Nyblin 2012, s. 117.

¹³ Jokela 2019.

¹⁴ Saarensola 2017.

¹⁵ Lappalainen 2001.

¹⁶ Lappalainen – Hupli 2017.

oikeuskirjallisuudessa kulujen jakautumista on käsitelty muun muassa Liljenfeldtin vuonna 1982 julkaistussa liseniaatintyössä ”Oikeudenkäyntikuluista riitajutuissa”.¹⁷

Sovintotarjouksen vaikutusta oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen ei ole oikeuskirjallisuudessa juurikaan käsitelty. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun KKO 2008:52 on jonkin verran oikeuskirjallisuudessa viitattu, mutta viittaukset jäävät usein lyhyen maininnan varaan.¹⁸ Sama koskee korkeimman oikeuden toista sovintotarjoukseen liittyvää ratkaisua KKO 2002:96, johon oikeuskirjallisuudessa tehdyt viittaukset ovat niin ikään jokseenkin suppeita.¹⁹ Merkittävimpien kirjallisuuslähteiden joukossa ovat Lindforsin kommentti ratkaisusta KKO 2008:52 teoksessa ”KKO:n ratkaisut kommentein 2008:1”,²⁰ sekä Koulun kommentti ratkaisusta KKO 2002:96 teoksessa ”KKO:n ratkaisut kommentein 2002:2”.²¹

Tutkielman laatimista varten olen tutustunut sekä käräjä- että hovioikeuksien ratkaisuihin, joissa sovintotarjouksen vaikutusta oikeudenkäyntikulujen jakamiseen on arvioitu. Aineistoa kertyi Suomen kaikista viidestä hovioikeudesta sekä kahdeksasta²² eri käräjäoikeudesta yhteensä 106 ratkaisun verran. Kaikkia ratkaisuja ei ole ollut mahdollista tutkielmassani hyödyntää esimerkiksi sen vuoksi, että asianosaiset ovat päässeet käräjäoikeuden tuomion jälkeen asiassa sovintoon, jonka hovioikeus on vahvistanut kumoten samalla käräjäoikeuden tuomion. Lisäksi tutkielmani aineisto kattaa ainoastaan lainvoimaiset ratkaisut, mistä syystä kaikkia käräjäoikeuksien toimittamia, hovioikeudessa vireillä olevia asioita, ei ole otettu mukaan käsiteltävään aineistoon.

Ottaen huomioon edellä luvussa 1.2 esitellyt tutkimuskysymykset, tutkimukseni tutkimustehävän voidaan todeta olevan kaksijakoinen. Ensinnäkin tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten sovintotarjous on käytännön tilanteissa vaikuttanut kuluratkaisuihin tuomioistuinten ratkaisukäytännössä. Tämä tavoite kuvaa sitä, miten asiat todellisuudessa tällä hetkellä ovat. Toisaalta tutkimuksessa on tarkoitus myös esittää tulkintasuositus siitä, miten sovintotarjous pitäisi ottaa huomioon kuluratkaisussa.

¹⁷ Liljenfeldt 1982. Teos on julkaistu ennen nykyisten kulusäännösten voimaantuloa.

¹⁸ Ks. esim. Autio 2012, s. 8; Autio 2014, s. 278–279; Keskitalo 2017, s. 311; Lappalainen – Hupli 2017, s. 819; Saarensola 2017, s. 177; Kulmala 2018, s. 902; Jokela 2019, s. 132, 152.

¹⁹ Ks. esim. Ervasti 2004b, s. 262; Kempainen 2004, s. 103, 174; Männistö 2004, s. 13; Määttä 2008, s. 20; Salminen 2012, s. 21; Lehtinen 2014, s. 356; Lappalainen – Hupli 2017, s. 823; Saarensola 2017, s. 177; Kulmala 2018, s. 903; Jokela 2019, s. 152.

²⁰ Lindfors 2008b.

²¹ Koulun 2003b.

²² Määrä nykyisten käräjäoikeuksien mukaan.

Jotta ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaaminen olisi mahdollista, on tutkielmassa välttämätöntä käydä läpi oikeustapauksia, joissa sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun on arvioitu. Tutkimukseni on tältä osin empiirinen. Tutkimuksen empiirisessä osiossa tapauksia käsitellään paitsi laadullisesti, myös tarkoituksenmukaisilta osin määrällisesti.²³

Empiirinen tutkimus oikeustieteessä on saanut kritiikkiä osakseen sen johdosta, että siitä, miten asiat ovat (sein), ei ole katsottu voitavan päätellä sitä, miten asioiden tulisi olla (sollen). Humeren giljotiinin onkin katsottu olevan tyypillinen perustelu empiirisen tutkimuksen tekemättä jättämiselle.²⁴ Empiirinen tutkimus oikeustieteessä on kritiikin lisäksi kerännyt myös kannatusta, ja esimerkiksi oikeusjärjestelmän kehittämisen kannalta on katsottu välttämättömäksi saada tietoa siitä, miten järjestelmä käytännössä toimii.²⁵ Lakien käytännön vaikutusten onkin katsottu olevan tärkein syy uusien lakien säätämiseksi ja vanhojen kumoamiselle.²⁶ Lisäksi esimerkiksi Turunen on huomauttanut, että empiirisen tutkimuksen avulla voi paljastua sellaisia ongelmia, joita lainopillisessa tutkimuksessa ei ehkä edes pidettäisi ongelmana.²⁷ Tämä osoittautuu myös tässä tutkielmassa jossain määrin todeksi. Oikeudenkäyntikuluja on aikaisemmin tutkinut empiirisin menetelmin erityisesti Kajjus Ervasti.²⁸

Ottaen huomioon tutkimuksen kohteen sekä sen, että oikeudenkäymiskaaren kulusäännökset jättävät tuomareille etenkin osittaisen voiton tilanteissa²⁹ suhteellisen laajan harkintavallan kuluratkaisuissa,³⁰ empiirinen tutkimus sovintotarjouksen vaikutuksista kulujen jakautumiseen lienee tässäkin suhteessa tarkoituksenmukainen tapa lähestyä aihetta. Koska suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa sovintotarjouksen vaikutuksia kuluratkaisuun on käsitelty jokseenkin suppeasti, empiirinen tutkimus nykytilanteesta lienee samalla myös tarkoituksenmukainen keskustelunavaus aiheesta. Näin saadaan tuotettua käytännön hyötyä niin lainkäytön kuin myös tutkimuksen tarpeisiin.

²³ Ks. Kainulainen 2004, s. 17. Laadullinen ja määrällinen tutkimusote on toisinaan nähty keskenään kilpailevina. Useiden tutkijoiden mielestä samassa tutkimuksessa on mahdollista hyödyntää molempia tutkimusotteita, jolloin kyseessä on monimetodinen tutkimus.

²⁴ Turunen 2004, s. 73–74; Ervasti 1998, s. 366; ks. myös Leppänen 1998, s. 13. Vrt. Ervasti 2004a, s. 14. Ervasti on katsonut, ettei olemisen ja pitämisen välisellä erolla voida sivuuttaa tiedon tarvetta reaali maailmasta.

²⁵ Ervasti 2004a, s. 12–15.

²⁶ Keinänen – Väättänen 2015, s. 3.

²⁷ Turunen 2004, s. 72.

²⁸ Ks. Ervasti 1997; Ervasti 2005; Ervasti 2009.

²⁹ Viitataan tutkielmassa osittaisen voiton tilanteilla sekä objektiiviseen kumulaatioon että osavoittotilanteisiin.

³⁰ Lindfors 2008b, s. 405.

Tutkielman toiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi tutkielmassa on tarpeen hyödyntää myös lainopin metodeita.³¹ Perinteisesti oikeustieteellisessä tutkimuksessa on korostettu juuri lainoppia oikeustieteen ydinalueena.³² Lainopin tehtävänä on tulkita ja systematisoida oikeusnormeja, ja lainopin on katsottu vastaavan kysymykseen voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Lainoppi tuottaa myös tulkintakannanottoja oikeusnormien sisällöstä.³³ Tutkielmassa esitänkin tulkintakannanottoni siitä, miten sovintotarjous tulisi huomioida kuluratkaisussa kulusääntelyn antamassa viitekehyksessä. Lainopin tulkintamenetelmistä tutkielmassa hyödynnetään erityisesti sanamuodon mukaista sekä teleologista eli lain tarkoituksen mukaista tulkintaa.³⁴

Tutkielmassa muun ohessa sivutaan kulusääntelyn kehitystä sekä jonkin verran myös sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvasta kuluvastuusta johtuvan taloudellisen kannustimen vaikutuksia osapuoliin. Näiltä osin tutkielmassa onkin oikeushistorialle ja oikeustaloustieteelle ominaisia lähestymistapoja.³⁵ Tutkielmassa on tuotu esiin myös kansainvälistä sovintotarjoukseen liittyvää sääntelyä. Tältä osin todettakoon, että tutkielman tarkoituksena ei ole varsinaisesti oikeusvertailevan tutkimuksen tekeminen, vaikka tutkielmassa onkin omaksuttu myös joitakin oikeusvertailevalle tutkimukselle tyypillisiä elementtejä.³⁶ Kansainvälisillä esimerkeillä on ennen kaikkea pyritty saavuttamaan laajempia näkökulmia sovintotarjouksen sääntelystä.

Sääntelyn yleisluontoisuuden johdosta tutkielmassa merkittävässä asemassa ovat perinteisesti tarkastellen heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin lukeutuvat ennakkoratkaisut sekä lainsäätäjän tarkoitus. Tulkintaa täydennetään sallituilla oikeuslähteillä, kuten oikeuskirjallisuudella – siinä määrin, kun kirjallisuutta aiheesta on ylipäättään saatavilla – sekä paikoin myös käytännöllisin argumentein.³⁷ Tutkimuksen empiirisestä osuudesta todettakoon, että tutkielman viidennessä luvussa hyödynnettäviä tuomioistuinten ratkaisuja on käsitelty nimenomaisesti empiirisenä tutkimusaineistona, ei oikeuslähteiden asemassa.³⁸

Koska tutkielma sisältää osin myös määrällistä tutkimusta, tutkielmaa varten on laadittu Exceltaulukko tutkielman kannalta relevanteista seikoista. Tutkimuseettiset näkökulmat huomioon ottaen tilastoinnissa on pyritty erityiseen tarkkuuteen, jotta tutkimuksen tuloksia voidaan pitää

³¹ Ks. edellä Humen giljotiini. Siitä, miten kulut on oikeuskäytännössä jaettu, ei voi suoraan johtaa sitä, miten kulut tulisi jakaa sovintotarjoustilanteessa.

³² Ks. esim. Ervasti 2004a, s. 10; Keinänen – Vääänen 2015, s. 3.

³³ Aarnio 1989, s. 48, 53.

³⁴ Ks. tulkintamenetelmistä esim. Virolainen 1995, s. 184–190.

³⁵ Ks. oikeushistoriasta esim. Aarnio 1989, s. 50 ja oikeustaloustieteestä esim. Männistö 2005, s. 82.

³⁶ Ks. esim. Aarnio 1989, s. 50.

³⁷ Ks. oikeuslähteistä laajemmin esim. Aarnio 2011, s. 68–89.

³⁸ Ks. hovioikeusratkaisujen merkityksestä lainopille esim. Aarnio 2011, s. 79.

luotettavina. Kaikki määrällisessä tutkimuksessa käytetty aineisto on kirjattu lähdeluetteloon, jolloin tutkimus on myös toistettavissa. On kuitenkin huomattava, että tutkimuksen kohteena oleva aineisto edustaa satunnaista otosta tuomioistuinten ratkaisuksista. Tutkielman aineisto on saatu tekemällä tietopyyntö tuomioistuimille, ja tuomioistuimet ovat toimittaneet ratkaisuja vaihtelevasti resursseistaan riippuen. Tämän tutkielman puitteissa ei ole ollut tarkoituksenmukaista etsiä ja käydä läpi kaikkia sellaisia ratkaisuja, joissa sovintotarjoukseen on vedottu. Tästä syystä määrällisellä tutkimuksella saavutetut tulokset saattavat vaihdella jonkin verran riippuen siitä, mitä aineistoa tutkimuksessa käytetään. Tämän tutkimuksen kohteena oleva aineisto on kuitenkin siinä määrin laaja, että tutkimustuloksista on hahmotettavissa joitakin päälinjoja sovintotarjouksen huomioon ottamiselle oikeuskäytännössä sekä kulujen jakamiseen liittyviä epäselvyyksiä ja ongelmakohtia. Todettakoon vielä, että tutkimusta varten saatua aineistoa on käytetty yksistään tämän tutkielman tarpeisiin, eikä tietoja ole luovutettu kolmansille tahoille. Tutkielmassa oikeustapausten tapahtumia kuvataan tarpeellisilta osin siten, etteivät osapuolet ole yksilöitävissä.

1.4 Tutkielman rakenne

Käsittelen toisessa luvussa sovintoon pyrkimisen hyötyjä ja vaikutuksia sekä sovintotarjoukseen vetoamisen lähtökohtia ja sovintotarjoukseen vetoamista suhteessa yleisiin prosessiperiaatteisiin. Lisäksi esittelen kaksi kansainvälistä esimerkkiä sovintotarjouksen huomioon ottamisesta kuluratkaisussa. Kolmannessa luvussa tuon esiin kulusääntelyyn vaikuttavia perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia, kulusääntelyn historiaa sekä ajan saatossa muuttuneita kulusääntelyn oikeuttamisperusteita. Lisäksi erittelen kulusääntelyn taustalla vaikuttavia päämääriä sekä avaan oikeudenkäyntikulujen käsitettä ja oikeudenkäyntikulujen korvattavuutta. Neljännessä luvussa arvioin sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta suhteessa OK 21 luvun kulusäännöksiin sekä korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön. Neljännessä luvussa tuon esiin myös joitakin näkökulmia sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun suhteesta oikeuksiin pääsyyn, osapuolten intresseihin sekä siviiliprosessin funktioihin.

Viides luku sisältää tutkimuksen empiirisen osuuden siitä, miten sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuihin oikeuskäytännössä. Viidennessä luvussa arvioin myös sitä, miten oikeuskäytännössä esiin tuotujen seikkojen tulisi vaikuttaa kulujen jakamiseen tilanteissa, joissa asianosainen on vedonnut tekemäänsä sovintotarjoukseen. Kuudennessa luvussa esitän tutkielmassa saavutetut johtopäätökset sekä tulkintakannanottoni siitä, miten sovintotarjous tulisi huomioida kuluratkaisussa. Lisäksi vertaan lainopin metodein saavutettua tutkimustulosta empiiriseen

tutkimustulokseen ja tarkastelen näiden vastaavuutta. Lisäksi esitän saavutettujen tutkimustulosten valossa ehdotukseni siitä, miten lainsäädäntöä olisi tulevaisuudessa tältä osin kehitettävä.

2 SOVINTOTARJOUKSESTA

2.1 Sovintoon pyrkimisen tavoitteet ja vaikutukset

Sovintotarjouksen avulla riitaisaan asiaan pyritään löytämään sovinnollinen ratkaisu osapuolten välillä, jotta asiaa ei tarvitsisi saattaa tuomioistuimeen, tai vaihtoehtoisesti, että asian käsittelyä ei tarvitsisi jatkaa tuomioistuimessa. Sovintotarjouksen tavoitteiden ja siitä saatavien hyötyjen voidaan todeta olevan pitkälti vastaavanlaisia kuin vaihtoehtoisilla riidanratkaisumenetelmillä³⁹ yleisesti. Tästä syystä viitataan tässä vaihtoehtoisista riidanratkaisumenetelmistä kirjoitettuun.

Siinä missä oikeudenkäynnissä on tarkoitus selvittää asian oikeudellinen luonne sekä se, miten asia tulee oikeudellisesti ratkaista, esimerkiksi sovittelussa lähtökohdat ovat toisenlaiset.⁴⁰ Sovittelussa keskiössä eivät niinkään ole juridiset kysymykset, vaan olennaisessa osassa ovat ihmisten todelliset tarpeet ja intressit.⁴¹ Sovittelussa osapuolet pyrkivät juridisen kysymyksen ratkaisemisen sijasta löytämään sellaisen ratkaisun, joka tyydyttää osapuolia itseään.⁴² Vaikka sovintotarjouksen tekemiseen ei välttämättä liity kolmansia osapuolia tai osapuolten kesken käytäviä niin kutsuttuja sovintoneuvotteluja kuten sovittelussa,⁴³ sovintotarjouksen tarkoituksen voidaan katsoa olevan pitkälti vastaavanlainen. Osapuolet eivät pyri sovintotarjouksen tekemisellä välttämättä ottamaan kantaa siihen, miten asia tulisi oikeudellisesti ratkaista, vaan sovintotarjous tähtää ensisijaisesti osapuolten intressien tyydyttämiseen riittäväällä tavalla, jotta asia saataisiin ratkaistua ilman oikeudenkäyntiä.

Asian saattamisella tuomioistuimen ratkaistavaksi saattaa olla negatiivisia vaikutuksia osapuolten suhteisiin, eikä itse konflikti osapuolten välillä välttämättä poistu tuomioistuimen ratkaistessa oikeudellisen riidan.⁴⁴ Asian sovinnolliseen ratkaisemiseen tuomioistuimen ulkopuolella kytkeytyy monesti liiketoimintaan ja ihmissuhteisiin liittyvät näkökohdat. Vaikka

³⁹ Vaihtoehtoisilla riidanratkaisumenetelmillä (ADR) viitataan laajassa merkityksessä riitojen ratkaisemiseen muulla tavoin kuin perinteisen oikeudenkäynnin avulla. Suppeassa merkityksessä käsitteellä viitataan yksityiseen eli valtiollisen koneiston ulkopuoliseen riidanratkaisuun. Ks. esim. Koulu 2006, s. 1–2.

⁴⁰ Pohjonen 2001, s. 61–62.

⁴¹ Ervasti 2014, s. 15.

⁴² HE 284/2010 vp, s. 15; Pohjonen 2001, s. 61–62.

⁴³ Ks. sovittelun sisällöstä Ervasti – Nylund 2014, s. 133–137.

⁴⁴ Ervasti 2014, s. 16. Ks. myös LaVM 4/2005 vp, s. 2.

kompromissiratkaisu ei välttämättä olisi osapuolia täysin tyydyttävä, sovinnon tekemisellä saatetaan pyrkiä esimerkiksi asiakassuhteiden säilyttämiseen, osapuolten välisen yhteistyön jatkamiseen tai ihmissuhteiden ylläpitämiseen.⁴⁵ Asian sopiminen on myös oikeudenkäyntiä joustavampi menettely. Osapuolten välisten neuvottelujen lopputuloksena saattaa syntyä esimerkiksi jonkinlainen luova sopimus, joka ei oikeudenkäynnissä olisi saavutettavissa.⁴⁶ Asian sovinnollisessa ratkaisussa on lisäksi mahdollista ottaa huomioon myös prosessin ulkopuolisia seikkoja, mikä ei oikeudenkäynnissä olisi mahdollista.⁴⁷

Asian sovinnollinen ratkaiseminen on myös ajankäytöllisesti sekä taloudellisesti edullista. Koska riita-asioiden käsittely saattaa viedä tuomioistuimissa jopa useita vuosia,⁴⁸ sovintoon pyrkiminen tuomioistuimen ulkopuolella on monesti molempien osapuolten etujen mukaista. Asian lopulliseen päätökseen saamisen viivästyminen saattaa olla osapuolille henkisesti raskasta.⁴⁹ Sovinnon saavuttamisella esimerkiksi muutoksenhaulta ja näin lopullisen tuomion odottamiselta voidaan kokonaan välttyä.⁵⁰ Sovinnollisella ratkaisulla osapuolet välttävät myös asian viemisestä tuomioistuimeen aiheutuvan kulujen kasvamisen. Vaikka Suomessa tuomioistuimet eivät peri asian käsittelystä korkeita maksuja,⁵¹ osapuolten asiamieskustannukset nousevat sitä korkeammiksi, mitä pidemmälle asiassa edetään.⁵² Mikäli asiassa saavutetaan sovinto, maksuvelvollinen osapuoli saattaa lisäksi sovinnon ehdoista riippuen välttyä kokonaan viivästyskorkojen maksamiselta. Joka tapauksessa maksuvelvollinen osapuoli välttyy sovinnon myötä viivästyskorkojen enemmältä kerääntymiseltä prosessin kestäessä.⁵³

⁴⁵ Liljenfeldt – Liljenfeldt 1993, s. 302.

⁴⁶ Ervasti 2014, s. 25.

⁴⁷ Esimerkiksi RiiSovL 8 §:n mukaan sovinto voi koskea myös muita kuin osapuolten alkuperäisiä vaatimuksia. Ks. lisäksi Ervasti – Nylund 2014, s. 399; Tuomioistuinsovittelutyöryhmän mietintö 2003:2, s. 34.

⁴⁸ Vuonna 2019 laajojen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika käräjäoikeuksissa oli 9,7 kk, ja istunnossa ratkaistujen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 13,3 kk. Hovioikeuksien kaikkien riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 6,5 kk, kun taas pääkäsittelyyn edenneissä asioissa kesto oli 13,2 kk. Korkeimmassa oikeudessa keskimääräinen käsittelyaika oli 18 kk asiaratkaisuissa ja 3,8 kk hylätyissä valituslupa-asioissa. Ks. Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2019, s. 1, 6, 34.

⁴⁹ Galanter 1983, s. 44; Posin 2004, s. 450–451; Ervasti 2014, s. 25.

⁵⁰ Tuomioistuinsovittelutyöryhmän mietintö 2003:2, s. 34.

⁵¹ Tuomioistuinten maksuista säädetään tuomioistuinmaksulaissa (1455/2015) ja maksut on edellisen kerran tarkistettu oikeusministeriön asetuksella tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta (1383/2018). Riita-asian käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa veloittava oikeudenkäyntimaksu on nykyisellään 510 euroa.

⁵² Jos asiassa käydään läpi useampi oikeusaste, oikeudenkäyntikulut saattavat ylittää moninkertaisesti riidan intressin. Ks. Liljenfeldt – Liljenfeldt 1993, s. 302.

⁵³ Liljenfeldt – Liljenfeldt 1993, s. 302.

Osapuolten välisissä neuvotteluissa syntynyt lopputulos on sellainen, jonka osapuolet ovat itse hyväksyneet.⁵⁴ Myös riskinhallinta on huomattavasti helpompaa osapuolten välisissä neuvotteluissa,⁵⁵ sillä osapuolet eivät välttämättä samalla tavalla pysty ennustamaan tuomioistuimen ratkaisun lopputulosta. Riskinhallinta saattaa olla helpompaa myös saatavan perinnän näkökulmasta, sillä sovinnon jälkeen vapaaehtoisen suorituksen saaminen on tutkimusten mukaan todennäköisempää kuin tuomion jälkeen.⁵⁶

Sovinnon saavuttamisesta ilman oikeudenkäyntiä on hyötyä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Mikäli riittäviä asioita saadaan ratkaistua tuomioistuimen ulkopuolella, tuomioistuimen voimavaroja voidaan kohdistaa muihin asioihin.⁵⁷ Toisaalta sovinnollisuuden lisääntymisen haittapuolena yhteiskunnallisesti tarkasteltuna esiin voidaan nostaa oikeuskäytännön mahdollinen hämärtyminen,⁵⁸ erityisesti mikäli korkeimman oikeuden prejudikaatteja ei synny enää kattavasti oikeuden eri aloilta.⁵⁹ Yleisesti vaihtoehtoisen konfliktinratkaisun haittapuolena on nostettu esiin myös julkisen vallan merkityksen heikkeneminen⁶⁰ sekä se, että vaihtoehdot konfliktinratkaisun menetelmät saattavat uhata oikeussääntöjen ja prosessin reparaatiivista ja preventiivistä funktiota.⁶¹

2.2 Sovintotarjoukseen vetoaminen

2.2.1 Omaan sovintotarjoukseen vetoaminen

Suomessa sovintotarjouksen tekemistä tai muotoa ei ole laissa säännelty. Myöskään esimerkiksi osapuolten keskinäisissä neuvotteluissa tekemään sovintotarjoukseen vetoamista myöhemmässä oikeudenkäynnissä ei ole lainsäädännössä rajoitettu. Sen sijaan esimerkiksi tuomioistuinsovittelun osalta laissa on rajoituksia sekä sovintotarjoukseen vetoamisen että sovintotarjouksesta esitettävän todistelun osalta. Tarkastelen tässä näiden rajoitusten merkitystä omaan sovintotarjoukseen vetoamisen kannalta.

⁵⁴ Ks. esim. Posin 2004, s. 450–451. Toisaalta asiaa voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, onko osapuolten helpompi hyväksyä puolueettoman tahon tekemä päätös asiasta. Mikäli osapuoli ajattelee pääsevänsä parempaan lopputulokseen tuomioistuimessa, kompromissiratkaisuun ei välttämättä uskalleta tarttua sen pelossa, että tuomioistuimessa olisikin saavutettavissa parempi ratkaisu.

⁵⁵ Ervasti 2014, s. 26; ks. myös Jokela 2006, s. 589.

⁵⁶ Ks. esim. McEwen – Maiman 1981, s. 260–262.

⁵⁷ HE 114/2004 vp, s. 18; Galanter 1983, s. 28; Toran 1986, s. 302.

⁵⁸ Liljenfeldt – Liljenfeldt 1993, s. 303.

⁵⁹ SOU 1995:65, s. 110–111.

⁶⁰ Ervasti – Nylund 2014, s. 191.

⁶¹ Lindblom 1993, s. 111.

Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (RiiSovL, 29.4.2011/394) 16 §:n mukaan ”osapuoli ei saa soviteltavana olleen asian myöhemmässä tuomioistuinkäsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi tuomioistuinsovittelussa esittänyt”. Kyseisen säännöksen on katsottu turvaavan sovittelun luottamuksellisuutta. Lain esitöiden mukaan, jos asianosaisen sovintoon pääsemiseksi esittämät myönnytykset tuotaisi myöhemmin esiin vastapuolen toimesta vaatimusten perusteluina, sovitteluun sitoutuminen ja halukkuus toimia sovittelun tavoitteiden saavuttamiseksi heikkenisi.⁶² Samanlainen säännös sisältyy myös rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (RikosSovL, 9.12.2005/1015) 21 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan ”sovittelun osapuoli ei saa asian myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa”. Kyseistä lainkohtaa on lain esitöissä perusteltu sillä, että sovittelussa käytyjen keskustelujen luottamuksellisuus edistää osapuolten halukkuutta ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan vapaasti sekä luo mahdollisuuden yhteisymmärryksen saavuttamiseen.⁶³

Molemmat edellä mainitut säännökset kieltävät sanamuotonsa mukaan yksinomaan vetoamisen vastapuolen sovintona esittämään,⁶⁴ mitä myös säännösten tarkoitus tukee. Kuten todettu, säännösten tarkoituksena on edistää sovinnollisuutta muun muassa ehkäisemällä pelkoa siitä, että vastapuoli käyttäisi sovittelussa tehtyjä myönnytyksiä omaksi hyödykseen.⁶⁵ Ei voitane katsoa, että omaan sovintotarjoukseen vetoaminen myöhemmässä oikeudenkäynnissä vaarantaisi vetoamiskielto­säännösten taustalla olevan ajatuksen sovinnon edellytysten turvaamisesta.⁶⁶

OK 17:11.2 ja 17:11.3 (12.6.2015/732) mukaan RiiSovL:n eikä RikosSovL:n tarkoittama sovittelija saa todistaa siitä, mitä hän on saanut tietää soviteltavasta asiasta, elleivät erittäin tärkeät syyt sitä vaadi, tai ellei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, siihen suostu.⁶⁷ Myös Euroopan parlamentin ja neuvoston tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden

⁶² HE 114/2004 vp, s. 42.

⁶³ HE 93/2005 vp, s. 12–13.

⁶⁴ Samoin myös luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n 1 momentin 14-kohta ja Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 7.2-kohta kieltävät vain vastapuolen sovintotarjoukseen vetoamisen.

⁶⁵ HE 114/2004 vp, s. 42.

⁶⁶ Omaan sovintotarjoukseen vetoaminen myöhemmässä oikeudenkäynnissä on vapaaehtoista ja asianosaisen omassa harkinnassa, mistä syystä sen ei voida katsoa vaikuttavan negatiivisesti asianosaisen sovintohalukkuuteen. Päinvastoin voidaan jopa katsoa, että mahdollisuus vedota omaan sovintotarjoukseen saattaa lisätä sovintohalukkuutta. Esimerkiksi tapauksessa I-SHO 26.5.2017, S 16/1215, nro 304 tuomioistuin salli osapuolen vedota sovittelussa tekemäänsä sovintotarjoukseen, vaikka tehdyllä tarjouksella ei viime kädessä ollut vaikutusta kuluratkaisuun. Ks. myös Norjan tvl § 8-6 1-kohta, jossa on nimenomaisesti todettu, että osapuolilla on oikeus vedota sovittelussa tekemiinsä sovintotarjouksiin.

⁶⁷ Ks. lisäksi todistamiskiellon kestosta ja sovittelijan palveluksessa olevan todistamiskiellosta OK 17:22.

alalla antaman direktiivin (2008/52/EY)⁶⁸ 7 artikla edellyttää jäsenvaltioita huolehtimaan, etteivät sovittelija tai sovittelumenettelyyn osallistuvat henkilöt ole velvollisia todistamaan sovittelun yhteydessä ilmi tulleista seikoista. *Todistamiskielloilla* ja sovittelijalta edellytettävällä luotettavuudella on pyritty turvaamaan samoja päämääriä kuin edellä mainituilla *vetoamiskielloilla* – sovittelun luottamuksellisuutta ja sovinnon saavuttamisen edellytyksiä.⁶⁹

Esimerkiksi UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation (2018) sisältää Suomen ja EU:n vetoamis- ja todistamiskieltoja huomattavasti vielä ankarampia rajoituksia. Mainitun mallilain 10 artiklan mukaan sovittelun osapuoli tai sovitteluun osallistunut taho ei saa muun muassa ilmaista osapuolen halukkuutta osallistua sovitteluun tai sovittelussa tehtyjä ehdotuksia riidan ratkaisemiseksi. Myös nämä rajoitukset on tarkoitettu suojaamaan ehdotuksen tehnyttä osapuolta ja siten turvaamaan sovinnon saavuttamisen edellytyksiä: *”In conciliation proceedings, the parties may typically express suggestions and views regarding proposals for a possible settlement, make admissions or indicate their willingness to settle. If, despite such efforts, the conciliation does not result in a settlement and a party initiates judicial or arbitral proceedings, those views, suggestions, admissions or indications of willingness to settle might be used to the detriment of the party who made them. The possibility of such a “spillover” of information may discourage parties from actively trying to reach a settlement during conciliation proceedings, which would reduce the usefulness of conciliation.”*⁷⁰

Todistamiskieltojen tarkoitus huomioon ottaen todistamiskieltojen on katsottava turvaavan nimenomaisesti myönnytyksen tehnyttä osapuolta, eli tässä tapauksessa sovintotarjouksen tekijää.⁷¹ Tästä näkökulmasta jopa sovittelijan nimeäminen todistajaksi myöhemmässä oikeudenkäynnissä osapuolen itse tekemästä sovintotarjouksesta saattaisi OK 17:11.2 ja OK 17:11.3:n sanamuoto huomioon ottaen tulla kyseeseen, mikäli se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty – eli sovintotarjouksen tekijä – siihen suostuu. Lain esitöissä lähtökohdan sovittelijan todistamiselle on kuitenkin katsottu olevan, että molemmat sovittelun osapuolet suostuvat todistamiseen.⁷² Tässä suhteessa sovittelijan nimeäminen todistamaan sovittelussa tehdystä sovintotarjouksesta on jokseenkin ongelmallista ja siihen tulisi suhtautua varauksella. Sovittelijan todistamiskiellosta ei kuitenkaan voida katsoa johtuvan, etteikö omaan sovintotarjoukseen vetoaminen myöhemmässä oikeudenkäynnissä olisi mahdollista.

⁶⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY, annettu 21 päivänä toukokuuta 2008, tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla.

⁶⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY, 7 artikla; Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto (2005/C 286/01), kohta 3.3; HE 284/2010 vp, s. 13; HE 46/2014 vp, s. 61. Näin myös Ervasti 2013, s. 32.

⁷⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation with Guide to Enactment and Use 2002, s. 43-44. Vuoden 2002 mallilakia on muutettu vuoden 2018 uudistuksella, mutta todistamis- ja vetoamiskieltoja koskeva 10 artikla on pysynyt sisällöltään samana.

⁷¹ Ks. yleisesti sovittelun luottamuksellisuudella tavoiteltavista päämääristä Hopt – Steffek 2013, s. 49. Hoptin ja Steffekin mukaan sovittelijan luottamuksellisuudella pyritään sovinnon edellytysten turvaamiseen. Osapuolet eivät välttämättä uskaltaisi ilmaista sovittelijalle tietoja, jotka voisivat edesauttaa sovintoon pääsemistä, mikäli osapuolten pitäisi pelätä, että heidän sovittelun aikana sovittelijalle paljastamia tietoja käytettäisiin myöhemmässä oikeudenkäynnissä heitä vastaan.

⁷² HE 284/2010 vp, s. 31; HE 46/2014 vp, s. 62.

Edellä tässä luvussa mainituista rajoituksista ei voida katsoa johtuvan, ettei omaan sovintotarjoukseen vetoaminen ja siitä todistelun esittäminen myöhemmässä oikeudenkäynnissä olisi sallittua.⁷³ Esimerkiksi OK 21 luvun esitöiden perusteella myös lainsäätäjän voidaan katsoa hyväksyneen omaan sovintotarjoukseen vetoamisen, sillä sovintotarjous tai sovintoon pyrkiminen on esitöissä mainittu OK 21:4:n (26.11.1993/1013) sekä OK 21:8b:n (19.3.1999/368) mukaisen kuluvastuun arviointikriteereinä.⁷⁴ Jotta edellä mainitut voisivat toimia kriteereinä kuluvastuuta harkittaessa, asianosaisilla on luonnollisesti oltava myös mahdollisuus vedota näihin seikkoihin.⁷⁵ Omaan sovintotarjoukseen vetoaminen on myös korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä⁷⁶ sekä oikeuskirjallisuudessa⁷⁷ hyväksytty. Myös esimerkiksi asianajajien toimintaa valvova valvontalautakunta on todennut, että myöhemmässä oikeudenkäynnissä on sallittua vedota oman asiakkaan vastapuolelle tekemään sovintotarjoukseen.⁷⁸

2.2.2 Väittämis- ja todistustaakka dispositiivisissa riita-asioissa

Koska omaan sovintotarjoukseen vetoamista ei ole erikseen säännelty, siihen soveltuvat oikeudenkäymiskaaren yleiset säännökset muun muassa väittämis- ja todistustaakasta. OK 24:3.1:n (6.3.1998/165) *vaatimistaakan*⁷⁹ mukaan tuomioistuin ei saa tuomita muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut. OK 24:3.2 (30.8.2002/768) mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomiota ei saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai vastustamisensa tueksi vedonnut. OK 24:3.2:ssä kyse on *väittämistaakasta*.⁸⁰ Edellä mainitut lainkohdat kuvastavat samalla myös *määräämisperiaatetta* dispositiivisissa riita-asioissa. Määräämisperiaatteen mukaan asianosaisilla itsellään on mahdollisuus määrätä (disponoida) prosessin kohteesta ja siten myös määrittää, mihin asioihin tuomioistuin ottaa tuomiossaan kantaa. Asianosaisten määräämisvalta ilmenee paitsi prosessin kohteen määrittämisessä, myös siinä, että asianosaisilla on mahdollisuus tehdä riidan kohteesta sovinto.⁸¹

⁷³ Ks. myös Norjan Forskrift til domstolloven kapittel 11 (Advokatforskriften) 12 luvun 4.5 kohta, jossa nimenomaisesti sallitaan omaan sovintotarjoukseen vetoaminen, jollei muusta ole sovittu. Omaan sovintotarjoukseen vedottaessa vastapuolen mahdollinen sovintotarjous ei saa samalla tulla paljastetuksi.

⁷⁴ HE 191/1993 vp, s. 13 ja HE 107/1998 vp, s. 20.

⁷⁵ Ks. oikeudenkäyntikulujen dispositiivisesta luonteesta ja väittämistaakasta luku 2.2.2.

⁷⁶ KKO 2008:52; KKO 2002:96; KKO 2002:71.

⁷⁷ Ks. esim. Ylönen 2018, s. 458; Fredman 2013, s. 137.

⁷⁸ Valvontalautakunta, 7.5.2010, 1. jaosto; Valvontalautakunnan valvontakertomus 2011, s. 28.

⁷⁹ Ks. esim. Havansi 1994, s. 92.

⁸⁰ HE 32/2001 vp, s. 73. Väittämistaakasta voidaan käyttää myös nimitystä vetoamistaakka. Linna 2019, s. 77. Ks. väittämistaakasta myös esim. Havansi 1994, s. 93–95.

⁸¹ Ks. esim. Tirkkonen 1981, s. 10–11, 22–23. Dispositiivisissa riita-asioissa valtiolla ei tavallisesti ole välittömiä etuja valvottavinaan, ja kyse on tavallisesti yksityisestä intressistä. Tästä syystä riidan osapuolilla on mahdollisuus sopia asia haluamallaan tavalla. Sen sijaan tietyissä erityisesti perheoikeuteen liittyvissä asioissa intressi on suurempi, eikä sovinto ole tällaisissa asioissa sallittu (indispositiiviset riita-asiat).

OK 24:3.1:sta johtuu, että asianosaisen, joka haluaa oikeudenkäyntikulunsa vastapuolen korvattaviksi, on vaadittava kulujensa korvaamista tuomioistuimessa. Koska dispositiivisissa riita-asioissa myös oikeudenkäyntikulut ovat dispositiivisia,⁸² tuomioistuin ei voi määrätä oikeudenkäyntikuluja vastapuolen korvattaviksi, mikäli kuluja ei ole vaadittu.⁸³ Mikäli asianosainen haluaa tuomioistuimen ottavan huomioon asianosaisen vastapuolelle tekemän sovintotarjouksen oikeudenkäyntikulujen jakautumista arvioitaessa, asianosaisen on vedottava tekemäänsä sovintotarjoukseen.

OK 17:1 (12.6.2015/732) sisältää *vapaan todistelun periaatteen*,⁸⁴ jonka mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta,⁸⁵ jollei laissa toisin säädetä. Siinä missä asianosaisilla on oikeus esittää haluamansa näyttö asiassa, dispositiivisissa riita-asioissa toisaalta myös vastuu tarpeellisten todisteiden esittämisestä kuuluu OK 17:7 (12.6.2015/732) mukaan asianosaisille. Tästä käytetään nimitystä *käsittelymenetelmä*.⁸⁶

OK 17:2.1 (12.6.2015/732) mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Edelleen OK 17:2.2 (12.6.2015/732) mukaan asianosaisen vetoaman seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. Edellä mainituissa kyse on *todistustaakasta* sekä *näytökynnyksestä*.⁸⁷ Toisaalta taas OK 17:5.2 (12.6.2015/732) mukaan dispositiivisessa riita-asiassa näyttö ei ole tarpeen asianosaisen tunnustamasta seikasta tai seikasta, josta asianosaiset ovat yksimielisiä.⁸⁸ OK 17:8 (12.6.2015/732) mukaan tuomioistuimen on evättävä sellainen näyttö, joka on asiassa tarpeeton. Sovintotarjouksen kannalta edellä mainittu tarkoittaa sitä, että

⁸² Ks. esim. Jokela 2019, s. 16–17.

⁸³ Näin OK 24:3.1 mukaan. Ks. lisäksi esim. Jokela 2001, s. 49.

⁸⁴ Ks. HE 46/2014 vp, s. 45. Vapaaseen todistusteoriaan kuuluu sekä vapaa todistelu että tuomioistuimen vapaa todisteiden harkinta. OK 17:1.1 mukaan tuomioistuimen tulee harkittuaan esitettyjä todisteita sekä muita asian käsittelyssä ilmi tulleita seikkoja päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai mitä jäänyt näyttämättä. Tuomioistuin saa harkita myös muualla oikeudenkäyntiaineistossa kuin todistelussa ilmi tulleita seikkoja näytön kannalta. Linna 2019, s. 77. Ks. vapaasta todistelusta myös Rautio – Frände 2020, s. 27–33.

⁸⁵ OK 17:1 sisältää vaatimuksen *todistelun välittömyydestä* sekä *kontradiktorisuudesta*. Ks. Rautio – Frände 2020, s. 27.

⁸⁶ Ks. esim. Linna 2019, s. 77.

⁸⁷ Lähtökohtaisesti asianosaisella on todistustaakka samoista seikoista, joista hänellä on myös väittämistaakka. HE 46/2014 vp, s. 46. OK 17:2.4 mukaan mainittuja säännöksiä todistustaakan osalta noudatetaan, jollei laissa toisin säädetä tai asian laadusta muuta johdu. Ks. myös esim. Rautio – Frände 2020, s. 34.

⁸⁸ Tunnustamista tai yksimielisyyden ilmaisemista oikeudenkäynnin ulkopuolella ei ole pidetty mainitun momentin soveltamisalana kuuluvana, mutta näytön esittäminen yksimielisyyden ilmaisemisesta oikeudenkäynnin ulkopuolella on katsottu sallituksi. Rautio – Frände 2020, s. 54; ks. myös KKO 2011:91.

mikäli tehty sovintotarjous on riidaton,⁸⁹ sovintotarjouksesta ei tarvitse – eikä pidä – esittää näyttöä. Sen sijaan, mikäli sovintotarjouksen tekeminen on asiassa riidanalaista, siihen vetoavan asianosaisen tulee esittää asiasta uskottava näyttö, jotta sovintotarjous voidaan ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen jakautumista arvioitaessa.⁹⁰

OK 17:4.1 (12.6.2015/732) mukaan tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta. Tämä ilmentää *jura novit curia* -periaatetta, jonka mukaan tuomioistuin tuntee lain. Kyseinen periaate kattaa säädettyjen lakien lisäksi myös kaiken muun oikeudellisen kysymyksen ratkaisemiseksi olennaisen aineiston, kuten tuomioistuinratkaisut ja oikeuskirjallisuuden.⁹¹ Tästä johtuu, että sovintotarjoukseen vedottaessa asianosaisen ei tarvitse vedota esimerkiksi asiasta annettuun ennakkoratkaisuun tai lainkohtaan, vaan tuomioistuimen tulee ottaa oikeuskäytäntö ja laki huomioon viran puolesta.

2.2.3 Vetoamiskielto

Siinä missä omaan sovintotarjoukseen vetoaminen on sallittua, vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen vetoaminen ilman vastapuolen suostumusta on sen sijaan kielletty. Esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 7.2 kohdan mukaan ”Asianajaja ei saa sopimusneuvotteluiden ulkopuolella ilman vastapuolen suostumusta vedota vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen”.⁹² Vastaava kielto sisältyy myös luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n 1 momentin 14-kohtaan.⁹³ Edellä mainitut kiellot eivät kuitenkaan ulotu riidan osapuoliin, jotka edustavat oikeudenkäynnissä itseään.

Vastapuolen sovintotarjoukseen vetoaminen ilman vastapuolen suostumusta on edellä luvussa 2.2.1 mainituin tavoin erikseen kielletty myös RiiSovL:n 16 §:ssä ja RikosSovL:n 21 §:ssä.

⁸⁹ Riidattomana pidetään sellaista seikkaa, josta asianosaiset ovat ilmaisseet olevansa yksimielisiä. Mikäli asianosainen vaikenee tai ei suostu ottamaan kantaa tiettyyn asiaan, seikkaa ei voida pitää riidattomana. Seikan kiistämättä jättämisen ei voida katsoa suoraan tarkoittavan sitä, että seikka olisi riidaton. Rautio – Frände 2020, s. 55. Riitaiset seikat on OK 5:19 nojalla selvitettävä valmistelussa.

⁹⁰ Ks. todistuskeinoista esim. Rautio – Frände 2020, s. 11–13.

⁹¹ Ks. esim. HE 46/2014 vp, s. 50–51.

⁹² Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet, s. 12. Euroopan unionin asianajajien tapaohjeiden kohta 4.2 saa vastaavanlaisen merkityksen: ”To the extent not prohibited by law a lawyer must not divulge or submit to the court any proposals for settlement of the case made by the other party or its lawyer without the express consent of the other party’s lawyer.” Ks. Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers 2019, Explanatory Memorandum, s. 24. Valvontalautakunta on antanut asianajajille huomautuksia vastapuolen sovintotarjoukseen vetoamisesta. Ks. esim. valvontalautakunta, 16.9.2011, 1. jaosto; valvontalautakunta, 17.11.2006, 3. jaosto.

⁹³ Vetoamiskielto laajentui vuonna 2013 koskemaan myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) tullessa voimaan, mutta käytännössä kieltoa oli noudatettu jo aikaisemmin. Ks. Nyblin 2012, s. 117.

Mainitut RiiSovL:n ja RikosSovL:n mukaiset *vetoamiskiellot* koskevat sanamuotonsa mukaan kaikkia sovittelun osapuolia riippumatta siitä, onko heillä sovittelussa asiamies tai avustaja, vai edustavatko he sovittelussa itseään.

Edellä mainitusta huolimatta vastapuolen sovintotarjoukseen on silti oikeuskäytännössä vedottu kulukysymykseen liittyen.

Lapin KO 26.10.2018, L 17/2136, nro 18/9315. Tapauksessa oli kyse työntekijä A:n palkkasaa-
tavista sekä työnantaja B Oy:n esittämästä vahingonkorvausvaatimuksesta. B Oy vastusti A:n ku-
luvaatimusta määrällisesti sillä perusteella, että A oli ilmoittanut kahdessa aikaisemmin esittä-
mässään sovintotarjouksessa kulujen määrän olevan huomattavasti pienempi, mitä A oli oikeu-
denkäynnissä vaatinut. Käräjäoikeus katsoi, että sovintotarjouksissa esitetyt kuluvaatimukset ovat
olleet osa sovintotarjousta, eivätkä ne tästä syystä välttämättä osoita kulujen todellista määrää
sovintotarjouksen tekohetkellä. Käräjäoikeus ei ottanut huomioon sovintotarjouksissa mainittujen
kulujen määrää kuluratkaisua tehdessään.

Edellä selostettu ratkaisu on huomionarvoinen kahdestakin eri näkökulmasta. Ensimmäkin rat-
kaisussa on arvioitu sovintotarjouksessa ilmoitettujen oikeudenkäyntikulujen määrän sito-
vuutta. Ottaen huomioon sovintotarjouksen luonne, sovintotarjouksessa ilmoitettujen oikeu-
denkäyntikulujen määrän ei katsottu sitovan sovintotarjouksen tehnyttä osapuolta. Edellä se-
lostettu tapaus nostaa toiseksi esiin myös kysymyksen vetoamiskiellon sisällöstä ja soveltamis-
alasta, sillä kyseisessä tapauksessa osapuoli vetosi vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen,
minkä käräjäoikeus tapauksessa salli sovintotarjouksen tehneen osapuolen vastustuksesta huo-
limatta. Se, ettei sovintotarjousta lopulta huomioitu kuluratkaisussa, johtui käräjäoikeuden pe-
rustelujen mukaan sovintotarjouksen luonteesta, eikä siitä, ettei käräjäoikeus olisi sallinut so-
vintotarjoukseen vedottavan. Nähdäkseni sovintotarjoukseen vetoamista ilman vastapuolen
suostumusta ei olisi edellä selostetussa tapauksessa tullut alkujaankaan sallia.

Ottaen huomioon RiiSovL:n vetoamiskieltosäännöksen tarkoituksen edistää sovinnollisen rat-
kaisun saavuttamista,⁹⁴ mitä on pidettävä riitojen ensisijaisena ratkaisukeinona,⁹⁵ nähdäkseni
RiiSovL 16 §:n mukaista vetoamiskieltoa tulisi soveltaa *ex analogi* myös muutoin kuin sovit-
telussa sovintoon pääsemiseksi esitettyyn – mukaan lukien kaikenlaisiin vastapuolelle tehtyihin
sovintotarjouksiin. Tällainen sovittelumenettelyn ulkopuolelle ulottuva vetoamiskielto on omi-
aan turvaamaan sovinnon saavuttamisen edellytyksiä myös osapuolten keskinäisissä neuvotte-
luissa ja edistämään riita-asioiden ensisijaista tavoitetta sovinnon saavuttamisesta. Koska ve-
toamiskieltoa ei ole rajoitettu koskemaan esimerkiksi vain pääasiaa, ei minkäänlaista

⁹⁴ HE 114/2004 vp, s. 42; HE 284/2010 vp, s. 25. Ks. myös RikosSovL:n osalta HE 93/2005 vp, s. 12–13. Ks.
lisäksi edellä luku 2.2.1 ja siellä vetoamis- ja todistamiskieltojen tarkoituksesta sanottu.

⁹⁵ Ks. esim. HE 107/1998 vp, s. 18–19.

vetoamista vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen tulisi ilman vastapuolen suostumusta sallia⁹⁶ – ei edes sovintotarjouksessa ilmoitettujen oikeudenkäyntikulujen osalta.⁹⁷ Siten ei tulisi myöskään sallia vastapuolen sovintotarjoukseen liittyvää todistelua.⁹⁸

2.3 Sovintotarjous kansainvälisesti

Kuluvastuuta sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta ei ole Suomen laissa säännelty. Myöskään esimerkiksi Ruotsissa sovintotarjouksesta aiheutuvaa kuluvastuuta ei ole säännelty, ja Ruotsissa oikeustila sovintotarjouksesta aiheutuvan kuluvastuun suhteen näyttäytyy jossain määrin tulkinnanvaraisena.⁹⁹ Ruotsissa ennen nykyisen kulusääntelyn voimaantuloa asiassa tuomituksi tulleen määrän ylittäneen sovintotarjouksen hylkääminen on johtanut kuluvastuuseen sovintotarjouksen tehneen osapuolen kuluista.¹⁰⁰ Ruotsin korkein oikeus on kuitenkin vanhoissa sovintotarjousta koskevissa ratkaisuisaan suhtautunut jyrkästi sovintotarjouksen peruuttamiseen, eikä sovintotarjousta ole otettu huomioon tapauksissa, joissa tarjouksen tehnyt osapuoli on oikeudenkäynnin jatkuessa kiistänyt kanteesta enemmän kuin on sovintona tarjonnut ja kuin myöhemmin on tullut tuomituksi.¹⁰¹ Sittemmin sovintotarjouksen huomioon ottamiseen on Ruotsissa suhtauduttu myönteisemmin,¹⁰² ja seuraukseksi sovintotarjouksen hylkäämisestä on ehdotettu kulujen kuittaamista.¹⁰³

Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa ei ole lainsäädännössä kuitenkaan täysin vieras käsite, sillä esimerkiksi Englannissa ja Norjassa sovintotarjouksen vaikutuksia kuluratkaisuun säännellään lain tasolla.

⁹⁶ Laissa ei ole säännöstä siitä, mitä seuraa, jos osapuoli vetoaa vastapuolen sovintona esittämään. Ervasti on todennut, että olisi epäjohdonmukaista, jos ratkaisu voitaisi perustaa tällaiseen seikkaan. Ervasti 2013, s. 129. Koulu on katsonut vetoamiskiellon sitovan myös tuomioistuinta. Tuomioistuimen tulee Koulun mukaan estää kielletty vetoaminen vastapuolen sovintona esittämään, tai jos vetoaminen on epähuomiossa sallittu, se tulee jättää huomioon ottamatta päätöksenteossa. Koulu 2006, s. 409–410, 418–421.

⁹⁷ Ks. myös valvontalautakunnan valvontakertomus 2011, s. 28. Asianajajien toimintaa valvova valvontalautakunta on todennut, ettei vastapuolen sovintotarjoukseen vetoaminen ole sallittua, eikä sillä, missä tarkoituksessa vastapuolen sovintotarjoukseen vedotaan, ole merkitystä asiaan.

⁹⁸ Tuomioistuimen tulee OK 5:21.3:n ja OK 17:8:n mukaan valvoa, ettei asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta sekä evätä näyttö muun muassa, jos se koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa tai on muuten tarpeeton. Koska vastapuolen sovintotarjoukseen vetoaminen on katsottava kielletyksi, eikä seikkaa, johon asianosainen ei ole vedonnut, ole mahdollista OK 24:3.2 valossa asettaa tuomion perustaksi, lienee selvää, että myös todistelun esittäminen tällaisesta seikasta on katsottava tarpeettomaksi.

⁹⁹ Ks. SOU 1938:44, s. 232; SOU 1995:124, s. 322–323; Jacobsson 1964, s.149–164; Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271; NJA 1937 s. 162 I ja II; NJA 1955 s. 329.

¹⁰⁰ NJA 1937 s. 162 I. Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelut ovat hyvin suppeat kyseisessä ratkaisussa.

¹⁰¹ NJA 1937 s. 162 II; NJA 1955 s. 329. Ks. myös sovintotarjouksen ja vaatimusten myöntämisen suhteesta Jacobsson 1964, s. 159–161.

¹⁰² SOU 1995:124, s. 325–326; Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271.

¹⁰³ Ekelöf et. al. 2018, s. 271.

2.3.1 Englannin malli – sovintotarjouksen hylkääminen synnyttää kuluvastuun

Englannissa The Civil Procedure Rules (CPR, 1998) Part 44 määrittää viitekehyksen kulujen jakamiselle. CPR Part 44:n mukaan tuomioistuimella on valta määrätä siitä, maksaako jompikumpi osapuoli kuluja toiselle osapuolelle, näiden kulujen määrän sekä sen, milloin kulut maksetaan. Pääsääntönä kulujen jakamisessa on *'cost-shifting rule'*, jonka mukaan hävinnyt asianosainen tulee velvoittaa korvaamaan voittaneen asianosaisen kustannukset, mutta CPR Part 44:n mukaan tuomioistuin voi tehdä myös pääsäännöstä poikkeavan ratkaisun.¹⁰⁴ CPR Part 44:n mukaan kuluratkaisua tehtäessä on otettava huomioon kaikki olosuhteet, mukaan lukien osapuolten toiminta, jutun menestyminen osittain sekä asianosaisen tekemä sovintotarjous. Englannissa tuomioistuimen harkintavallan kuluratkaisuissa voidaan todeta olevan huomattavasti laajempaa kuin Suomessa. Toisin kuin Englannissa, Suomessa esimerkiksi OK 21:1 (19.3.1999/368) mukaisesta hävinneen osapuolen korvausvelvollisuudesta poikkeaminen on mahdollista ainoastaan oikeudellisen epäselvyyden, kulujen kohtuullistamisen tai OK 21 luvun sanktiosäännösten¹⁰⁵ kautta.

Englannissa sovintotarjouksen tekeminen ja siitä mahdollisesti aiheutuva kuluvastuu on säännelty yksityiskohtaisesti CPR Part 36:ssa. Part 36:n mukainen sovintotarjous (*"Part 36 offer"*) on mahdollista tehdä koko asiasta tai osasta asiaa, ja tarjouksen tulee täyttää CPR 36.5:n edellyttämät muoto- ja sisältövaatimukset. Sovintotarjous on muun muassa tehtävä kirjallisessa muodossa, tarjouksen tulee olla voimassa vähintään 21 päivää, ja tarjouksessa on yksilöitävä se, onko siinä otettu huomioon mahdollinen vastakanne. Sovintotarjouksen muotoa ja tekemistä ohjaavien yksityiskohtaisten säännösten on katsottu turvaavan menettelyn läpinäkyvyyttä ja oikeudenmukaisuutta – olisi epäoikeudenmukaista, jos sovintotarjouksen hylännyt osapuolta rangaistaisiin sovintotarjouksen hylkäämisestä ehtojen ollessa epäselvät.¹⁰⁶

CPR Part 36 sisältää säännökset paitsi sovintotarjouksen hyväksymisestä, myös säännökset sovintotarjouksen vaikutuksista kuluratkaisuun siltä varalta, ettei sovintotarjousta hyväksytä. CPR Part 36:n mukaan kuluvastuu syntyy kantajalle siinä tapauksessa, että kantaja ei saavuta oikeudenkäynnillä parempaa lopputulosta kuin hyväksymällä vastaajan tekemän sovintotarjouksen. Tällöin tuomioistuimen tulee velvoittaa kantaja korvaamaan kaikki vastaajalle aiheutuneet kustannukset – mikäli sitä ei katsota kohtuuttomaksi – CPR Part 36:n tarkoittaman

¹⁰⁴ Ks. lisäksi Andrews 2003, s. 824–826.

¹⁰⁵ OK 21:4, 21:5 ja 21:6.

¹⁰⁶ Ward 2007, s. 282.

ajanjakson jälkeen, jolloin vastaaja olisi vastannut kantajan kuluista sovintotarjouksen tullessa hyväksytyksi. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä maksettavaksi korkoa näille kustannuksille. Kantajan korvausvastuuta tällaisessa tilanteessa on pidettävä ehdottomana pääsääntönä, ja siitä poikkeaminen on mahdollista vain erityistilanteissa. Poikkeaminen on mahdollista esimerkiksi silloin, jos vastaaja on salannut asiaan liittyvää materiaalia, mikä on merkittävästi heikentänyt kantajan mahdollisuuksia arvioida sovintotarjouksen kohtuullisuutta.¹⁰⁷

Mikäli vastaajaa vastaan annettu tuomio on kantajalle edullisempi kuin kantajan sovintona tarjoama, vastaaja saattaa puolestaan CPR Part 36:n nojalla joutua vastaamaan taloudellisista sanktioista. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuin voi määrätä vastaajan maksettavaksi korkoa joko osalle tai koko saatavalle CPR Part 36:n tarkoittaman ajanjakson päättymisestä lukien, jolloin vastaaja olisi vastannut kantajan kuluista sovintotarjouksen tullessa hyväksytyksi. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä, että kantaja on oikeutettu saamaan korvauksen kuluistaan korvausperusteisesti (*”indemnity costs”*),¹⁰⁸ CPR Part 36:n tarkoittaman ajanjakson päättymisestä lukien, jolloin vastaaja olisi vastannut kantajan kuluista sovintotarjouksen tullessa hyväksytyksi. Tuomioistuin voi lisäksi määrätä maksettavaksi korkoa tällaisille kustannuksille.

Edellä mainittujen sanktioiden on tarkoitus kannustaa vastaajaa hyväksymään kohtuullinen sovintotarjous sekä toisaalta kannustaa kantajaa sovintotarjouksen tekemiseen. Koska vastaaja olisi jutun hävitessään joka tapauksessa velvollinen maksamaan vastapuolen kulut,¹⁰⁹ ilman vastaajalle koituvaa ylimääräistä sanktoriskiä sovintotarjouksen tekeminen ei hyödyttäisi kantajaa ollenkaan.¹¹⁰ Ilman sanktiosäännöksiä vastaajalla ei olisi myöskään kannustinta sovintotarjouksen hyväksymiseen.¹¹¹ Edellä mainitut sanktiosäännökset eivät ole ehdottomia, vaan tuomioistuimella on mahdollisuus poiketa niistä. Säännöksiä tulisi lähtökohtaisesti kuitenkin soveltaa, ellei niiden soveltamista katsota kohtuuttomaksi.¹¹²

Jotta Part 36 mukainen kuluvastuu voisi aktualisoitua, sovintotarjous on tehtävä CPR 36.5 edellyttämällä tavalla. Sovintotarjouksella saattaa kuitenkin olla vaikutusta kuluratkaisuun siitäkin huolimatta, vaikka tarjousta ei olisi tehty Part 36:n mukaisesti. Kuten edellä on todettu,

¹⁰⁷ *Factortame Ltd & Others v. Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions*, kohta 23.

¹⁰⁸ Ks. korvausperusteisista kuluista laajemmin *Riley* 2004, ja vakiokulujen ja korvausperusteisten kulujen eroista *Andrews* 2003, s. 830–839.

¹⁰⁹ *Andrews* 2003, s. 571.

¹¹⁰ *Petrotrade Inc v. Texaco Ltd*, kohta 59.

¹¹¹ Suomessa osittaisen voiton tilanteissa, joissa sovintotarjouksen vaikutus saattaa tulla harkittavaksi, lähtökohdانا on OK 21:3:n mukaisesti kulujen kuittaaminen. Tällöin molemmilla osapuolilla on kuluvastuun suhteen yhtäläinen kannustin sovintotarjouksen tekemiseen sekä toisaalta tarjouksen hyväksymiseen.

¹¹² Ks. *Andrews* 2003, s. 572 ja *Petrotrade Inc v. Texaco Ltd*, kohta 65.

sovintotarjous on myös yleinen harkintakriteeri kuluratkaisua tehtäessä CPR Part 44:n nojalla. Kuten jo säännöksestä ilmenee, tuomioistuimen harkintavalta kuluratkaisussa on tällöin huomattavasti laajempi kuin Part 36:n nojalla tehtävässä kuluratkaisussa.¹¹³ Kantajalle on katsottu syntyvän kuluvastuu CPR Part 44:n nojalla tilanteessa, jossa vastaajan sovintotarjous on ylittänyt asiassa tuomituksi tulleen määrän, joskaan kuluvastuun syntyminen ei ole tällaisessa tilanteessa vastaavalla tavalla yksiselitteistä kuin Part 36:n mukainen kuluvastuu.¹¹⁴

Englannissa CPR Part 36:n tavoitteena on taloudellisen insenttiivin avulla kannustaa osapuolia saavuttamaan sovinnollinen ratkaisu käsillä olevassa asiassa.¹¹⁵ CPR Part 36:n mukaan molemmilla osapuolilla on mahdollisuus sovintotarjouksen tekemiseen ja CPR Part 36:n sääntelyllä onkin katsottu olevan vaikutusta jutun molempiin osapuoliin. Siinä missä sovintotarjouksen tekijä pyrkii saavuttamaan itselleen edullisen ratkaisun, vastapuolen on punnittava sovintotarjouksen kohtuullisuutta sekä tarjouksen hylkäämisestä mahdollisesti aiheutuvaan kuluvastuuta. Part 36:n mukaisen sovintotarjouksen tekemisellä osapuoli pyrkiikin tavallisesti lisäämään vastapuolelle painetta jutun sopimiseen.¹¹⁶

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun on katsottu kannustavan paitsi kohtuullisten sovintotarjousten tekemiseen, myös kohtuullisten sovintotarjousten hyväksymiseen. Tässä suhteessa on huomattava, että sovintotarjousten tekeminen ja hyväksyminen perustuu osapuolten epävarmoihin ennusteisiin jutun lopputuloksesta, eikä sovintotarjouksen määrän arviointi näin ollen ole yksiselitteistä. Epävarmuuden on kuitenkin katsottu vaikuttavan yhtäläisesti molempiin osapuoliin. Vastaajalla on riski siitä, että hän tarjoutuu suorittamaan todellista maksuvelvollisuuttaan suuremman määrän. Toisaalta vastaajalla on riski todellista maksuvelvollisuuttaan pienemmän sovintotarjouksen tekemisestä, jolloin tarjouksella ei ole vaikutusta kuluratkaisuun. Vastaavasti kantajalla on riski hyväksyä todellista saatavaansa alhaisempi tarjous, ja toisaalta mikäli kantaja tekee sovintotarjouksen, tarjous saattaa olla liian suuri, jotta sillä voisi olla vaikutusta kuluratkaisuun.¹¹⁷

¹¹³ Ks. myös *Mr Trevor Michael Fox v. Foundation Piling Limited*, kohta 45.

¹¹⁴ *The Trustees of Stokes Pension Fund v. Western Power Distribution (South West) Plc*, kohdat 23–44. Ks. myös *Colin Crooks v. Hendricks Lovell Limited*, kohta 46 ja *Mr Trevor Michael Fox v. Foundation Piling Limited*, kohdat 51, 61–64, jossa sovintotarjous on määrältään alittanut vastaajan maksettavaksi sovittuun määrään, eikä sovintotarjous vaikuttanut kuluvastuuseen.

¹¹⁵ Ward 2007, s. 280.

¹¹⁶ Andrews 2003, s. 563.

¹¹⁷ Ward 2007, s. 280, 282; Toran 1986, s. 327. Ks. vastaavanlaisesti myös SOU 1995:124, s. 324–325.

Mainittakoon tässä lyhyesti myös Yhdysvaltojen vastaava sääntely, jossa on havaittavissa tiettyjä yhtymäkohtia Englannin edellä selostetun sääntelyn kanssa. Yhdysvalloissa sovintotarjouksen tekemistä ja sen huomioon ottamista kuluvaluusta kannalta sääntelee Federal Rules of Civil Procedure, Rule 68.¹¹⁸ Kyseisen säännöksen mukaan vastaaja voi vähintään 14 päivää ennen oikeudenkäyntiä tarjota kantajalle tämän siihen asti syntyneet kustannukset kattavaa sovintoa. Mikäli lopullinen ratkaisu ei ole edullisempi kuin hylätyksi tullut sovintotarjous, sovintotarjouksen hylänneen osapuolen on maksettava tarjouksen tekemisen jälkeen syntyneet kustannukset.¹¹⁹ Myös Rule 68 tavoitteena on sovinnollisuuden edistäminen.¹²⁰

2.3.2 Norjan malli – kohtuullinen sovintotarjous vapauttaa kuluvaluusta

Norjassa kulujen jakamista riita-asioissa säännellään Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven, tvl, LOV-2005-06-17-90) 20 luvussa. Samoin kuin Suomessa, myös Norjassa kulujen jakamisen pääsääntönä on hävinneen asianosaisen korvausvelvollisuus. Tvl § 20-2:n 1-kohdan nojalla jutun voittaneella osapuolella on oikeus saada vastapuolelta täysi korvaus kuluistaan.¹²¹ Tästä pääsäännöstä voidaan kuitenkin tietyissä tilanteissa poiketa, ja vastapuoli voidaan tvl § 20-2 3-kohdan nojalla vapauttaa kuluvaluusta kokonaan tai osittain, mikäli se on pakottavista syistä kohtuullista (*”tungtveiende grunner gjør det rimelig”*). Arvioinnissa erityisesti huomioon otettavia seikkoja on listattu tvl § 20-2 3(a-c)-kohtiin, joista tässä erityistä huomiota tulee kiinnittää 3(b)-kohtaan. Tvl § 20-2 3(b)-kohdan mukaan arvioinnissa painoarvoa on annettava muun muassa sille, mikäli voittanut osapuoli on hylännyt kohtuullisen sovintotarjouksen (*”har avslått et rimelig forlikstilbud”*).

Edellä mainitun lisäksi sovintotarjous saattaa tulla huomioon otettavaksi myös osittaisen voiton tilanteessa. Tvl § 20-3 mukaan osapuoli, joka ei ole voittanut juttua, mutta jonka vaatimukset ovat menestyneet merkittävältä osin (*”medhold av betydning”*), voi saada vastapuolelta korvauksen osasta tai kaikista kuluistaan, mikäli pakottavat syyt niin vaativat (*”hvis tungtveiende*

¹¹⁸ Useat osavaltiot ovat ottaneet Rule 68:n sellaisenaan osaksi omaa lainsäädäntöään, mutta osassa osavaltioissa käytössä on jonkinlainen variaatio kyseisestä säännöstä. Ks. esim. Solimine – Pacheco 1997, s. 53, 63–64.

¹¹⁹ Korvausvastuu Rule 68 nojalla syntyy pelkästään oikeudenkäynnin kuluihin, ei asianajajan palkkioon. Ks. Solimine – Pacheco 1997, s. 54.

¹²⁰ Sovinnonedistämisen toimivuudesta on esitetty myös kritiikkiä. Ks. Bone 2008, s. 1566–1568.

¹²¹ Tvl § 20-2 2-kohdan mukaan juttu on voitettu, jos vaatimukset on hyväksytty kokonaan tai pääosin (*”medhold fullt ut eller i det vesentlige”*), tai jos juttu on hylätty tai jätetty tutkimatta. Vaikka laissa ei ole asiasta erikseen mainintaa, tvl § 20-2 pääsäännöstä seuraa, että mikäli kummarkaan osapuolen ei voida katsoa voittaneen juttua, molemmat vastaavat omista kuluistaan. Ks. Sundet 2018, s. 404.

grunner tilsier det).¹²² Tällöin kuluratkaisussa on arvioitava paitsi tvl § 20-2 3(a-c)-kohdissa mainittuja seikkoja, myös sitä, kuinka suuri osuus vaatimuksista on hyväksytty, ja kuinka suurelta osin kulut ovat liittyneet näihin vaatimuksiin.

Sovintotarjouksen vaikutus kuluratkaisuun saattaa näin ollen tulla arvioitavaksi kuluratkaisua tehtäessä sekä tvl § 20-2 tarkoittaman täyden voiton että tvl § 20-3 tarkoittaman osittaisen voiton tilanteissa. Siinä missä sovintotarjouksen hylkääminen saattaa synnyttää Englannin mallissa kuluvastuun sovintotarjouksen hylänneelle osapuolelle, Norjassa sovintotarjouksen tekeminen saattaa sen sijaan vapauttaa sovintotarjouksen tehneen osapuolen kuluvastuusta. Norjassa sovintotarjouksen tehnyt osapuoli saattaa vapautua kuluvastuusta kokonaan tai osittain, mikäli vastapuoli on hylännyt sovintotarjouksen, joka ei merkittävästi poikkea jutun lopputuloksesta. Tällaisessa tilanteessa sovintotarjouksen hylännyt osapuoli, joka olisi muutoin oikeutettu saamaan korvauksen kuluistaan, saattaa joutua vastaamaan kuluistaan itse.¹²³

Norjassa on katsottu, että sovintotarjoukseen kuluvastuusta vapauttavana seikkana tulisi suhtautua varauksella.¹²⁴ Sovintotarjouksen tulisi kuluvastuusta vapauttaakseen ensinnäkin olla suhteellisen lähellä jutun lopputulosta.¹²⁵ Kuluvastuusta vapauttamisen puolesta on katsottu puhuvan erityisesti, mikäli sovintotarjouksen hylännyt osapuoli on saavuttanut oikeudenkäynnillä vähemmän kuin olisi saavuttanut sovintotarjouksella.¹²⁶ Sovintotarjouksen huomioon ottamista on katsottu puoltavan myös se, jos sovintotarjous perustuu tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelessa annettuun suositukseen, jonka pohjalta osapuolten olisi tullut voida sopia asia.¹²⁷ Jos jutun lopputulos on selvä, lähtökohtaisesti painoarvoa ei tulisi antaa tarjoukselle, joka ei ole sisältänyt vaatimuksen täyttämistä kokonaisuudessaan.¹²⁸ Lisäksi on katsottu, että sovintotarjous olisi tullut tehdä ennen kanteen nostamista, tai vähintäänkin niin aikaisessa vaiheessa prosessia, että suurin osa kuluista olisi voitu välttää.¹²⁹ Mitä myöhemässä prosessin vaiheessa sovintotarjous on tehty, sitä vähemmän painoarvoa sille on katsottu voitavan antaa.¹³⁰

¹²² Osittaisen voiton tilanteessa lähtökohtana on kulujen kuittaaminen. Ks. edellä alaviite 121 sekä NOU 2001:32 B, s. 931. Kynnyksen tvl § 20-3:n poikkeuksen soveltamiselle tulisi olla suhteellisen korkea. Ks. Ot.prp. nr. 51, s. 446.

¹²³ NOU 2001:32 A, s. 211.

¹²⁴ Ot.prp. nr. 51, s. 445.

¹²⁵ Ot.prp. nr. 51, s. 445; NOU 2001:32 B, s. 930. Ks. myös HR-2012-01325-A, kohta 128.

¹²⁶ Ot.prp. nr. 51, s. 83; Sundet 2018, s. 408.

¹²⁷ Schei et. al. 2013, s. 708.

¹²⁸ Ot.prp. nr. 51, s. 445.

¹²⁹ Ot.prp. nr. 51, s. 445; NOU 2001:32 B, s. 930.

¹³⁰ Sundet 2018, s. 408.

Arvioitaessa sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun, huomiota tulisi kiinnittää viime kädessä siihen, onko sovintotarjouksen hylkääminen ollut kohtuullista ja onko osapuolella ollut perusteltu syy sovintotarjouksen hylkäämiseen.¹³¹ Lain soveltamisessa tärkeänä on ennen kaikkea pidetty oikeudenmukaisen ja kohtuullisen ratkaisun löytämistä.¹³² Edellä mainitut seikat antavat jonkinlaisen viitekehyksen sovintotarjouksen huomioon ottamiselle, mutta Norjassa sääntely jättää paljon harkintavaltaa myös tuomioistuimille. Tvl § 20-2 3-kohdan lista kuluratkaisussa huomioon otettavista seikoista ei ole tyhjentävä, vaan tuomioistuin voi arvioida laajasti myös muita asiaan vaikuttavia seikkoja.¹³³ Sovintotarjouksen ohella on mahdollista arvioida myös esimerkiksi jutun luonnetta ja osapuolten välisiä valtasuhteita.¹³⁴

Norjan lainvalmisteluaineistossa on nostettu esimerkkinä Englannin edellä luvussa 2.3.1 kuvattu sovintotarjoussääntely. Esitöissä on muun ohella pohdittu, tulisiko sovintotarjouksen hylkäämisen Englannin mallin mukaisesti aiheuttaa kuluvastuu vastapuolen kuluista. Englannin mallin mukaista yksityiskohtaista sääntelyä ei kuitenkaan katsottu Norjassa tarkoituksenmukaiseksi, vaan lähtökohdaksi asetettiin, että osapuolia kannustetaan yleisten säännösten kautta pyrkimään sovinnolliseen ratkaisuun. Esitöissä todettiin, että Englannin CPR Part 36:n sääntelyssä on sellaisia erityisiä elementtejä, jotka tekevät kuluvastuun syntymisestä sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta perusteltua. Vastaavanlaisia yksityiskohtaisia säännöksiä sovintotarjouksen muodosta ja sisällöstä sekä sovintotarjouksen tekemisestä ei haluttu ottaa osaksi Norjan sääntelyä, mistä syystä myöskään automaattisesti sovintotarjouksen hylkäämisestä syntyvän kuluvastuun ei katsottu olevan perusteltua.¹³⁵

Norjan tvl § 20-2 3-kohdassa luetelluilla esimerkeillä kuluvastuusta vapauttavista seikoista on havaittavissa yhtymäkohtia Suomessa jutun oikeudellista epäselvyyttä ja kulujen kohtuullistamista säänteleviin OK 21:8a (19.3.1999/368) ja OK 21:8b §:iin. Suomessa OK 21:8b:n mukainen kulujen kohtuullistaminen on mahdollista vain, mikäli kaikki OK 21:8b:ssä luetellut kriteerit täyttyvät ja asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen kulut olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta. Pelkkä sovintotarjous ei voi OK 21:8b:n nojalla vapauttaa osapuolta kuluvastuusta, vaan sovintoon pyrkiminen voi olla ainoastaan yksi osatekijä kulujen kohtuullistamista harkittaessa.¹³⁶

¹³¹ Ot.prp. nr. 51, s. 78; NOU 2001:32 A, s. 211.

¹³² Innst. O. nr. 110, s. 62.

¹³³ Ot.prp. nr. 51, s. 446; NOU 2001:32 B, s. 929.

¹³⁴ HR-2012-00960-U, kohta 19; Schei et. al. 2013, s. 708

¹³⁵ NOU 2001:32 A, s. 211.

¹³⁶ Ks. jäljempänä luku 4.1.4.

3 KULUSÄÄNTELYN LÄHTÖKOHTIA

3.1 Oikeuksien saatavuus

3.1.1 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS, SopS 18-19/1990) 6 artiklan mukaan ”jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa – –”.¹³⁷ Vastaavanlainen säännös löytyy myös Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 7-8/1976) 14 artiklasta, Euroopan unionin perusoikeuskirjan (2012/C 326/02) 47 artiklasta sekä Suomen perustuslaista (11.6.1999/731), jonka 21 §:n 1 momentin mukaan ”jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi”.¹³⁸

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla sisältää paitsi oikeuden päästä oikeudenmukaiseen menettelyyn (*access to court*), artiklassa turvattu tuomioistuimeen pääsy tarkoittaa samalla myös tehokasta oikeuksiin pääsyä (*access to justice*).¹³⁹ Tosiasiallinen tuomioistuimeen pääsy merkitsee muun muassa menettelyn joutuisuutta, oikeutta suulliseen kuulemiseen sekä tuomioiden tehokasta täytäntöönpanoa,¹⁴⁰ mutta myös sitä, ettei menettely saa olla liian kallis tai monimutkainen.¹⁴¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään todennut, etteivät liian korkeat oikeudenkäyntimaksut saa muodostaa esteitä oikeudenkäyntiin ryhtymiselle.¹⁴² Oikeuksiin pääsy saattaa vaihtoehtoisesti tulla arvioitavaksi myös jutun lopputuloksesta riippuen, sillä EIT on ratkaisukäytännössään todennut, että myös huomattava taloudellinen taakka prosessin lopputuloksen johdosta saattaa tosiasiallisesti rajoittaa oikeuksiin pääsyä.¹⁴³ EIT:n ei ole toistaiseksi katsottu puuttuneen oikeudenkäyntikulujen

¹³⁷ Ks. sisällöstä ja soveltamisalasta erityisesti oikeudenkäyntikulujen osalta esim. Hirvelä – Heikkilä 2017, s. 355–363.

¹³⁸ Mainittuja sopimuksia tai perustuslain soveltamisalaa ei tässä tarkastella enemmälti. Ks. oikeudenkäyntikulujen suhteesta oikeuksiin pääsyn toteutumiseen laajemmin Saarensola 2017, s. 218–233 sivuilla mainittuine lähteineen.

¹³⁹ Ervo 2008, s. 21–22.

¹⁴⁰ Ervo 2008, s. 21–24. Ks. myös. menettelyn joutuisuudesta esim. *Sładzevskis v. Latvia* 11.6.2020 ja *Humen v. Puola* 15.10.1999, oikeudesta tulla kuulluksi esim. *Altay v. Turkki* (No. 2) 9.4.2019 sekä tuomioiden täytäntöönpanosta esim. *Safonov ja Safonova v. Ukraina* 18.6.2020.

¹⁴¹ Ervo 2008, s. 24–25.

¹⁴² *Weissman ja muut v. Romania* 24.5.2006, kohta 37; *Teltronic-CATV v. Puola* 10.1.2006, kohta 48.

¹⁴³ *Stankov v. Bulgaria* 12.7.2007, kohta 54.

korvausvelvollisuuteen vastapuolelle kovinkaan herkästi, vaikka asianosaisten taloudelliset edellytykset kuluvastuusta suoriutumiseen poikkeaisivatkin merkittävästi toisistaan.¹⁴⁴ EIT on myös katsonut ”häviöjä maksaa” -periaatteella olevan yleensä laillinen pyrkimys varmistaa asianmukainen oikeudenkäyttö sekä muiden oikeuksien suojele.¹⁴⁵

Norjan korkein oikeus on oikeudenkäyntikulut ylittävää korvausta koskevassa ratkaisussaan arvioinut EIS 6 artiklan merkitystä ja muun muassa todennut, että mikäli kantaja tietää hänellä olevan mahdollisen häviön johdosta oikeudenkäyntikulut ylittävä korvausvastuu, tämä saattaa johtaa haluttomuuteen nostaa kanne. Tieto mahdollisesta kuluvastuusta saattaa olla omiaan aiheuttamaan häittää myös perustelluille kanteille, sillä kanteen menestymismahdollisuuksia voi joskus olla vaikeaa etukäteen arvioida. Pelko mahdollisesta oikeudenkäyntikulujen ulkopuolelle ulottuvasta vastuusta saattaa näin ollen aiheuttaa tosiasiallisen esteen oikeuksiin pääsulle.¹⁴⁶

3.1.2 Kohonneet oikeudenkäyntikulut suhteessa oikeuksiin pääsyyn

Oikeudenkäyntikulujen määrät riita-asioissa ovat vuoden 1993 oikeudenkäyntikulusääntelyn uudistuksen jälkeen olleet nousujohteisia.¹⁴⁷ Suomessa asiamiesten palkkioita ei ole millään tavalla rajoitettu, ja oikeudenkäyntikulut riita-asioissa nousevat helposti useisiin tuhansiin euroihin.¹⁴⁸ Oikeudenkäyntikulut saattavat kohota myös itse riidan intressiä suuremmiksi,¹⁴⁹ ja kuluilla saattaakin olla huomattava merkitys yksittäisen asianosaisen kannalta.¹⁵⁰ Kulujen kohoamisen taustalla on nähty vaikuttavan muun muassa asianajopalveluiden arvonlisävero, 1990-luvun alun alioikeusuudistus sekä täyden korvauksen periaate.¹⁵¹

Oikeudenkäyntikulujen kohoamisesta on käyty viime aikoina jokseenkin vilkasta keskustelua sekä mediassa että kirjallisuudessa, ja oikeudenkäyntikulujen kohoamisen rajoittamiseksi on esitetty erilaisia ratkaisumalleja. Kulujen hillitsemiseksi on esitetty muun muassa oikeusjärjestelmän rahoituksen nostamista, maksuttoman oikeusavun piirin laajentamista sekä

¹⁴⁴ Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila 2018, s. 557–558.

¹⁴⁵ Ks. Klauz v. Kroatia 18.7.2013, kohta 84. ja Cindrić ja Bešlić v. Kroatia 6.9.2016, kohdat 119–122. Molemissa edellä mainituissa tapauksissa hävinneen osapuolen velvoittaminen korvaamaan valtion oikeudenkäyntikulut muodosti kuitenkin tosiasiallisen esteen hakijan oikeuksiin pääsulle ja oli siten vastoin EIS 6 artiklaa.

¹⁴⁶ HR-2015-00787-A. Ks. kootusti vastaavanlaisesta keskustelusta Suomessa Jaakkola – Vuorinen 1997, s. 1–4.

¹⁴⁷ Vuonna 1995 käräjäoikeuksissa tuomittujen oikeudenkäyntikulujen mediaani oli 3 281 euroa, kun sama luku oli vuonna 2004 jo 4 717 euroa. Vuonna 2008 tuomittujen kulujen mediaani oli 6 072 euroa. Vuodesta 1995 vuoteen 2019 tuomittujen kulujen mediaani on jo reilusti kaksinkertaistunut tuomittujen kulujen mediaanin ollessa vuonna 2019 jo 7 235 euroa. (Kaikki summat vuoden 2019 rahanarvon mukaan.) Ks. Ervasti 1997, s. 28; Ervasti 2005, s. 63; Ervasti 2009, s. 21; Sarasoja – Carling 2020, s. 60.

¹⁴⁸ Ks. esim. Sarasoja – Carling 2020, s. 59–63. Ks. myös edellä alaviite 147.

¹⁴⁹ Vuonna 2019 asianosaisten yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut (oikeudenkäyntikuluriski) ylittivät riidan intressin 41 %:ssa tapauksista. Ks. Sarasoja – Carling 2020, s. 3. Myös yksittäisen asianosaisen kulut saattavat riita-asiaassa kohota riidan intressiä suuremmiksi. Ks. esim. Ervasti 2006, s. 602, 608.

¹⁵⁰ Lindfors 2008a, s. 197.

¹⁵¹ Ks. laajemmin esim. Jokela 2019, s. 78–79; Viitanen 2011, s. 143–171; Viitanen 2006, s. 614.

oikeusturvavakuutusten turvan parantamista,¹⁵² vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien ja erityisesti sovittelujärjestelmän kehittämistä,¹⁵³ kulukaton asettamista¹⁵⁴ sekä prosessin valuvikojen korjaamista riittävällä resursoinnilla ja pienten riita-asioiden käsittelyä keventämällä.¹⁵⁵ Lisäksi kulujen hillitsemiseksi on ehdotettu muun muassa otettavaksi käyttöön Saksan oikeudenkäyntikulumalli, jossa oikeudellisista palveluista peritään tietty lakisääteinen maksu.¹⁵⁶

Kohonneiden oikeudenkäyntikulujen on jo sinällään katsottu nostavan kynnystä oikeudenkäyntiin ryhtymiseen, sillä oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuu monesti huomattava kuluriski, jonka vuoksi oikeudenkäyntiin ei välttämättä uskalleta ryhtyä.¹⁵⁷ Mikäli oikeudenkäyntiin ryhdytään, avuksi ei korkeiden kulujen vuoksi välttämättä haluta hankkia oikeudellista edustusta.¹⁵⁸ Oikeudenkäyntikulujen kohoamisesta käydyssä keskustelussa huolenaiheet näyttäisivätkin liittyvän kansalaisten tosiasiallisen oikeuksiin pääsyn vaarantumiseen.¹⁵⁹ Oikeudenmuokaisen oikeudenkäynnin toteutuminen edellyttää oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta, eikä rahasta saisi muodostua kynnystä oikeuteen pääsemiseen.¹⁶⁰ Kulusääntelyn lähtökohtiin tulisi-kin sisältyä perus- ja ihmisoikeuksien tarkastelu.¹⁶¹

3.2 Kulusääntelyn historia ja teorettinen perusta

Ensimmäiset virallismääräykset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ovat peräisin 1600-luvun loppupuolelta.¹⁶² 1600-luvulla oikeudenkäyntikulujen korvaaminen nähtiin eräänlaisena rangaistuksena oikeuden väärinkäytöstä, ja kulujen korvausvelvollisuus perustui

¹⁵² Ks. esim. Lakimiesliiton oikeusvaltio -ohjelma 2019–2023.

¹⁵³ Ks. esim. Lakimiesliiton oikeusvaltio -ohjelma 2019–2023; HS 19.8.2019; HS 20.8.2019.

¹⁵⁴ Ks. esim. KM 2003:3, s. 22, 209–210; Viitanen 2011, s. 170–171; HS 19.8.2019; ks. lisäksi Turunen 2002.

¹⁵⁵ Ks. esim. Lakimiesliiton blogi 20.8.2019.

¹⁵⁶ Ks. esim. Nylund 2002, s. 291–292.

¹⁵⁷ Ks. Jokela 2019, s. 78; KM 1998:3, s. 6–7. Lakimiesliiton teettämän tutkimuksen mukaan 45 %:a suomalaisista pelottaisi viedä asiansa tuomioistuimeen kuluriskin vuoksi. Ks. Oikeusturvavakuutuksen tunnettuus -raportti 2019. Vrt. Ervasti – Aaltonen 2013, s. 29–30, 40. Oikeudenkäyntiin osallistuneilla teetetyt tutkimuksen mukaan lakimiesten palkkioita piti kohtuuttomina yksi viidesosa vastaajista, ja noin kolmannes oli sitä mieltä, että kansalaisten on helppo ajaa oikeuksiaan Suomessa. Ks. myös Autio 2014, s. 217–218. Aution tutkimuksen mukaan oikeudenkäynnin kustannukset eivät olleet yrityksille kovinkaan suurena esteenä oikeudenkäynnin valinnalle riidanratkaisumekanismissa. Mitä pienemmästä yrityksestä ole kyse, sitä suurempi merkitys oikeudenkäynnin kustannuksilla oli. Sarasoja ja Carling ovat samoin arvioineet, että kuluriskin merkitys on suurin yksityishenkilöiden ja pienten yritysten kohdalla. Ks. Sarasoja – Carling 2020, s. 29.

¹⁵⁸ OECD Equal Access to Justice 2015, s. 5.

¹⁵⁹ Ks. esim. Männistö 2005, s. 95; Viitanen 2006; Ervasti 2006, s. 613; Saarensola 2017, s. 8; Jokela 2019, s. 78. Korkeat oikeudenkäyntikulut ja kulujen kohoaminen ovat keskustelun kohteena myös Suomen ulkopuolella. Kansainvälisessä keskustelussa huolenaiheena on vastaavasti kansalaisten oikeuksiin pääsy. Ks. kootusti OECD Equal Access to Justice 2015, s. 5. Ks. myös Andrews 2003, s. 219–232; Ward 2007, s. 279; Ekelöf et. al. 2018, s. 305.

¹⁶⁰ Hallberg 2001, s. 78.

¹⁶¹ Ks. Niemi 2020, s. 1258.

¹⁶² Letto-Vanamo 1989, s. 249, ks. myös laajasti kulusääntelyn alkuvaiheista Letto-Vanamo 1989, s. 249–254.

rangaistusteoriaan. Rangaistusteorian mukaan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus riippui hävinneen osapuolen oikeudenvastaisesta menettelystä ja oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden katsottiin perustuvan siihen kärsimykseen, jonka hävinnyt osapuoli on väärinkäyttämällä prosessia aiheuttanut voittaneelle osapuolelle.¹⁶³ Teoriaa on myöhemmin kritisoitu muun muassa siitä, ettei korvausvastuuta voitu tosiasiasa katsoa rangaistusluonteiseksi seuraamukseksi,¹⁶⁴ ja rangaistusteoria onkin sittemmin hylätty.¹⁶⁵

Vähitellen 1700-luvulta alkaen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden alettiin katsoa perustuvan yleiseen vahingonkorvausvelvollisuuteen, jonka mukaan korvauksen perusteena tuli olla tuottamuksellinen vahingon aiheuttaminen.¹⁶⁶ *Vahingonkorvausteorian* näkökulmasta oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden tarkoituksena oli korvata aiheettomasta oikeudenkäynnistä toiselle osapuolelle aiheutuneet vahingot.¹⁶⁷ Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden katsottiin kuitenkin syntyvän ainoastaan, mikäli asianosainen on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää oikeudenkäynti aiheettomaksi.¹⁶⁸ Käytännössä korvausvelvollisuus syntyi vasta siinä vaiheessa, kun objektiivisen syyllisyyden – eli jutun häviämisen – lisäksi pystyttiin osoittamaan hävinneen osapuolen subjektiivinen syyllisyys. Koska subjektiivisen syyllisyyden osoittaminen oli hankalaa, oikeudenkäyntikulut kuitattiin lähes aina.¹⁶⁹ Vuoden 1734 laki, josta ennen 1990-luvun kulu-uudistusta voimassa olleet kulusäännökset olivat perusrakenteeltaan pitkälti peräisin, perustui lain syntymisen ajankohdan mukaisesti vahingonkorvausvelvollisuuden perustuvaan ajattelutapaan.¹⁷⁰

Vastavaikutuksena kulujen kuittaamiselle kannatusta alkoi 1800-luvun loppupuolella saada näkemys siitä, että oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus tulisi ratkaista yksistään jutun lopputuloksen perusteella, eikä subjektiiviselle syyllisyydelle tulisi antaa painoarvoa. *Kausaliteettiteorian* takana oli ajatus siitä, että jutun hävinnyt osapuoli oli toiminut objektiivisesti oikeudenvastaisesti ja oli siten objektiivisesti syyllinen oikeudenkäyntiin. Kulujen jakamisen kausaliteettiteorian mukaisesti katsottiin olevan omiaan ehkäisemään aiheettomia oikeudenkäyntejä tehokkaammin kuin kulujen jakaminen vahingonkorvausteorian mukaisesti. Teoriaa kritisoitiin muun muassa siitä, että teorian soveltaminen olisi johtanut joissain tapauksissa kohtuuttomiin

¹⁶³ Liljenfeldt 1982, s. 35–36.

¹⁶⁴ Ks. laajemmin Liljenfeldt 1982, s. 36.

¹⁶⁵ Tirkkonen 1977, s. 496.

¹⁶⁶ Liljenfeldt 1982, s. 37; HE 191/1993 vp, s. 3.

¹⁶⁷ Jacobsson 1964, s. 27.

¹⁶⁸ Tirkkonen 1977, s. 496.

¹⁶⁹ Liljenfeldt 1982, s. 37–38; ks. lisäksi Borenius 1920, s. 327–329 ja HE 191/1993 vp, s. 3.

¹⁷⁰ HE 191/1993 vp, s. 3.

lopputuloksiin. Teoria ei myöskään kyennyt perustelemaan kulujen jakamisen poikkeussäännöksiä eikä sitä, että joissain tilanteissa myös hävinneellä osapuolella oli oikeus saada korvaus kuluistaan.¹⁷¹

Kausaliteettiteorian ongelmat johtivat *oikeussuojateorian* syntymiseen 1900-luvulla. Oikeussuojateorian lähtökohtana on, että oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden arviointi lähtee siviiliprosessin tarkoituksesta, eli oikeussuojan antamisesta. Jos asianosainen ei pääse oikeuksiinsa tuomioistuimen ulkopuolella, asianosaisen on käännyttävä oikeuslaitoksen puoleen. Oikeussuojan ei ole katsottu toteutuvan täydellisesti, mikäli asianosaiselle aiheutuisi oikeudenkäynnistä kustannuksia.¹⁷² Teoriaa on arvosteltu muun muassa sitä, ettei oikeussuojan antamisesta prosessin molemmille osapuolille voida tehdä päätelmiä kuluvastuun jakautumisesta.¹⁷³

Edellä kuvatut yksiarvoiset teoriat ovat saaneet kritiikkiä osakseen. On muun muassa huomautettu, että moninaisten tilanteiden selittäminen yksittäisellä periaatteella on jokseenkin mahdotonta. Esimerkiksi Saarensola on todennut moniarvoisten teorioiden tarjoavan paremman lähtökohdan korvausvelvollisuuden tarkastelulle, sillä ne eivät pyri selittämään korvausvelvollisuutta yksittäisellä periaatteella, vaan tunnistavat sen, että korvausvelvollisuutta määrittävät useat eri periaatteet. Yksiarvoisia teorioita on lisäksi arvosteltu sen unohtamisesta, että korvausvelvollisuuden teoreettinen oikeuttamisperuste eroaa voimassa olevien kulusäännösten taustalla vaikuttavista tarkoituksenmukaisuussyistä. Siinä missä korvausvelvollisuuden teoreettinen oikeuttamisperuste luo kulusäännöksillä tavoiteltavan päämäärän, tarkoituksenmukaisuussyyt kertovat sen, miten kuluratkaisut on sisällöllisesti tehtävä.¹⁷⁴

3.3 Kulusääntelyn tavoitteet

Nykyisin voimassa olevat OK 21 luvun kulusäännökset ovat muotoutuneet pääosin 1990-luvulla toteutetuissa oikeudenkäyntikulu-uudistuksissa. Oikeudenkäyntikuluja koskevat OK 21 luvun säännökset uudistettiin alioikeusuudistuksen yhteydessä 1990-luvun alussa pitkälti

¹⁷¹ Liljenfeldt 1982, s. 39–40.

¹⁷² Jacobsson 1964, s. 42–43; Liljenfeldt 1982, s. 40–41.

¹⁷³ Liljenfeldt 1982, s. 41 sivulla mainittuine lähteineen. Oikeussuojateoriaa on arvosteltu myös sen yksipuolisuudesta ja siitä, ettei se turvaa riittävällä tavalla hävinneen oikeussuojaa. Liljenfeldt on muun muassa huomauttanut, että myös hävinneen oikeusturva tulisi turvata, mikäli hänellä katsotaan olleen aihetta ryhtyä oikeudenkäyntiin. Ks. Liljenfeldt 1982, s. 41. Kulusääntelyä on Liljenfeldtin teoksen julkaisemisen jälkeen uudistettu muun muassa OK 21:8a ja OK 21:8b §:llä, jotka osaltaan turvaavat hävinneen oikeussuojan toteutumista. Ks. myös HE 107/1998 vp, s. 19; Saarensola 2017, s. 71.

¹⁷⁴ Ks. yksiarvoisten teorioiden kritiikistä Saarensola 2017, s. 70–74 sivuilla mainittuine lähteineen. Tarkoituksenmukaisuussyyt muotoillaan tavallisesti hyväksyttävänä pidettäviä arvoja – kuten oikeudenmukaisuutta, kohtuutta ja heikomman suojelua – noudattaviksi. Ks. Saarensola 2017, s. 72.

Ruotsin mallin mukaisesti, missä kulu-uudistus oli toteutettu jo vuonna 1948.¹⁷⁵ Uudistetut säännökset tulivat voimaan 1. joulukuuta 1993 (laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 1013/1993). Vuoden 1993 oikeudenkäyntikulu-uudistuksen tavoitteena oli muun muassa, että voittanut asianosainen saisi entistä useammin täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Lisäksi uudistuksella pyrittiin vähentämään tarpeettomia oikeudenkäyntejä sekä turvaamaan oikeudenkäyntimenettelyn keskitys ja nopeus.¹⁷⁶

OK 21 luvun säännöksiä uudistettiin toisen kerran laajemmin 1. kesäkuuta 1999 voimaan tulleilla muutoksilla (laki oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisesta 368/1999). Uudistuksessa kiinnitettiin huomiota oikeudenkäyntikulujen kasvuun sekä pyrittiin tasaamaan kuluvastuuta asianosaisten kesken täyden korvauksen periaatteen säilyessä kuitenkin yhä pääsääntönä.¹⁷⁷ Uudistuksella ei pyritty suoranaisesti muuttamaan asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia kokonaiskustannuksia, mutta uudistuksella pyrittiin välillisesti ohjaamaan asiamiespalkkioiden laskutusta alenevaan suuntaan.¹⁷⁸

Siinä missä kuluvastuussa aikaisemmin kiinnitettiin enemmän huomiota edellä luvussa 3.2 kuvattuun kuluvastuun teoreettiseen perustaan, nykyisin kiinnostuksen kohteena on ollut ennemminkin kuluvastuun käytännön vaikutusten tarkastelu sekä se, miten kuluvastuun pääsääntö toteuttaa siviiliprosessin keskeisiä päämääriä.¹⁷⁹ Siviiliprosessin funktiona on tavallisesti pidetty *oikeussuojafunktiota*, *ohjausfunktiota* sekä *konfliktinratkaisufunktiota*.¹⁸⁰ Lisäksi lainkäytön funktioksi yleisesti on katsottu *oikeutta luova funktio* sekä *kontrollifunktio*.¹⁸¹

Perinteisesti siviiliprosessin ensisijaiseksi – ja joskus myös ainoaksi – tavoitteeksi on katsottu oikeussuojan antaminen yksityisoikeudellisille intresseille. Siviiliprosessin tehtävänä nähdään *oikeussuojafunktion* näkökulmasta valtiollisen oikeussuojan antaminen asianosaisen subjektiivisen oikeuden toteuttamiseksi,¹⁸² ja valtion toiminta siviiliprosessissa nähdään reparatiivisena eli korjaavana.¹⁸³ Oikeudenkäynnissä pyritään pääsemään mahdollisimman lähelle

¹⁷⁵ KM 1998:3, s. 19.

¹⁷⁶ HE 191/1993 vp, s. 1.

¹⁷⁷ Uudistuksessa lisättiin muun muassa kulujen kuittaus- ja alentamismahdollisuuksia uusilla 8a, 8b ja 8c §:illä. Ks. lisäksi HE 107/1998 vp; Jokela 2019, s. 79–80.

¹⁷⁸ HE 107/1998 vp, s. 1.

¹⁷⁹ Jokela 2019, s. 35; Lappalainen – Hupli 2017, s. 814.

¹⁸⁰ Ks. esim. Ervasti 2002, s. 57; Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 72–79.

¹⁸¹ Oikeutta luovalla funktiolla viitataan tuomioistuinten rooliin oikeuden kehittämisessä tuomioistuinten ratkaisujen kautta. Kontrollifunktiolla viitataan lainsäädännön jälkivalvontaan, jossa tuomioistuimen tulee varmistaa yksittäisissä tapauksissa, ettei lain säännöksen soveltaminen ole ristiriidassa perustuslain kanssa. Ks. Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 79–82.

¹⁸² Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 72; Ervasti 2002, s. 57.

¹⁸³ Lappalainen 1995, s. 5.

materiaalisen oikeuden mukaista lopputulosta.¹⁸⁴ *Ohjausfunktion* näkökulmasta lainsäädännöllä pyritään sanktioiden avulla ohjaamaan ihmisten käyttäytymistä ennakkollisesti ja siten myötävaikuttamaan aineellisoikeudellisten normien noudattamiseen. Riitojen ratkaisemisen sijaan tärkeämpänä pidetään riitojen syntyminen ehkäisemistä,¹⁸⁵ ja ohjausfunktion näkökulmasta prosessin funktio nähdäänkin preventiivisenä.¹⁸⁶ Siviiliprosessin *konfliktinratkaisufunktio* korostaa yksityisoikeudellisen konfliktin ratkaisemista sellaisenaan, ja pyrkimyksenä on saada riidat niin sanotusti pois päiväjärjestyksestä. Konfliktinratkaisufunktion keskiössä ei ole niinkään materiaalisesti oikea ratkaisu, vaan asianosaisten välisen konfliktin ratkaiseminen.¹⁸⁷

Ohjausfunktio ja konfliktinratkaisufunktio on toisinaan asetettu vastakkain ja kiistelty siitä, kumpaa tavoitetta siviiliprosessi ensisijaisesti edistää.¹⁸⁸ Keskustelussa on kuitenkin tuotu esiin myös *välittävä kanta*, joka perustuu ajatukseen siitä, että siviiliprosessi ei pyri täyttämään vain yhtä funktiota. Välittävän kannan mukaan siviiliprosessin funktioiden ei katsota sulkevan toisiaan pois, vaan päinvastoin täydentävän toisiaan.¹⁸⁹ Yleisesti siviiliprosessin funktioista käytävässä keskustelussa funktioiden vastakkainasettelussa on katsottu olevan kyse lähinnä painotuseroista, eivätkä eri funktioita painottavat tahot ole kiistäneet, etteikö siviiliprosessilla viime kädessä olisi oikeussuojan antamista, käyttäytymistä ohjaavaa tai konfliktin ratkaisemiseen liittyvää funktiota.¹⁹⁰ Sillä, mitä funktiota painotetaan, on kuitenkin vaikutusta siihen, miten esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuteen suhtaudutaan.¹⁹¹

Voimassa olevassa kulusääntelyssä on omaksuttu edellä mainituista vahvimmin *ohjausfunktio* sekä *oikeussuojafunktio*. Kulusääntelyllä onkin katsottu olevan kaksi erilaista vaikutusta – *preventiivinen* eli käyttäytymistä ohjaava ja *reparatiivinen* eli korjaava vaikutus. Käyttäytymistä ohjaavalla vaikutuksella pyritään toisaalta siihen, että suoritusvelvollinen osapuoli täyttäisi velvoitteensa vapaaehtoisesti, ja toisaalta siihen, ettei perusteettomia kanteita nostettaisi.¹⁹²

¹⁸⁴ Virolainen – Vuorenää 2017, s. 72–73.

¹⁸⁵ Virolainen – Vuorenää 2017, s. 73–74. Voidaan käyttää myös nimitystä *sanktiomekanismiteoria*.

¹⁸⁶ Lappalainen 1995, s. 6.

¹⁸⁷ Ervasti 2002, s. 58; Virolainen – Vuorenää 2017, s. 75.

¹⁸⁸ Ervasti 2002, s. 58.

¹⁸⁹ Tästä käytetään myös nimitystä siviiliprosessin *kaksoisfunktio*. Ks. laajemmin Virolainen 1995, s. 85–86; Ervasti 2002, s. 59–60.

¹⁹⁰ Ervasti 2002, s. 58.

¹⁹¹ Virolainen – Vuorenää 2017, s. 76.

¹⁹² Kulusääntelyn preventiivisen vaikutuksen ja kulusääntelyn merkityksen on oikeuskirjallisuudessa katsottu tosiasiaa olevan pitkälti riippuvainen asianosaisten taloudellisesta asemasta ja mahdollisuudesta kustantaa oikeudenkäynti häviötilanteessa. Vähävaraisempi asianosainen ei välttämättä uskalla lähteä oikeudenkäyntiin kuluriskin pelossa, vaan hyväksyy varakkaamman osapuolen tahdon. Ks. Lappalainen 2001, s. 69–70; Ervasti 1997, s. 94. Kuluvastuun on lisäksi katsottu toteuttavan sääntelyn preventiivistä päämäärää erityisesti silloin, kun jutun lopputulos on suhteellisen helposti arvioitavissa. Ks. Lappalainen 2001, s. 69; Viitanen 2006, s. 621.

Kulusääntelyn korjaavalla vaikutuksella taas pyritään ensinnäkin siihen, että asianosainen, joka on oikeuksiinsa päästäkseen joutunut nostamaan kanteen, saisi korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Toisaalta korjaavalla vaikutuksella pyritään siihen, että asianosainen, jota vastaan on nostettu kanne perusteettomasti, saisi korvauksen kuluistaan.¹⁹³ Lappalainen on todennut tällaisen kuluvastuun tavoitteisiin perustuvan finalistisen tarkastelun luovan perusteet sen arvioinnille, missä laajuudessa kuluvastuun pääsääntöön on syytä tehdä poikkeuksia.¹⁹⁴

Täyden korvauksen periaatteella kuluvastuun lähtökohtana on pyritty turvaamaan edellä kuvatujen sääntelyn funktioiden toteutumista sekä täydellistämään voittopuolen oikeussuojaa.¹⁹⁵ Asianosaisen on katsottu kääntyvän todennäköisemmin tuomioistuimen puoleen oikeutetun vaatimuksensa kanssa, kun hän tietää saavansa korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Mikäli olisi olemassa riski siitä, että kulut jäisivät asianosaisen omaksi vahingoksi, asianosaisella saattaisi olla huomattavasti korkeampi kynnys saattaa asiansa tuomioistuimen tutkittavaksi. Kulujen täysimääräisen korvausvelvollisuuden on lisäksi katsottu vähentävän aiheettomia oikeudenkäyntejä sekä ohjaavan asianosaisten käyttäytymistä oikeudenkäynnissä siten, ettei oikeudenkäyntiä tarpeettomasti pitkitetä.¹⁹⁶ Ottaen huomioon täyden korvauksen periaatteen sekä OK 21 luvun sanktiosäännökset, yhteenvetona kulusääntelyn voidaan todeta yleisesti kannustavan asianosaisia järkevään prosessikäyttäytymiseen sekä ennen oikeudenkäyntiä että oikeudenkäynnin aikana.

Dispositiivisissa riita-asioissa sovinnontekoa on perinteisesti pidetty suotavana, ja vuoden 1993 alioikeusuudistuksessa prosessin päättymistä sovintoon haluttiin lisätä.¹⁹⁷ OK 21 luvun esitöissä on pidetty tärkeänä, että myös kulusääntely edistää ensisijaista tavoitetta riita-asioiden sovinnollisesta ratkaisemisesta tuomioistuimen ulkopuolella. Esimerkiksi sovintoneuvotteluista aiheutuneiden kustannusten lukeutuminen korvattaviin oikeudenkäyntikuluihin pohjautuu tavoitteeseen riita-asioiden sopimisesta ensisijaisesti tuomioistuimen ulkopuolella. Mikäli sovintoneuvotteluista aiheutuvia kuluja ei olisi mahdollista vaatia vastapuolelta, seurauksena on katsottu voivan olla jopa sovintoneuvottelujen karttaminen.¹⁹⁸ Kulusääntelyn taustalla voidaan nähdä tavoite osapuolten ohjaamisesta sovinnolliseen ratkaisuun siinä tapauksessa, että

¹⁹³ Ks. HE 191/1993 vp, s. 3.

¹⁹⁴ Lappalainen 2001, s. 69.

¹⁹⁵ *ibid.*

¹⁹⁶ HE 191/1993 vp, s. 3.

¹⁹⁷ Lappalainen – Hupli 2017, s. 999–1000.

¹⁹⁸ HE 107/1998 vp, s. 18–19. KM 1998:3, s. 35.

riidan syntymistä ei ole alkujaan kyetty kokonaan välttämään.¹⁹⁹ Sovinnollisuuden edistäminen siviiliprosessissa ilmentää toisaalta myös konfliktien ratkaisutarvetta.²⁰⁰

Vaikka kulusääntelyn oikeuttamisperusteiden tarkastelu on jäänyt taka-alalle, kulusääntelyn voidaan nähdä nykyisellään heijastelevan *oikeussuojateorian* ajatusta, ja oikeussuojateorian mukainen ajatusmalli kuluvastuusta näkyikin vahvimmin voimassa olevan kulusääntelyn taustalla. Toisaalta kuluvastuussa on nähtävissä myös *kausaliteettiteorian* vaikutuksia, sillä OK 21 luvun mukaisen kuluvastuun lähtökohdat perustuvat pitkälti jutun lopputulokseen, mihin myös kausaliteettiteorian mukainen kuluvastuu on sidoksissa. OK 21 luvun kulusääntelystä voidaan havaita merkkejä osaksi myös kuluvastuun sanktioluonteisuudesta. OK 21 luvun sanktiosäännösten voidaan katsoa turvaavan ennen kaikkea osapuolten oikeussuojan toteutumista, mutta sanktiosäännösten voidaan toisaalta ajatella heijastavan myös *rangaistus-* ja *vahingonkorvausteorian* lähtökohtia.²⁰¹

3.4 Korvattavat oikeudenkäyntikulut

Oikeudenkäyntikululla tarkoitetaan oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuvia kustannuksia.²⁰² Oikeudenkäyntikulut on pääasiassa jaettu kahteen ryhmään, oikeudenkäyntimaksuihin ja asianosaiskuluihin. Näistä oikeudenkäyntimaksut tulevat valtion hyväksi, kun taas muut kuin valtion hyväksi menevät kustannukset on katsottu kuuluvan asianosaiskuluihin.²⁰³ Asianosaiskuluihin lukeutuvat muun muassa oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle suoritettavat korvaukset, todistajille ja asiantuntijoille maksettavat korvaukset, kulut tuomioistuimeen saapumisesta sekä korvaukset oikeudenkäynnin aiheuttamasta omasta työstä.²⁰⁴

¹⁹⁹ Lappalainen 2001, s. 69. Lappalainen on huomauttanut, että etenkin vaikeammin arvioitavissa jutuissa kuluvastuu vaikuttaa preventiivisesti osapuolten sovintohalukkuutta lisäävästi.

²⁰⁰ Lappalainen 1995, s. 7.

²⁰¹ Ks. laajemmin kulusääntelyn suhteutumisesta kuluvastuun teorioihin Ervo 1999, s. 62–63. Ervo on todennut nykyisten kulusäännösten muotoutuneen kuluvastuuta koskevien, ajan saatossa vaihtuneiden, teorioiden pohjalta.

²⁰² Ks. esim. Tirkkonen 1981, s. 234; Halijoki 2000, s. 205; Lappalainen 2001, s. 63; Kempainen 2004, s. 161. Ks. myös Liljenfeldt 1982, s. 6–7. Liljenfeldt erottelee oikeudenkäyntikulujen laajan ja suppean merkityksen. Liljenfeldt viittaa laajalla merkityksellä kaikkiin sellaisiin kustannuksiin, jotka asianosaiselle aiheutuu oikeudenkäynnistä, ja suppealla merkityksellä niihin kustannuksiin, jotka vastapuoli voi joutua asianosaiselle korvaamaan.

²⁰³ Ks. esim. Tirkkonen 1977, s. 494–495; Lappalainen 2001, s. 63–64; Kempainen 2004, s. 161; KM 1998:8, s. 4. Vrt. Jokela 2019, s. 5. Jokelan mukaan vuoden 1993 uudistuksen myötä kulut voidaan jakaa neljään ryhmään.

²⁰⁴ HE 191/1993 vp, s. 3; HE 107/1998 vp, s. 19. Näin myös esim. Lappalainen 2001, s. 65. Jotta voidaan puhua oikeudenkäyntikuluista, asian on pitänyt tosiasiassa tulla vireille tuomioistuimessa. Toisaalta oikeudenkäyntikuluja voidaan katsoa syntyneen, vaikka asiassa ei annettaisikaan lopullista ratkaisua esimerkiksi asian sillensä jättämisen tai kanteen tutkimatta jättämisen vuoksi. Ks. Liljenfeldt 1982, s. 6.

Asianosainen on lähtökohtaisesti velvollinen itse vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan,²⁰⁵ mutta asianosainen voi saada kuluja katetuksi hänelle myönnetyn oikeusavun nojalla tai vaihtoehtoisesti asianosaisen omasta oikeusturvavakuutuksesta.²⁰⁶ Oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa on säännökset niistä edellytyksistä, joilla asianosaisella on oikeus saada vastapuolelta korvaus aiheutuneista oikeudenkäyntikuluistaan joko kokonaan tai osittain.²⁰⁷

Mikäli asianosainen myöntää vastapuolen kuluvaatimuksen oikeaksi, tuomioistuimen on kulu-
ratkaisua tehdessään lähtökohtaisesti asetettava myöntäminen tuomion perustaksi.²⁰⁸ Mikäli osapuoli kiistää vastapuolen kuluvaatimuksen määrältään tai perusteeltaan, tuomioistuimella on yleinen valtuus alentaa kohtuuttomat vaatimukset kohtuullisiksi.²⁰⁹ Viime kädessä tuomioistuimen tulee aktiivisella prosessinjohdolla selvittää asianosaisten suhtautuminen esitettyihin kuluvaatimuksiin.²¹⁰

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n pääsäännön mukaan korvattavaksi saattavat tulla ”vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut”.

Tarpeellisilla toimenpiteillä tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka ovat aiheellisia kanteen ajamiseksi tai siihen vastaamiseksi sekä asianosaisen oikeuden valvomiseksi.²¹¹ Kokonaisharkinnassa avustajan toimet ja laskutus tulee suhteuttaa samankaltaisissa asioissa yleensä käytettyyn laskutukseen.²¹² Kohtuullisen veloituksen tulisi tuntiperusteisessa laskutuksessa vastata sekä tuntimäärän että veloittavan tuntihinnan osalta toimenpiteisiin kuluva kohtuullista aikaa ja työn vaativuutta.²¹³

OK 21 luvun 8 §:n (26.11.1993/1013) mukaan korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta²¹⁴ ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Mainitun pykälän mukaan korvausta suoritetaan myös

²⁰⁵ Ks. esim. HE 191/1993 vp, s. 3.

²⁰⁶ Oikeusavusta säädetään oikeusapulaissa (5.4.2002/257). Oikeusapulain 3 b §:n mukaan oikeusturvavakuutus on ensisijainen vaihtoehto oikeusapuun nähden.

²⁰⁷ Kuluvaatimus on oikeudelliselta luonteeltaan prosessuaalinen sivuvaatimus, ja oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden syntyminen edellyttää, että asianosaiseen on kohdistettu oikeudenkäynnissä myös jokin päävaatimus. Jokela 2019, s. 17; Halijoki 2000, s. 219; ks. myös KKO 1998:118.

²⁰⁸ Ks. esim. Jokela 2001, s. 50, KKO 2005:15, kohta 8. Vrt. OK 21:8b §, jonka mukaan tuomioistuin voi osapuolten myöntämisestä huolimatta kohtuullistaa kuluja viran puolesta.

²⁰⁹ LaVM 26/1998, s. 3; ks. myös KKO 2005:15, kohdat 8 ja 10; Saarensola 2017, s. 261–263 lähteineen.

²¹⁰ HE 107/1998 vp, s. 16; Jokela 2001, s. 49, KKO 2005:15, kohdat 9 ja 10; KKO 1997:26.

²¹¹ HE 107/1998 vp, s. 16; HE 191/1993 vp, s. 16.

²¹² KM 1998:3, s. 30–31 HE 107/1998 vp, s. 16. Näin myös KKO 1997:195; Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 9, 36.

²¹³ Lappalainen – Hupli 2017, s. 817.

²¹⁴ Valmistelulla on tässä yhteydessä laajempi merkitys kuin OK 5 luvun tarkoittamalla valmistelulla. Kuluseäntelyn näkökulmasta valmistelulla viitataan kaikkiin oikeudenkäyntiä edeltäviin toimenpiteisiin. Ks. HE 107/1998 vp, s. 18.

oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.²¹⁵

Oikeudenkäynnin valmistelusta aiheutuviin kustannuksiin lukeutuvat muun muassa tarpeellisten asiakirjojen ja todisteiden hankkimisesta, tarkastuksista, katselmuksista ja vahingon selvittämisestä aiheutuvat kustannukset. Lisäksi oikeudenkäynnin valmistelulla tarkoitetaan kulusääntelyn näkökulmasta myös asianosaisten keskinäisiä neuvotteluja oikeudenkäynnin ulkopuolella riitakysymyksen täsmentämiseksi, oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaiseksi toteuttamiseksi sekä asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi.²¹⁶

Koska sovintoneuvotteluista aiheutuneet kustannukset katsotaan lukeutuvan oikeudenkäynnin valmisteluun,²¹⁷ sovintoneuvotteluista – kuin myös sovintotarjouksen tekemisestä – aiheutuneet kustannukset on mahdollista OK 21:8 nojalla vaatia vastapuolelta siinä määrin, kun ne koskevat samaa asiaa, josta kanteessa on kyse.²¹⁸ Lain esityöt huomioon ottaen vastaavasti myös sovintotarjouksen toteen näyttämisestä aiheutuneet todistelukustannukset on mahdollista vaatia vastapuolelta. Sen sijaan RiiSovL:n 27 §:n 1 momentin mukaan osapuolet vastaavat itse tuomioistuinsovittelusta aiheutuneista kustannuksista. Mainitun lain 27 §:n 2 momentin mukaan sovittavana ollutta asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä osapuoli ei voi vaatia vastapuolelta korvausta hänelle tuomioistuinsovittelusta tai tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta aiheutuneista kustannuksista. Tuomioistuinsovittelusta ja siellä sovintoon pyrkimisestä aiheutuneet kustannukset jäävät näin ollen korvattavien oikeudenkäyntikulujen ulkopuolelle.

4 KULUVASTUU SOVINTOTARJOUKSEN HYLKÄÄMISEN JOHDOSTA

4.1 Sovintotarjouksen suhde kulusääntelyyn

Käsittelen tässä luvussa sovintotarjouksen suhdetta OK 21 luvun kulusäännöksiin. Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista käydä laajasti läpi kaikkia kulusäännöksiä, vaan käsittelen tässä luvussa niitä säännöksiä, jotka ovat keskeisimpiä kulujen jakautumista arvioitaessa sovintotarjoustilanteessa. Oikeuskäytännössä etenkin OK 21:3:n (26.11.1993/1013) ja OK 21:4:n soveltamisessa on ilmennyt epäselvyyttä,²¹⁹ ja tarkastelenkin näiden säännösten suhdetta sovintotarjoustilanteessa tehtävään kuluratkaisuun. Lisäksi tarkastelen tarkoituksenmukaisilta osin

²¹⁵ Asianosaiselle suoritettavan korvauksen tulee olla poikkeuksellista, eikä korvausta voida määrätä esimerkiksi oikeudenkäyntiin osallistumisesta tai siihen valmistautumisesta aiheutuvasta tavanomaisesta vaivannäöstä. Ks. laajemmin HE 107/1998 vp, s. 19.

²¹⁶ HE 191/1993 vp, s. 16.

²¹⁷ Ks. HE 191/1993 vp, s. 16 ja HE 107/1998 vp, s. 18–19.

²¹⁸ Ks. Jokela 2019, s. 87.

²¹⁹ Ks. jäljempänä luku 5.2.

muita kulusäännöksiä sen valossa, voiko säännöksillä olla merkitystä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun jakautumista arvioitaessa.

4.1.1 Täyden korvauksen periaate

OK 21 luvun 1 §:n mukaan asianosainen, joka häviää asian,²²⁰ on velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muualla laissa toisin säädetä. OK 21:1:n mukaisessa *täyden korvauksen periaatteessa* on kyse kulusääntelyn vuosisatoja vanhasta pääperiaatteesta, jota kuluratkaisuissa tulee lähtökohdaisesti noudattaa.²²¹ Käytännössä OK 21:1 mukaisissa tilanteissa on kyse siitä, että kanne joko hyväksytään tai hylätään kokonaisuudessaan.

Vaikka asianosainen olisi jutun lopputulos huomioon ottaen OK 21:1:n nojalla oikeutettu saamaan vastapuolelta täyden korvauksen kuluistaan, täyden korvauksen periaatteesta on oikeudenkäymiskaaren mukaan mahdollista tietyissä tilanteissa poiketa. Poikkeaminen on mahdollista ensinnäkin sanktioluonteisten OK 21:4:n ja OK 21:5:n (26.11.1993/1013) tarkoittamissa tilanteissa, joissa asianosainen on joko aiheuttanut aiheettoman oikeudenkäynnin tai pitkittänyt oikeudenkäyntiä velvollisuuden vastaisella menettelyllään. Toisaalta täyden korvauksen periaatteesta poikkeaminen on mahdollista myös OK 21:8a:n ja 21:8b:n tarkoittamissa tilanteissa, joissa kuluvastuuta voidaan alentaa asian oikeudellisen epäselvyyden tai kuluvastuun kohtuuttomuuden perusteella.

Mitä tulee sovintotarjouksen huomioon otamiseen OK 21:1:n tarkoittamissa tilanteissa, lain sanamuoto ei mahdollista sovintotarjouksen huomioon ottamista OK 21:1 nojalla,²²² eikä tällaiselle tulkinnalle ole löydettävissä tukea myöskään lain esitöistä. Sovintotarjous saattaa tulla huomioon otettavaksi OK 21:1:n tarkoittamissa täyden voiton tai häviön tilanteissa kulujen kohtuullistamisen kautta, mutta tällöinkin sovintotarjous voidaan huomioida kuluratkaisuissa OK 21:8b:n nojalla, ei OK 21:1:n nojalla.²²³

²²⁰ Jutun häviämällä viitataan jutun häviämiseen kokonaisuudessaan. OK 21:3 sääntelee tilanteita, joissa asia on hävitty osittain. Ks. HE 191/1993 vp, s. 11; Jokela 2019, s. 80–81.

²²¹ HE 191/1993 vp, s. 7; Ks. myös Borenus 1920, s. 328–329. Myös esim. EU:n tasolla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta 14 artikla edellyttää lähtökohtaisesti hävinneen velvoittamista suorittamaan voitaneen osapuolen oikeudenkäyntikulut.

²²² Vrt. tvl § 20-2, jonka mukaan hävinnyt osapuoli voidaan vapauttaa kuluvastuusta, mikäli voittanut osapuoli on hylännyt kohtuullisen sovintotarjouksen. Ks. laajemmin luku 2.3.2.

²²³ Ks. myös jäljempänä luku 4.1.4.

4.1.2 Objektiivinen kumulaatio ja osavoittotilanteet

OK 21 luvun 3 § sisältää säännökset koskien objektiivista kumulaatiota sekä osavoittotilanteita. Ensimmäisessä kyse on tilanteista, joissa samassa asiassa esitetään useita vaatimuksia, joista osa ratkaistaan toisen ja osa toisen hyväksi.²²⁴ Jälkimmäisessä sen sijaan on kyse tilanteesta, jossa oikeudenkäynnin kohteena on yksi vaatimus, joka ratkaistaan osittain toisen ja osittain toisen osapuolen hyväksi.²²⁵ Sekä objektiivisen kumulaation tilanteissa että osavoittotilanteissa lähtökohdانا on kulujen kuittaaminen, jolloin osapuolet vastaavat omista kustannuksistaan. Tästä lähtökohdasta voidaan kuitenkin poiketa, mikäli asiassa on syytä velvoittaa asianosainen korvaamaan kulut osaksi vastapuolelle. Lisäksi asianosaisella on OK 21:3.1:n mukaisesti oikeus saada täysi korvaus kuluistaan, mikäli sillä, minkä asianosainen on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys asiassa. Osavoittotilanteissa sovelletaan OK 21:3.2:n mukaisesti kaikkia edellä mainittuja, mutta osavoittotilanteessa asianosaisella on oikeus saada täysi korvaus kuluistaan myös silloin, jos vaatimuksen hyväksymättä jäänyt osuus koskee ainoastaan harkinnanvaraista seikkaa, jolla ei ole sanottavaa vaikutusta oikeudenkäyntikulujen määrään.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeudenkäyntikulut tulisi pyrkiä kohdistamaan ensisijaisesti eri vaatimukseen, jolloin asianosaiset vastaisivat OK 21:1 mukaisesti niistä kuluista, jotka ovat syntyneen asianosaisen häviämisen vaatimuksen käsittelystä.²²⁶ OK 21:3 on katsottu tulevan sovellettavaksi vasta siinä tilanteessa, että kulujen kohdentaminen ja jakaminen OK 21:1 mukaan ei ole mahdollista.²²⁷ OK 21:3:ää koskevissa lain esitöissä on kuitenkin todettu, että kulujen kohdentaminen eri vaatimukseen on usein hankalaa, ja lisäksi saattaa olla hankalaa arvioida sitä, mikä merkitys kokonaiskuluihin nähden on sillä vaatimuksella, jonka asianosainen on hävinnyt. Tästä syystä osittaisen voiton tilanteissa pääsääntönä on kulujen kuittaaminen.²²⁸

OK 21:3 antaa tuomioistuimille suhteellisen laajan harkintavallan sekä mahdollisuuden määrätä asianosaisten kuluvastuusta joustavasti – kulut on OK 21:3:n nojalla mahdollista kuitata, tai vaihtoehtoisesti toinen osapuoli voidaan velvoittaa korvaamaan vastapuolensa kulut kokonaan

²²⁴ Yksinkertaisimmillaan kyse on tilanteesta, jossa samassa asiassa esitetyistä kantajan kahdesta vaatimuksesta toinen hyväksytään ja toinen hylätään kokonaan. Lainkohdan soveltaminen voi tulla kyseeseen myös monenlaisissa muissa tilanteissa, joissa samassa asiassa on esitetty useita vaatimuksia. Jokela 2019, s. 122–123.

²²⁵ Ks. HE 191/1993 vp, s. 12.

²²⁶ Jokela 2019, s. 125; Halijoki 2000, s. 220. Ks. myös Ruotsissa RB 18:4.1, johon on kirjattu, että siltä osin, kun tapauksen eri osat voidaan erottaa, korvausvastuu tulee määrätä sen mukaisesti.

²²⁷ Halijoki 2000, s. 220; Jokela 2019, s. 123.

²²⁸ HE 191/1993 vp, s. 12. Kummankin osapuolen voittaessa osittain, molemmille osapuolille on katsottu syntyvän kuluvaade vastapuolelta, jolloin kulut pääsääntöisesti kuitataan. Ks. Lindfors 2008a, s. 196.

tai osittain.²²⁹ Erityisesti OK 21:3:n ensimmäisen virkkeen toinen lause – ”jollei ole syytä velvoittaa” – siirtää tuomioistuimille huomattavasti harkintavaltaa kuluratkaisussa.²³⁰

Lain esitöissä on mainittu muutamia esimerkkejä syistä, joilla OK 21:3:n mukaisesta pääsäännöstä – kulujen kuittaamisesta – voidaan poiketa. Syynä velvoittaa asianosainen korvaamaan vastapuolen kulut osaksi on mainittu esimerkiksi tilanne, jossa vastaaja oikeudenkäynnin alussa myöntää kantajan toisen vaatimuksen, ja kantajan toinen vaatimus, joka on aiheuttanut suurimman osan kuluista, hylätään. Lain esitöiden mukaan kantaja tulisi tällöin velvoittaa korvaamaan vastaajan ne kulut, jotka ovat aiheutuneet kantajan hylätyn vaatimuksen käsittelystä. Toisena esimerkkinä mainitaan tilanne, jossa jostain vaatimuksesta on esitetty huomattavia kustannuksia vaatinutta todistelua. Tällaiset kulut tulisi lain esitöiden mukaan ottaa huomioon kuluratkaisussa.²³¹

Lain esitöissä OK 21:3.1:ssä mainitulla vähäisellä merkityksellä on viitattu esimerkiksi tilanteeseen, jossa kantaja on hävinnyt rahamäärältään selvästi pienemmän vaatimuksen kuin minkä hän on voittanut.²³² Rahamääräisen perusteen on katsottu olevan helposti todettavissa, mistä syystä juuri rahamäärä onkin selkeä kriteeri arvioitaessa kuluvastuuta.²³³ On kuitenkin katsottu, ettei rahamäärän yksistään tulisi olla ratkaiseva tekijä asian vähäistä merkitystä arvioitaessa, vaan huomiota tulisi kiinnittää muun muassa vaatimusten tosiasialliseen merkitykseen asianosaisille sekä siihen, mihin vaatimukseen oikeudenkäynnissä on pääasiallisesti keskitytty.²³⁴

Harkinnanvaraisuus tulee arvioitavaksi tapauksissa, joissa perusteeltaan kiistetty kanne hyväksytään kanneperusteen osalta vaatimuksen määrän tullessa osittain hylätyksi. Määrän osittaisella hylkäämisellä ei ole katsottu tavallisesti olevan merkittävää vaikutusta asianosaisten oikeudenkäyntikulujen määrään, mistä syystä asianosaisten tulisi saada täysi korvaus kuluistaan myös silloin, kun vaatimuksen hyväksymättä jäänyt osuus on koskenut vain tällaista harkinnanvaraista seikkaa. Tällöin asianosaisella on oikeus saada kulunsa korvatuksi täysimääräisesti, vaikka asianosaisten määrällisesti häviämää osuutta ei voitaisikaan pitää vähäisenä.²³⁵

²²⁹ Lindfors 2008b, s. 405.

²³⁰ Näin myös Koulu 2003a, s. 121.

²³¹ HE 191/1993 vp, s. 12; ks. myös KKO 2007:96; KKO 2002:70; KKO 2002:72.

²³² HE 191/1993 vp, s. 12.

²³³ Lindfors 2008b, s. 406.

²³⁴ Ks. painopisteperiaatteesta Jokela 2019, s. 124–125; ks. myös Halijoki 2000, s. 220–221; Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 74–75; KKO 2017:68, kohta 11.

²³⁵ LaVM 22/1993, s. 3; ks. myös KKO 2002:70.

OK 21:3:n mukainen kuluvastuu ei edellytä osapuolen laiminlyöntiä, eikä kyseinen säännös rinnastu OK 21:4:n ja OK 21:5:n mukaisiin kulusanktioihin. OK 21:3 tulee kyseeseen tilanteissa, joissa vaatimus menestyy vain osittain, mutta hyväksymättä jäänyttä vaatimusta ei voida pitää ilmeisen perusteettomana. Tässä suhteessa voidaan todeta, että sovintotarjouksen huomioon ottaminen OK 21:3:n nojalla on perusteltua. Sovintotarjouksen hylkäämisen taustalla on katsottava lähtökohtaisesti olevan virheellinen arvio jutun lopputuloksesta sekä arvio siitä, että oikeudenkäynnillä päästään parempaan lopputulokseen kuin sovintotarjouksen hyväksymisellä.²³⁶ Näin ollen sovintotarjouksen hylkäämisessä ei voitane katsoa olevan kyse sanktiosäännöksiin verrattavasta laiminlyönnistä tai oikeuden väärinkäyttämisestä.²³⁷

Koska sovintotarjous voi tulla korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman oikeusohjeen mukaan huomioon otettavaksi vain silloin, jos se on määrältään kattanut velkojan todellisen saatavan määrän, sovintotarjous tulee näin ollen huomioon otettavaksi osittaisen voiton tilanteissa, jolloin lähtökohtana on OK 21:3:n soveltaminen.²³⁸ Todettakoon, että OK 21:3.2 mukainen harkinnanvaraisuuden arviointi ei kuitenkaan tule kyseeseen arvioitaessa sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta. Kuten edellä on todettu, harkinnanvaraisuuden arvioinnin tulisi liittyä vaatimuksen rahalliseen määrään, ei muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin.²³⁹ Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa saattaa sen sijaan tulla huomioon otettavaksi sellaisena OK 21:3:n mukaisena seikkana, jonka johdosta asiassa on ”syytä velvoittaa” asianosainen korvaamaan kulut osaksi vastapuolelle tai vaihtoehtoisesti häviön vähäistä merkitystä arvioitaessa.²⁴⁰

4.1.3 Aiheeton oikeudenkäynti

OK 21 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan, jos voittanut asianosainen on aloittanut oikeudenkäynnin ilman, että vastapuoli on antanut siihen aiheita, taikka muutoin tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut tarpeettoman oikeudenkäynnin, hän on velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jollei asiassa ilmenneisiin seikkoihin nähden ole aiheita määrätä, että kumpikin asianosainen saa pitää oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. OK 21 luvun 4 §:n 2 momentti jatkaa, että mikäli seikka, josta asian lopputulos aiheutui, ei ennen oikeudenkäyntiä ollut hävinneen asianosaisen tiedossa eikä hänen olisi pitänytäkään olla siitä tietoinen,

²³⁶ Näin myös tapauksessa KKO 2008:52.

²³⁷ Ks. myös jäljempänä luvut 4.1.3 ja 4.1.5.

²³⁸ Näin myös ratkaisussa KKO 2008:52. Ks. lisäksi jäljempänä luku 4.2.

²³⁹ LaVM 22/1993, s. 3.

²⁴⁰ Ks. myös KKO 2008:52.

tuomioistuin voi määrätä, että asianosaisten on pidettävä oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. OK 21:4:ssä on kyse – samalla tavalla kuin OK 21:5:ssä – prosessinormien noudattamista tehostavasta sanktiosta.²⁴¹

OK 21:4:n sanamuodon mukaisesti kyseinen sanktiosäännös tulee kyseeseen tilanteissa, joissa kanne on joko hyväksytty tai hylätty kokonaan ja koko oikeudenkäynti on ollut aiheeton. Jokela on katsonut, että mainittua pykälää tulisi voida soveltaa myös sellaisissa tilanteissa, joissa vain tietty osa oikeudenkäynnistä katsotaan tarpeettomaksi. Jokela on ehdottanut, että lain sanamuodosta poiketen oikeudenkäyntikulut tulisi OK 21:4:n nojalla tällaisessa tilanteessa ensinnäkin voida tuomita myös vain osittain toisen asianosaisen maksettavaksi.²⁴² Toiseksi Jokela on ehdottanut, että OK 21:4:ää voitaisi soveltaa vain siltä osin, kun oikeudenkäynti katsotaan tarpeettomaksi.²⁴³

Lain esitöissä oikeudenkäynnin aloittamisesta ilman aihetta on mainittu kantajan puolelta esimerkkinä tilanne, jossa asia olisi järjestynyt ilman oikeudenkäyntiäkin kantajan haluamalla tavalla.²⁴⁴ Tällaisesta tilanteesta on katsottu olevan kyse esimerkiksi silloin, mikäli velkoja on laittanut kanteen vireille, vaikka velallinen olisi ollut muutoinkin valmis maksamaan saatavan.²⁴⁵ Esimerkiksi Koulu on katsonut, että asian järjestymisellä ilman oikeudenkäyntiä kantajan haluamalla tavalla viitataan lähtökohtaisesti siihen, että kantaja olisi saanut käytännössä kaiken vaatimansa ilman oikeudenkäyntiäkin.²⁴⁶ Vastajaan aiheuttamasta tarpeettomasta oikeudenkäynnistä on lain esitöissä mainittu esimerkkinä tilanne, jossa jutun voittanut vastaaja on laiminlyönyt ilmoittaa vastapuolelle seikasta, johon hänen oikeutensa kiistatta perustuu, ja josta vastapuoli ei ole tiennyt eikä hänen ole pitänytäkään tietää. Jos tällaisessa tapauksessa on ilmeistä, ettei kantaja kyseisestä seikasta tietoisena olisi nostanut kannetta, OK 21:4 tulee sovellettavaksi.²⁴⁷

OK 21:4.1:n mukaan korvausvelvollisuus ei ole ehdoton, vaan tuomioistuin voi myös asiassa ilmenneisiin seikkoihin nähden määrätä, että asianosaiset pitävät kulut vahinkonaan. Esimerkkinä kulujen kuittaamisesta on lain esitöissä mainittu tilanne, jossa hävinnyt asianosainen on

²⁴¹ Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 88. Ks. myös Kulmala 2018, s. 891.

²⁴² Jokela 2019, s. 151–152. Tämä mahdollisuus on myös lain esitöiden mukaan. Ks. HE 191/1993 vp, s. 13.

²⁴³ Jokela 2019, s. 152.

²⁴⁴ HE 191/1993 vp, s. 12.

²⁴⁵ Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 88; Lappalainen 2001, s. 83. Täytäntöönpanokelpoisen tuomion saamiseksi vireille laitettua kannetta ei ole pidettävä tarpeettoman oikeudenkäynnin aiheuttamisena. Ks. HE 191/1993 vp, s. 12.

²⁴⁶ Koulu 2003b, s. 263.

²⁴⁷ HE 191/1993 vp, s. 12–13.

ennen oikeudenkäyntiä tarjoutunut suorittamaan sittemmin tuomitukseksi tulleen määrän, oikeudenkäynnin aikana peruuttaa tarjouksensa ja kiistää kanteen kokonaisuudessaan.²⁴⁸ Sovintotarjouksen peruuttamista ja sen merkitystä kuluvastuun kannalta on arvioitu korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä.²⁴⁹ Pалаan näihin arvioihin jäljempänä luvussa 4.2.

Edellytyksenä OK 21:4:n soveltamiselle on, että voittaneen asianosaisen voidaan katsoa tahalliseksi tai tuottamukselliseksi menettelyllä aiheuttaneen tarpeettoman oikeudenkäynnin. Pykälän soveltaminen edellyttää asianosaisen subjektiivista syyllisyyttä – pykälää on katsottu voitavan soveltaa, mikäli asianosainen on aiheuttanut oikeudenkäynnin, jonka hän tiesi tai olisi pitänyt tietää aiheettomaksi.²⁵⁰ OK 21:4.1:n tarkoittamassa mielessä tuottamuksellisena menettelynä on pidetty muun muassa sitä, että velkoja laiminlyö yhteydenoton vastapuoleen ennen oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä. Mikäli kanteen nostamisen jälkeen ilmenee, että velallinen olisi ollut ilman kanteen nostamistakin valmis suorittamaan saatavan, oikeudenkäyntiä voidaan lähtökohtaisesti pitää OK 21:4:n tarkoittamassa mielessä aiheettomana.²⁵¹

OK 21:4:n esitöiden sekä oikeuskirjallisuuden valossa näyttäisi siltä, että pykälää on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteissa, joissa riidan osapuoli syyllistyy selkeään laiminlyöntiin, ja siten aiheuttaa tarpeettoman oikeudenkäynnin. Koulu on katsonut, että OK 21:4:n soveltaminen sovintotarjoustilanteessa tehtävään kuluratkaisuun olisi syytä torjua. Koulun näkemyksen mukaan pykälää tulee tulkita suppeasti sen perusidean mukaisesti.²⁵² Kuten edellä luvussa 4.1.2 on todettu, koska sovintotarjouksen hylkäämisen taustalla on katsottava lähtökohtaisesti olevan virheellinen arvio jutun lopputuloksesta,²⁵³ sovintotarjouksen hylkäämisessä ei voida katsoa olevan kyse suoranaisestä laiminlyönnistä. Lain sanamuoto eikä myöskään lain tarkoitus näyttäisi siten nykyisellään tukevan sovintotarjouksen huomioon ottamista kuluratkaisussa OK 21:4:n nojalla.

Ruotsissa, jossa kulusääntely vastaa pitkälti Suomen kulusääntelyä,²⁵⁴ näytettäisi päädyttäneen erilaiseen tulkintaan. Ruotsissa sovintotarjouksen huomioon ottaminen on katsottu voivan tulla

²⁴⁸ HE 191/1993 vp, s. 13.

²⁴⁹ KKO 2002:71; KKO 2002:96; KKO 2008:52.

²⁵⁰ Lappalainen 2001, s. 84.

²⁵¹ Ks. Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 88.

²⁵² Koulu 2003b, s. 263.

²⁵³ Näin myös tapauksessa KKO 2008:52.

²⁵⁴ Ks. KM 1998:3, s. 19.

kyseeseen rättegångsbalkenin (RB, 1942:740) 18:3:n nojalla,²⁵⁵ joka vastaa sisällöltään pitkälti OK 21:4:ää.

4.1.4 Kulujen kohtuullistaminen

OK 21 luvun 8 b §:n mukaan, mikäli asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut huomioon ottaen oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta, tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää. Kyseinen säännös on tarkoitettu sovellettavaksi ainoastaan poikkeustapauksissa, ja arvioinnissa on punnittava kaikkia säännöksessä mainittuja edellytyksiä. Mikään pykälässä mainittu kohtuullistamisen edellytys ei voi yksin täyttää säännöksen tarkoittamaa kohtuuttomuutta. Kuten jo pykälän sanamuodosta ilmenee, viime kädessä kohtuullistamisen tulee perustua tuomioistuimen tekemään kokonaisarvioon.²⁵⁶ Tästä syystä oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista koskevan lainkohdan voidaan todeta jättävän suhteellisen laajan harkintavallan tuomioistuimelle.

Kuten OK 21:8b:n sanamuodosta ilmenee, kuluja voidaan OK 21:8b:n nojalla kohtuullistaa viran puolesta. Tästä johtuen kuluja voidaan kohtuullistaa jopa vastoin asianosaisen tahtoa,²⁵⁷ eikä kulujen kohtuullistamista estä se, vaikka hävinnyt osapuoli olisi myöntänyt vastapuolen kuluvaatimuksen.²⁵⁸ Säännöksessä on kyse kulujen alentamisesta, ei kulujen kuittaamisesta,²⁵⁹ mutta OK 21:8b:n nojalla kulut on mahdollista kohtuullistaa myös nolleen,²⁶⁰ jolloin lopputulos on maksuvelvollisuuden näkökulmasta sama kuin kulujen kuittaamisessa.

Pykälässä mainituilla oikeudenkäyntiin johtaneilla seikoilla viitataan ensinnäkin siihen, onko asian hävinneellä osapuolella ollut riittävän perusteltu syy oikeudenkäyntiin.²⁶¹ Tässä yhteydessä on harkittava, voidaanko hävinneen asianosaisen kantaa ja toimenpiteitä oikeuksiensa valvomiseksi pitää perusteltuina, vaikka asianosainen lopulta häviäisikin asian.²⁶² Arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, ovatko asianosaiset riittävällä tavalla ennen

²⁵⁵ Ks. esim. Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271; SOU 1995:124.

²⁵⁶ Ks. lisäksi HE 107/1998 vp, s. 20–21; ks. myös KKO 2005:91, kohta 16; KKO 2005:112, kohta 15; KKO 2012:20, kohdat 15–17.

²⁵⁷ LaVM 26/1998 vp, s. 5. Ks. myös KKO 2005:15, kohta 6.

²⁵⁸ LaVM 26/1998 vp, s. 5; Jokela 2001, s. 45–46.

²⁵⁹ Jokela 2015, s. 421.

²⁶⁰ LaVM 26/1998 vp, s. 5.

²⁶¹ HE 107/1998 vp, s. 20.

²⁶² Jokela 2001, s. 45; Jokela 2015, s. 421.

oikeudenkäyntiä täyttäneet myötävaikutusvelvollisuutensa asian selvittämiseksi ja onko asiassa pyritty riittävällä tavalla sovinnolliseen ratkaisuun.²⁶³

Säännöksen toinen soveltamiskriteeri liittyy asianosaisen asemaan. Tällä viitataan erityisesti osapuolten olennaisesti erilaiseen asemaan oikeudenkäynnissä tai sen ulkopuolella. Lain esitöissä esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainitaan oikeudenkäynti, jossa osapuolena on esimerkiksi valtio tai muu julkisyhteisö ja toisena osapuolena yksityinen kansalainen. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, millaiset edellytykset asianosaisilla on käydä oikeutta tietyssä asiassa.²⁶⁴ Lisäksi arvioinnin osatekijänä saattavat tulla harkittavaksi osapuolten erilaiset varallisuusolot.²⁶⁵ Kolmantena arviointikriteerinä kulujen kohtuullistamiselle OK 21:8b:ssä on mainittu asian merkitys asianosaisille. Kohtuusarvioinnissa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen määrä suhteessa riidan intressiin.²⁶⁶ Lisäksi huomiota voidaan kiinnittää ratkaisun erilaiseen arvoon eri asianosaisille.²⁶⁷

Oikeuskäytännössä myös sovintotarjouksen merkitystä on arvioitu kulujen kohtuullistamista harkittaessa.

Pohjois-Karjalan KO 5.3.2020, L 19/4495, nro 20/404. Liikennevakuutuksen takautumista koskevassa asiassa vakuutettu myönsi vakuutusyhtiön vaatimuksen oikeaksi, mutta vaati korvausvelvollisuuden kohtuullistamista. Vakuutettu on ennen pääkäsitelyä tarjonnut vakuutusyhtiölle sovinnollisena ratkaisuna ensin osan vaaditusta määrästä ja myöhemmin kanteen vaatimuksen suuruisen määrän sillä ehdolla, ettei jatkokorvauksia vaadita. Käräjäoikeus kohtuullisti vakuutetun korvausvelvollisuutta paitsi pääasian osalta, myös oikeudenkäyntikulujen osalta. Kuluratkaisun perusteluissa käräjäoikeus nosti esiin muun muassa vakuutetun tekemät kaksi sovintotarjousta ja määräsi, että osapuolet saavat pitää kulunsa vahinkonaan.

Turun HO 9.11.2018, S 17/1628, nro 878. Sopimusosituksen kohtuullistamista koskevassa asiassa, jossa kanne tuli kokonaan hylätyksi, kantaja vetosi kulujen osalta vastaajalle tekemäänsä sovintotarjoukseen. Tuomioistuin totesi, että kulujen kohtuullistamisessa kyse on poikkeussäännöstä, jonka soveltaminen tulee kyseeseen silloin, kun arvioitaessa kokonaisuutena kaikkia laissa mainittuja seikkoja kohtuullistamisen edellytykset täytyisivät. Pelkästään sovintotarjouksen tekeminen ei ollut riittävä syy oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamiseen.

Helsingin KO 12.12.2017, L 16/58806, nro 17/61652. Liikehuoneiston vuokrasopimuksen irtisanomisen tehostuutta koskevassa asiassa kanne hylättiin kokonaisuudessaan ja kantaja veloitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut. Käräjäoikeus totesi, ettei kulujen kohtuullistaminen tule kyseeseen OK 21:8b:n nojalla, ottaen erityisesti huomioon kantajalle sitovasti tehty sovintotarjous, jossa vastaaja oli tarjonnut lisäaikaa vuokrasopimukselle.

²⁶³ HE 107/1998 vp, s. 20; ks. myös esim. Halijoki 2000, s. 226.

²⁶⁴ HE 107/1998 vp, s. 21. Esimerkiksi työnantajalla saattaa olla paremmat edellytykset oikeudenkäyntiin kuin irtisanotulla työntekijällä.

²⁶⁵ HE 107/1998 vp, s. 21; ks. lisäksi Halijoki 2000, s. 226.

²⁶⁶ HE 107/1998 vp, s. 21. Vrt. Halijoki 2000, s. 226–227. Halijoki on katsonut, että kyseinen seikka voidaan ottaa huomioon jo OK 21:1 nojalla, eikä seikan huomioon ottaminen kahteen kertaan ole perusteltua.

²⁶⁷ HE 107/1998 vp, s. 21. Esimerkiksi terveyteen liittyvissä asioissa asian merkitys vahinkoa kärsineelle saattaa olla huomattavasti suurempi kuin vastapuolelle.

Turun HO 31.5.2018, S 18/163, nro 449. Korjaustöitä koskevassa asiassa vastaajat oli tuomittu maksamaan kantajalle 84 % kantajan vaatimusten määrästä, millä perusteella hovioikeus katsoi, että kantajan tulisi lähtökohtaisesti saada täysi korvaus kuluistaan. Hovioikeus totesi, että vastaajien ennen oikeudenkäyntiä tekemä sovintotarjous on merkittävästi alittanut heidän maksettavakseen tuomitun korvausvelvollisuuden määrän, eivätkä oikeudenkäyntiin johtaneet seikat siten puolla kuluvaatimuksen kohtuullistamista. Myöskään asianosaisten asema ei ollut hovioikeuden mukaan olennaisesti erilainen ja lisäksi asialla oli merkitystä kummallekin osapuolelle. Hovioikeus katsoi, ettei kuluvastuun kohtuullistamiseen ole ilmennyt aihetta.

Kaikki edellä selostetut ratkaisut noudattavat niin lain sanamuotoa kuin myös lain tarkoitusta. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan kärjäoikeuden tapauksessa L 19/4495 kaikkien kolmen kriteerin on todettu täyttyvän, mistä syystä kuluja on voitu kohtuullistaa. Mainitussa ratkaisussa oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen osalta esiin on nostettu vastaajan tekemät kaksi sovintotarjousta. Turun hovioikeuden tapauksessa S 17/1628 on sen sijaan todettu, ettei yksin sovintotarjouksen tekeminen ole riittävä peruste oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamiselle. Helsingin kärjäoikeuden tapauksessa L 16/58806 kantajan kuluvastuuta ei kohtuullistettu muun muassa sen vuoksi, että kantaja oli hylännyt vastaajan ennen oikeudenkäyntiä tekemän sovintotarjouksen. Oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen ei katsottu tukevan kantajan kuluvastuun kohtuullistamista kantajan laiminlyötyä sovinnolliseen ratkaisuun pyrkimisen.

Lain esityöt huomioiden sovintotarjous voidaan – ja tulee – ottaa huomioon arvioitaessa kulujen kohtuullistamista. Avoimeksi kysymykseksi jää, onko sovintotarjouksen tällöin ylitettävä määrältään asiassa tuomituksi tullut määrä.²⁶⁸ Esimerkiksi edellä selostetussa Turun hovioikeuden tapauksessa S 18/163 hovioikeus totesi, ettei sovintotarjous, joka on määrältään merkittävästi alittanut vastaajien maksettavaksi tuomitun määrän, puolla korvausvelvollisuuden kohtuullistamista. Lain esitöiden mukaan kohtuullistamista harkittaessa voidaan ”tarkastella sitä, onko jutussa riittävällä tavalla pyritty sovinnolliseen ratkaisuun”. Esitöitä laajemmin tarkasteltaessa oikeudenkäyntiin johtaneilla seikoilla näytettäisiin viitattavan asianosaisen pyrkimyksiin selvittää asiaa ennen oikeudenkäyntiä ja vastaavasti vastapuolen laiminlyönteihin.²⁶⁹ Lain esitöiden valossa näyttäisikin siltä, että painoarvo tulisi antaa pyrkimyksille selvittää asiaa sekä löytää sovinnollinen ratkaisu – ei niinkään mahdollisten sovintoesitysten sisällölle. Lisäksi tulee huomata, että korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 mukaan kuluvastuu voi syntyä sovintotarjouksen hylkäämisestä yksistäänkin, mikäli sovintotarjous on määrältään kat-
tanut tuomituksi tulleen määrän.²⁷⁰ Edellä mainittu huomioon ottaen kulujen

²⁶⁸ Sovintotarjous voidaan ottaa huomioon ainakin silloin, kun se on ylittänyt tuomituksi tulleen määrän. Ks. Saarensola 2017, s. 176.

²⁶⁹ HE 107/1998 vp, s. 20.

²⁷⁰ Ks. jäljempänä luku 4.2.

kohtuullistamiseksi OK 21:8b:n nojalla ei voitane edellyttää, että tehty sovintotarjous on määrältään kattanut tuomitukseksi tulleen määrän.²⁷¹

Kulujen kohtuullistaminen OK 21:8b:n nojalla edellyttää kuitenkin, että ”asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut – – olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta”. Näkemykseni mukaan voidaan perustellusti kyseenalaistaa, onko kuluvastuu tässä suhteessa ”ilmeisen kohtuuton”, mikäli sovintona on tarjottu vain nimellistä summaa, joka huomattavasti alittaa tuomitukseksi tulleen määrän. Todellisen maksuvelvollisuuden merkittävästi alittavaa sovintotarjousta ei myöskään voitane pitää ”riittävällä tavalla sovinnolliseen ratkaisuun pyrkimisenä” oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen näkökulmasta. Tähän on päädytty myös edellä selostetussa Turun hovioikeuden tapauksessa S 18/163. Sovintotarjouksen merkittävästi alittaessa todellisen maksuvelvollisuuden määrän yksistään sovintotarjousta ei siten voida lukea sellaiseksi tekijäksi, jonka perusteella oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen voitaisi katsoa puoltavan kulujen kohtuullistamista,²⁷² vaan tällöin myös muiden oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen tulisi sovintotarjouksen ohella tukea kulujen kohtuullistamista. Sovintotarjouksen määrälle ei ole tässä suhteessa asetettavissa selkeitä kriteereitä, vaan arvioinnin tulee perustua yksittäisissä tapauksissa tehtävään kohtuusharkintaan.

Sovintotarjous ei voi yksin muodostaa perustetta kulujen kohtuullistamiselle, vaan se voi olla ainoastaan yksi arviointiperuste kulujen kohtuullistamista arvioitaessa. Sovintotarjous tulee tällöin huomioon otettavaksi arvioitaessa oikeudenkäyntiin johtaneita seikkoja.²⁷³ Oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen ohella huomiota tulee lisäksi OK 21:8b:n mukaan kiinnittää asianosaisten asemaan sekä asian merkitykseen asianosaisille.

4.1.5 Muista kulusäännöksistä

Kulujen jakamista dispositiivisissa riita-asioissa sääntelevät edellä mainittujen ohella myös useat muut OK 21 luvun säännökset. Näistä säännöksistä suuri osa käsittelee kuluvastuun sisältöä, kuluvaatimuksen esittämistä sekä muun muassa kuluvastuun jakamista useamman

²⁷¹ Näin myös Pohjois-Karjalan KO 5.3.2020, L 19/4495, nro 20/404. Vrt. Saarensola 2017, s. 174–177. Saarensola on verrannut myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntiä OK 21:4:ään ja todennut, että myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntinä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että hävinnyt osapuoli on tarjoutunut suorittamaan voittaneelle osapuolelle sovintona sellaisen määrän, joka vastaa sittemmin tuomitukseksi tullutta määrää.

²⁷² Näin myös THO 31.5.2018, S 18/163, nro 449. Ks. vastaavanlaisesti Norja, jossa sovintotarjouksen tulisi kuluvastuusta vapauttamiseksi olla suhteellisen lähellä jutun lopputulosta. Ks. Ot.prp. nr. 51, s. 445; NOU 2001:32 B, s. 930. Ks. myös edellä luku 2.3.2.

²⁷³ Ks. HE 107/1998 vp, s. 20.

asianosaisen välillä. OK 21 luvussa on lisäksi säännökset kulujen jakamisesta summaarisissa riita-asioissa. Edellä mainittuja ei ole tässä tarkoituksenmukaista käsitellä. Sen sijaan nostan tässä lyhyesti esiin sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun näkökulmasta oikeudenkäynnin pitkittämistä koskevan OK 21:5:n, kanteen peruuttamista koskevan OK 21:7:n (26.11.1993/1013) sekä oikeudellista epäselvyyttä koskevan OK 21:8a:n.

OK 21 luvun 5 §:n mukaan, jos asianosainen on jäämällä pois tuomioistuimesta, jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä tai esittämällä väitteen, jonka hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää aiheettomaksi, taikka muutoin oikeudenkäyntiä pitkittämällä velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut toiselle asianosaiselle kustannuksia, hän on velvollinen korvaamaan sellaiset kustannukset riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava. Lain esitöissä mainitun pykälän on katsottu täydentävän prosessitehosteena sellaisia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, joilla pyritään estämään perusteettomia viivytyksiä. Tällaisia säännöksiä ovat muun muassa haastehakemuksen laatimista, asiaan perehtymistä sekä preklusiota koskevat säännökset.²⁷⁴ OK 21:5:ää voidaankin pitää prosessinormien noudattamista tehostavana sanktiona.²⁷⁵ Lainkohta tulee sovellettavaksi sanamuotonsakin mukaisesti vain siinä tapauksessa, että asianosaisen menettely tai laiminlyönti on johtanut käsittelyn pitkittymiseen tai muutoin tuottanut toiselle asianosaiselle kustannuksia.²⁷⁶ Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun vastapuoli joutuu esittämään uusia todisteita asianosaisen perusteettoman väitteen johdosta.²⁷⁷ Lisäksi pykälän soveltaminen edellyttää sanamuotonsa mukaisesti, että menettely on ollut vähintään tuottamuksellista.²⁷⁸

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että OK 21:5:n mukainen kuluvastuu voi syntyä asianosaisen tekemän toimenpiteen johdosta vain, jos toimenpide sen suorittamisen aikaan käytettävissä olleen tiedon valossa ei ole selvästi voinut johtaa oikeudellisesti toivottuun lopputulokseen.²⁷⁹ Sovintotarjouksen hylkäämistä ei näin ollen nähdäkseni voida katsoa OK 21:5:n mukaiseksi kuluvastuun synnyttäväksi tekijäksi, ellei kyse ole selvästi perusteettomasta vaatimuksesta tai oikeuden väärinkäytännistä.²⁸⁰

²⁷⁴ HE 191/1993 vp, s. 13–14.

²⁷⁵ Oikeudenkäyntikulut, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2011, s. 88; Lappalainen – Hupli 2017, s. 822.

²⁷⁶ Ks. lisäksi HE 191/1993 vp, s. 14; KKO 2005:91; KKO 2004:13.

²⁷⁷ HE 191/1993 vp, s. 14.

²⁷⁸ Ks. myös Lappalainen – Hupli 2017, s. 822.

²⁷⁹ Saarensola 2017, s. 136. Ks. lisäksi Kulmala 2018, s. 907.

²⁸⁰ Näin on arvioitu myös tapauksessa THO 15.3.2016, S 15/228, nro 286. Ks. jäljempänä luku 4.3. Ks. myös KKO 2001:65. Mainitussa ratkaisussa ei katsottu olleen kyse oikeudenkäynnin pitkittämisestä, kun asianomistajat olivat

OK 21:7.2 mukaan ”jos asian käsittely jätetään sillensä sen vuoksi, että asianosainen on peruuttanut kanteensa tai jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, hänen on korvattava vastapuolensa kulut, jollei ole erityistä syytä määrätä korvausvelvollisuudesta toisin”. Lain esitöissä tällaisena erityisenä syynä, jonka vuoksi on syytä määrätä korvausvelvollisuudesta toisin, on mainittu esimerkkinä se, että kantaja peruuttaa kanteensa vastaajan täytettyä vaaditun suorituksen kanteen vireille tulon jälkeen. Tällöin kantajan olisi katsottava voittaneen asian ja hänen tulee saada täysi korvaus kuluistaan.²⁸¹

OK 21:7.2 saattaa tulla sovellettavaksi myös sen johdosta, että asia jätetään sillensä tai kantaja peruuttaa kanteensa osapuolten päästyä asiassa sovintoon. Jos molemmat asianosaiset jäävät pois oikeudesta päästyään asiassa sovintoon, tuomioistuin ei lausu kulukysymyksestä, jolloin asianosaiset pitävät kulunsa vahinkonaan. Jokela on katsonut, että mikäli kantaja peruuttaa kanteensa asianosaisten saavutettua sovinnon asiassa, sovintoa on perusteltua pitää sellaisena OK 21:7.2:n tarkoittamana erityisenä syynä, jonka perusteella osapuolet voidaan määrätä pitämään kulunsa vahinkonaan.²⁸² Jokelan tulkinta on näkemykseni mukaan oikea – tulkinta vastaa kuluvastuusta sovintotilanteessa annettuja ratkaisuja, joiden mukaan sovinto kattaa lähtökohtaisesti myös oikeudenkäyntikulut, ja osapuolet pitävät sovintotilanteessa kulut vahinkonaan, ellei muusta ole sovittu.²⁸³ Näin ollen, mikäli osapuoli tekee kanteen vireille tulon jälkeen vastapuolelle sovintotarjouksen, jonka vastapuoli hyväksyy, ja kanteen tämän vuoksi peruutetaan, tulisi osapuolet OK 21:7.2:n poikkeussääntöä noudattaen määrätä pitämään kulut vahinkonaan.

OK 21:8a:n mukaan ”jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluista”. OK 21:8a jättää melko paljon harkintavaltaa tuomioistuimelle. Tämän tutkimuksen näkökulmasta mainitun pykälän soveltamiseen liittyy kysymys siitä, voidaanko sovintotarjoukselle – joka sinällään täyttäisi sovintotarjouksen huomioon ottamiselle asetetut kriteerit²⁸⁴ – antaa painoarvoa oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

avustajiensa avulla jatkaneet oikeudenkäyntiä syyttäjän luovuttua syytteestä ja syyte myöhemmin hylättiin tuomioistuimessa. Korvausvastuun syntymiseen ei riittänyt se, että avustajat olivat päätyneet asiassa eri näkemykseen syyttäjän kanssa ja arvioineet virheellisesti jutun lopputuloksen. Ks. lisäksi Saarensola 2017, s. 136.

²⁸¹ HE 191/1993 vp, s. 15–16; näin myös esim. Jokela 2019, s. 163–165.

²⁸² Jokela 2019, s. 167; Jokela 2015, s. 436.

²⁸³ KKO 1996:131; KKO 1997:77. Osapuolet voivat myös pyytää tuomioistuinta vahvistamaan sovinnon asiassa ja jättää kulukysymyksen tuomioistuimen ratkaistavaksi sen ollessa joltain osin riitainen. Ks. jäljempänä luku 4.3.

²⁸⁴ Ks. jäljempänä kootusti luku 6.

Oikeudellista epäselvyyttä koskeva säännös lisättiin oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun vuoden 1999 uudistuksessa. Lain esitöissä osapuolten oikeusturvan ja oikeusjärjestelmän käytettävyyden kannalta pidettiin tärkeänä, että oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa on mahdollisuus kääntyä tuomioistuimen puoleen ilman, että kuluvastuu jää kokonaisuudessaan riidan lopulliselle häviäjälle. Lisäksi oikeusjärjestelmän ja oikeusvarmuuden näkökulmasta on katsottu suotavaksi, ettei ankara kuluvastuu estä korkeinta oikeutta harkitsemasta mahdollisimman laajalaisesti vaikeita oikeuskysymyksiä ja antamasta ennakkoratkaisuja tällaisista kysymyksistä.²⁸⁵ Kyseisen säännöksen on katsottu osaltaan turvaavan hävinneen asianosaisen oikeussuojaa, sillä oikeudellisesti epäselvissä tilanteissa myös hävinneellä asianosaisella saattaa olla tarve selvittää asiaa tuomioistuimessa.²⁸⁶ Erityisesti lain aukkotilanteissa oikeudenkäyntiä ei voida pitää kummankaan osapuolen syynä, mistä syystä kulujen kuittaaminen on katsottu perustelluksi.²⁸⁷

OK 21:8a:n tarkoitus huomioon ottaen on perusteltua, ettei sovintotarjoukselle anneta painoarvoa kuluratkaisua tehtäessä oikeudellisesti epäselviksi luokitelluissa tilanteissa. Koska pykälällä pyritään edellä mainituin tavoin turvaamaan osapuolten oikeusturvaa oikeudellisesti epäselvissä tilanteissa sekä mahdollisuutta saattaa oikeudellisesti epäselvät asiat tuomioistuimen tutkittaviksi, sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa tällaisissa tilanteissa olisi omiaan estämään pykälän tarkoituksen toteutumisen.

4.2 Sovintotarjous korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä

Sääntelyn puutteen johdosta sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu on pitkälti korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön varassa. Korkein oikeus on ratkaisukäytännössään arvioinut sovintotarjouksen vaikutusta oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen seuraavasti:

KKO 2002:71. Työsuhteen päättämistä koskevassa asiassa työnantaja oli vedonnut A:lle kärjäoikeusvaiheessa tekemäänsä sovintotarjoukseen, joka oli määrältään ylittänyt työnantajan maksettavaksi tuomitun määrän. Korkein oikeus totesi, ettei sovintoneuvottelujen sisällöstä ole esitetty tarkempaa selvitystä, eikä sovintotarjouksella ole ollut vaikutusta oikeudenkäyntiin työnantajan kiistettyä oikeudenkäynnissä kanteen kokonaisuudessaan. Työnantajan tekemälle sovintotarjoukselle ei annettu merkitystä kuluvastuun jakautumista arvioitaessa.

KKO 2002:96. Asunto-osakkeiden kauppaa koskevassa asiassa vastaajat olivat tarjonneet kantajille riidan sopimista ensin 100 000 markan ja sitten 120 000 markan korvausta vastaan. Kantajat eivät hyväksyneet vastaajien sovintona tarjoamaa. Oikeudenkäynnin jatkuessa vastaajat myönsivät vaatimuksista 66 269 markkaa kiistäen korvausvelvollisuutensa enemmän. Osapuolet pääsivät hovioikeuden pääkäsittelyn alussa sovintoon, jonka mukaan vastaajat suorittavat kantajille

²⁸⁵ HE 107/1998 vp, s. 19.

²⁸⁶ Saarensola 2017, s. 71.

²⁸⁷ Jokela 2019, s. 138.

105 000 markkaa korkoineen. Vastaajien myönnettyä suoritusvelvollisuudestaan vähemmän kuin he sovintotarjouksen mukaan olisivat sitoutuneet kantajille maksamaan sekä vähemmän kuin he sovinnossa sitoutuivat suorittamaan, vastaajien katsottiin oikeudenkäynnin jatkuessa peruuttaneen sovintotarjouksensa. Kantajien ei katsottu OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla aiheuttaneen tarpeetonta oikeudenkäyntiä jatkaessaan oikeudenkäyntiä sovintotarjouksen jälkeen.

KKO 2008:52. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa kantajat vaativat vastaajilta hinnanalennusta ja vahingonkorvausta yhteensä 96 062,64 euroa. Vastaajat tekivät kärjäoikeuden valmisteluistunnossa sovintotarjouksen, jonka mukaan he sitoutuivat suorittamaan kantajille asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi 10 000 euroa. Kantajien hylätessä sovintotarjouksen, vastaajat kiistivät oikeudenkäynnin jatkuessa kanteen kokonaan. Sekä kärjäoikeus että hovioikeus päätyivät pääasian osalta siihen, että vastaajien on korvattava kantajille vahingonkorvauksena 5 550,20 euroa. Korkeimmassa oikeudessa kyse oli oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta. Korkein oikeus totesi, että maksukykyisen osapuolen tekemä sovintotarjous, joka kattaa määrältään vastapuolena olevan velkojan todellisen saatavan, merkitsee sitä, että velkojalla on mahdollisuus periä saatavansa jatkamatta oikeudenkäyntiä. Se seikka, että vastaajat ovat oikeudenkäynnin jatkuessa kiistäneet kanteen, ei ole tarkoittanut sovintotarjouksen peruuttamista, eikä ole tehnyt tarjousta merkityksettömäksi. Oikeudenkäynnin jatkaminen sovintotarjouksen jälkeen on ollut tarpeetonta, ja sovintotarjous on otettava huomioon kuluratkaisua tehtäessä. Korkein oikeus katsoi, että sillä, minkä vastaajat ovat asiassa hävinneet, on vain vähäinen merkitys, ja vastaajien tuli saada OK 21:3:n nojalla täysi korvaus kuluistaan.

Edellä selostetut ratkaisut ovat ennen kaikkea toisiaan täydentäviä, mutta ratkaisut ovat osittain myös ristiriidassa keskenään.²⁸⁸

Ennakkoratkaisussa KKO 2002:71 korkein oikeus sivuutti sovintotarjouksen hyvin lyhyesti toteamalla, ettei sovintoneuvottelujen sisällöstä ole esitetty tarkempaa selvitystä, eikä osapuolten kesken käydyillä sovintoneuvotteluilla ole ollut vaikutusta oikeudenkäyntiin, vaan työnantaja on oikeudenkäynnissä kiistänyt kanteen kokonaisuudessaan. Korkein oikeus totesi, ettei työnantajan tekemälle sovintotarjoukselle voida näissä olosuhteissa antaa merkitystä kuluvastuuta arvioitaessa. Ratkaisua ei tässä yhteydessä käsitellä laajemmin, sillä sovintotarjous on ratkaisun perusteluissa sivuutettu lyhyellä maininnalla ja korkein oikeus on päätenyt vastaavanlaiseen arvioon vaatimusten kiistämisen vaikutuksista sovintotarjouksen huomioon ottamiselle ratkaisussa KKO 2002:96, jossa sovintotarjouksen vaikutusta kulujen jakamiseen tarkasteltiin laajemmin.

Korkein oikeus totesi ratkaisussa KKO 2002:96, että osapuolten päästyä pääasian osalta sovintoon, kuluratkaisu oli tehtävä vertaamalla alkuperäisiä vaatimuksia sovintoon, viime kädessä OK 21 luvun säännöksiä soveltuvin osin noudattavalla kohtuusharkinnalla.²⁸⁹ Verrattuaan vaadittuja määriä sovintoon, korkein oikeus totesi, että kantajien voitiin katsoa voittaneen osaksi

²⁸⁸ Ks. korkeimman oikeuden ratkaisujen horisontaalisesta sitovuudesta Aarnio 2011, s. 73–78.

²⁸⁹ Ks. myös jäljempänä luku 4.3.

OK 21:3:2:n tarkoittamalla tavalla. Korkein oikeus totesi, että OK 21:3.2:n perusteella arvioituna kulujen kuittaamista voitiin pitää kohtuullisena.

Korkein oikeus arvioi ratkaisussa KKO 2002:96 kuitenkin myös sitä, ovatko kantajat aiheuttaneet OK 21:4:ssä tarkoitettua aiheettoman oikeudenkäynnin hylättyään vastaajien käräjäoikeusvaiheessa tekemän sovintotarjouksen, joka on määrältään ylittänyt sovinnolla vastaajien maksettavaksi vahvistetun summan. Korkein oikeus totesi vastaajien tarjonnan riidan sopimista enimmillään 120 000 markalla, mutta myöhemmin oikeudenkäyntiä jatkettaessa vastaajat olivat myöntäneet vaatimuksista vain 66 269 markkaa kiistäen maksu- ja korvausvelvollisuutensa enemmän. Korkein oikeus katsoi, että vastaajat olivat oikeudenkäynnin jatkuessa peruuttaneet sovintotarjouksensa myöntämällä suoritusvelvollisuudestaan vähemmän kuin he sovintotarjouksen mukaan olisivat sitoutuneet suorittamaan sekä myöntäneet vähemmän kuin he sovinnossa sitoutuivat suorittamaan. Kantajien kannalta oikeudenkäynnin jatkaminen ei ole sen vuoksi ollut tarpeetonta.²⁹⁰ Sovintotarjoukselle ei annettu merkitystä kuluratkaisussa ja osapuolet saivat pitää kulut vahinkonaan.

Korkein oikeus linjasi ratkaisussaan KKO 2002:96, ettei oikeudenkäyntiä voida pitää OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla aiheettomana, mikäli sovintotarjous on oikeudenkäynnin jatkuessa peruutettu. Kyseinen ratkaisu ei anna vastausta siihen, voidaanko sovintotarjouksen hylkääminen katsoa OK 21:4:n tarkoittamassa mielessä tarpeettoman oikeudenkäynnin aiheuttamiseksi siinä tapauksessa, ettei sovintotarjousta voida katsoa peruutetuksi.²⁹¹ Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2008:52 voidaan katsoa tältä osin täydentävän ratkaisua KKO 2002:96 ja paikkaavan tätä avoimeksi jäänyttä kysymystä. Ratkaisussa KKO 2008:52 korkein oikeus katsoi, ettei se seikka, että vastaajat olivat sovintotarjouksen tekemisen jälkeen oikeudenkäynnin jatkuessa kiistäneet kanteen kokonaan, merkinnyt sovintotarjouksen peruuttamista. Edelleen korkein oikeus totesi kyseisessä ratkaisussaan, että kantajilla oli ollut mahdollisuus hyväksyä vastaajien tekemä tarjous, mutta kantajat olivat arvioineet pääsevänsä parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnin avulla.²⁹²

²⁹⁰ Ks. myös NJA 1955 s. 329. Ruotsin korkein oikeus on päätenyt vastaavaan tulkintaan, jonka mukaan sovintotarjoukselle ei voida antaa merkitystä kuluratkaisussa, jos vaatimuksista on oikeudenkäynnin jatkuessa kiistetty enemmän kuin sovintona on tarjouduttu suorittamaan. Vrt. Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271; SOU 1995:124, s. 321–327, joissa sovintotarjouksen huomioimiseen suhtaudutaan myönteisemmin.

²⁹¹ Näin myös Koulu 2003b, s. 263.

²⁹² Ks. KKO 2008:52 kohta 8.

Korkein oikeus totesi ratkaisunsa KKO 2008:52 perusteluissa ensinnäkin, että koska kanne on hyväksytty osaksi, sovellettava lainkohta on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 3 §. Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että vastaajien maksettavaksi tuomitun vahingonkorvauksen määrä on ollut alle kuusi prosenttia kantajien esittämien vaatimusten yhteismäärästä. Lisäksi korkein oikeus totesi, että valtaosa asianosaisten oikeudenkäyntikuluista on aiheutunut hinnanalennusvaatimuksen perusteen selvittelystä, minkä vaatimuksen kantajat ovat kokonaan hävinneet. Sen sijaan kantajien voittaman vahingonkorvausvaatimuksen johdosta aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen määrä on ollut vähäinen.²⁹³ Korkein oikeus nosti lisäksi esiin vastaajien tekemän sovintotarjouksen ja totesi, että arvioitaessa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta on otettava huomioon vastaajien sovintotarjous, joka on määrältään kattanut heidän maksettavakseen tuomitun korvausvelvollisuuden määrän.²⁹⁴ Korkein oikeus totesi edellä mainitut seikat huomioon ottaen johtopäätöksensä seuraavaa: ”Edellä mainituilla perusteilla on selvää, että *[kantajat]* ovat hävinneet asian niin suurelta osalta, ettei ole perusteita määrätä *[vastaajia]* pitämään oikeudenkäyntikulujaan vahinkonaan. Edeltä ilmeneviin seikkoihin nähden sillä, minkä *[vastaajat]* ovat hävinneet, on vain vähäinen merkitys asiassa. Sen vuoksi *[vastaajien]* tulee oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan saada täysi korvaus kuluistaan.” Korkeimman oikeuden perustelujen valossa näyttäisikin siltä, että kyseisessä ratkaisussa sovintotarjous on toiminut yhtenä arviointikriteerinä arvioitaessa häviön vähäistä merkitystä.

Korkein oikeus näyttäisi ratkaisukäytännössään pidättäytyneen OK 21:4:n soveltamisesta sovintotarjouksen huomioon ottamisessa kuluratkaisussa. Ratkaisussa KKO 2002:96 oikeudenkäyntiä ei katsottu OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla aiheettomaksi, koska sovintotarjous katsottiin oikeudenkäynnin jatkuessa peruutetuksi. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52, jossa sovintarjousta ei katsottu peruutetuksi, oikeudenkäynnin jatkamista sovintotarjouksen jälkeen ei niin ikään katsottu OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla aiheettomaksi. Sen sijaan korkein oikeus totesi ratkaisussaan KKO 2008:52, että sovellettava lainkohta on OK 21:3, ja kuluvastuu kyseisessä ratkaisussa määräytyi OK 21:3:n nojalla. Jokela on ratkaisuun KKO 2008:52 viitaten esittänyt, että kulujen jakamiseen voitaisi soveltaa OK 21:4:n lisäksi analogisesti OK 21:3:ää.²⁹⁵ Nähdäkseni sovintotarjous on kuitenkin mahdollista korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman mallin mukaisesti ottaa huomioon kuluratkaisussa myös yksin OK 21:3:n

²⁹³ KKO 2008:52 kohta 7.

²⁹⁴ KKO 2008:52 kohta 8.

²⁹⁵ Jokela 2019, s. 152.

nojalla.²⁹⁶ Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2008:52 ottanut sovintotarjouksen ohella huomioon myös muita kuluvastuuseen vaikuttavia seikkoja. Nähdäkseni OK 21:3:n valinnalla sovellettavaksi lainkohdaksi on tässä suhteessa merkittävä vaikutus, sillä OK 21:3 mahdollistaa OK 21:4:ää joustavammin myös muiden tapauksen olosuhteiden huomioon ottamisen. Korkeimman oikeuden mallin mukaisesti kuluvastuuta arvioitaessa voidaankin ottaa huomioon sovintotarjouksen ohella myös muut yksittäisen tapauksen olosuhteet.²⁹⁷

Ratkaisun KKO 2008:52 lopputulos huomioiden on syytä tarkastella myös sitä, voidaanko sovintotarjous ottaa huomioon silloinkin, kun häviön merkitystä ei voida katsoa vähäiseksi. Korkein oikeus antoi mainitussa ratkaisussaan oikeusohjeen, jonka mukaan ”[m]aksukykyisen osapuolen tekemä sovintotarjous, joka kattaa määrältään vastapuolena olevan velkojan todellisen saatavan, merkitsee sitä, että velkojalla on mahdollisuus periä saatavansa jatkamatta oikeudenkäyntiä”. Oikeudenkäynnin jatkaminen velkojan todellisen saatavan kattaneen sovintotarjouksen jälkeen on katsottu ratkaisussa KKO 2008:52 tarpeettomaksi, ja sovintotarjous on otettu huomioon kuluvastuuta arvioitaessa. Lindfors on katsonut mainitun ratkaisun kannustavan osapuolia sovintoon, sekä todennut, että ennakkoratkaisun KKO 2008:52 valossa kohtuullisen sovintotarjouksen hylkääminen voi vaikuttaa sovintotarjouksen hylänneen osapuolen kuluvastuuta lisäävästi.²⁹⁸ Kuluvastuun syntyminen sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta on myös muualla oikeuskirjallisuudessa katsottava hyväksytyksi, eikä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun ole katsottu olevan sidoksissa häviön vähäiseen merkitykseen.²⁹⁹ Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa voi tällöin vaihtoehtoisesti tulla kyseeseen sellaisena seikkana, jonka perusteella asianosainen on ”syytä velvoittaa” korvaamaan vastapuolen kulut osaksi.³⁰⁰

Tapauksen KKO 2008:52 olosuhteet huomioon ottaen kyseisen tapauksen lopputulos ei anna suoraa vastausta siihen, miten kulut tulee jakaa tilanteessa, jossa häviön merkityksen ei

²⁹⁶ Myös esim. Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteessa on ehdotettu tarkennettavaksi juuri OK 21:3:ää. Ks. Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 20–21.

²⁹⁷ Ks. myös Zander 1976, s. 757. Zander on maininnut Englannin järjestelmän huonona puolena olevan, ettei järjestelmä pysty ottamaan huomioon tapauksen muita olosuhteita.

²⁹⁸ Lindfors 2008b, s. 406.

²⁹⁹ Ks. esim. Koskinen-Tammi – Laurila 2010, s. 462; Autio 2014, s. 278; Saarensola 2017, s. 177; Koulu 2020, s. 188. Autio on todennut, että ratkaisussa KKO 2008:52 on tuotu esiin hieman samantyyppinen kulusanktio sovintotarjouksen hylkäämisestä kuin Englannin järjestelmässä. Vrt. Norja, jossa sovintotarjous voi ainoastaan vapauttaa kuluvastuusta. Vrt. myös Ruotsi, jossa sovintotarjouksen on ehdotettu voivan johtaa kulujen kuittaamiseen. Ks. Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271.

³⁰⁰ Ks. edellä luku 4.1.2.

tapauksen olosuhteet huomioon ottaen voida katsoa olevan vähäinen.³⁰¹ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perusteluista voidaan kuitenkin saada tukea kuluvastuun laajuuden määrittämiseen tilanteessa, jossa häviön merkitystä ei voida katsoa vähäiseksi, mutta sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa tulee silti kyseeseen. Mainitussa ratkaisussa korkein oikeus on arvioinut sitä, onko oikeudenkäynnin jatkamiseen sovintotarjouksen jälkeen ollut perusteita. Lindfors on todennut, että korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman mallin mukaisesti tuomioistuimet voivat pitää oikeudenkäynnin jatkamista sovintotarjouksen jälkeen tarpeettomana, mikäli oikeudenkäynnillä saavutettava lopputulos ei ole edullisempi sovintotarjouksen hylänneen osapuolen kannalta.³⁰² Mikäli häviötä ei katsota vähäiseksi ja osapuolelle tuomita täyttä korvausta kuluistaan, korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perustelujen valossa näyttäisi siltä, että kuluvastuun laajuuden arvioinnin lähtökohdaksi voitaisi asettaa sovintotarjouksen tekoajankohta.³⁰³ Tällöinkin kuluratkaisussa voitaneen korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman mallin mukaisesti huomioida myös tapauksen muut olosuhteet.

Ratkaisussa KKO 2002:96 sovintotarjousta ei huomioitu kuluratkaisussa sen johdosta, että sovintotarjous katsottiin peruutetuksi. Mainitusta ennakkoratkaisusta johtuu, ettei sovintotarjousta voida ottaa huomioon kuluratkaisussa, mikäli katsotaan, että osapuoli on oikeudenkäynnin jatkuessa peruuttanut sovintotarjouksensa. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2002:96 voidaankin tältä osin katsoa olevan prejudikaattina yhä voimassa. Samaan lopputulokseen sovintotarjouksen peruuttamisen vaikutuksesta on kuitenkin mahdollista päätyä *e contrario* -päätelmällä myös ratkaisusta KKO 2008:52. Mainitussa ratkaisussa sovintotarjousta ei katsottu peruutetuksi, ja sovintotarjous voitiin siten ottaa huomioon kuluratkaisussa.

Jäljelle jää kysymys siitä, milloin sovintotarjous on katsottava peruutetuksi. Edellä kuvatut korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut KKO 2002:71, KKO 2002:96 ja KKO 2008:52 näyttäisivät olevan tältä osin ristiriidassa keskenään. Kummassakaan vuonna 2002 annetussa ratkaisussa sovintotarjoukselle ei ole annettu merkitystä kuluratkaisussa sen johdosta, että sovintotarjouksen tehnyt osapuoli on joko kiistänyt kanteen tai myöntänyt kanteesta vähemmän kuin

³⁰¹ Koska korkeimman oikeuden oikeudenkäyntikuluratkaisut perustuvat pitkälti kyseisen yksittäistapauksen olosuhteisiin, eikä ratkaisujen perusteella ole helppoa esittää yleisiä tulkintaperiaatteita kuluratkaisujen tekemiseen. Ks. Lindfors 2008a, s. 196–197. Nähdäkseni tämä pätee myös ratkaisuun KKO 2008:52, etenkin konkreettisen kulujen jakamisen osalta.

³⁰² Lindfors 2008b, s. 406.

³⁰³ Tapauksen KKO 2002:96 hovioikeusvaiheessa hovioikeuden eri mieltä oleva jäsen jopa asetti kuluvastuun alkamiselle tarkan päivämäärän ja katsoi, että kantajien tulisi korvata vastaajien oikeudenkäyntikulut sovintotarjouksen tekemisen jälkeisestä päivästä lukien.

sovintotarjouksessa on tarjoutunut suorittamaan. Ratkaisussa KKO 2002:96 sovintotarjous katsottiin edellä mainitusta syystä automaattisesti peruutetuksi ja oikeudenkäynnin jatkaminen sovintotarjouksen jälkeen katsottiin tarpeelliseksi. Sen sijaan ratkaisussa KKO 2008:52 korkein oikeus on omaksunut päinvastaisen linjan. Kyseisessä ratkaisussa korkein oikeus katsoi, ettei vaatimusten kiistäminen oikeudenkäynnin jatkuessa ole merkinnyt sovintotarjouksen peruuttamista eikä ole tehnyt sovintotarjousta merkityksettömäksi. Ratkaisussa KKO 2008:52 on sen sijaan kiinnitetty huomiota siihen, onko tarjous ollut todellinen ja onko kantajilla ollut mahdollisuus hyväksyä sovintotarjous. Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2008:52 perusteluista voidaan esittää kritiikkiä, ja mainitun ratkaisun perustelut ovat nähtävissä jokseenkin puutteellisina. Korkein oikeus ei ole millään tavalla ottanut kantaa ratkaisun KKO 2008:52 suhteutumiseen aikaisempaan ennakkoratkaisuun KKO 2002:96, tai perustellut muuttunutta suhtautumistaan vaatimusten kiistämiseen sovintotarjouksen jälkeen.

Korkeimman oikeuden muuttunut linja ei selittyne tapausten erilaisuudella, sillä kaikissa tapauksissa on ollut kyse asiallisesti samasta asiasta. Kaikissa tapauksissa sovintotarjouksen tehnyt osapuoli on sovintotarjouksen tekemisen jälkeen kiistänyt enemmän kuin on sovintotarjouksessaan tarjoutunut suorittamaan. Myöskään sovintotarjouksen tekoajankohta ei selitä muuttunutta linjaa, sillä esimerkiksi tapauksissa KKO 2002:96 ja KKO 2008:52 sovintotarjous oli molemmissa tehty käräjäoikeuden valmisteluistunnossa. Sen sijaan tulee huomata, että tapaukset KKO 2002:96 ja KKO 2008:52 eroavat toisistaan siinä, että tapauksessa KKO 2002:96 osapuolet ovat päässeet hovioikeudessa sovintoon, kun taas tapauksessa KKO 2008:52 sovintoa ei ole saavutettu. Sovintoon päättymisen ei kuitenkaan voitane katsoa olevan vaikuttava tekijä siinä suhteessa, voidaanko sovintotarjous katsoa peruutetuksi sen johdosta, että oikeudenkäynnin jatkuessa osapuoli on kiistänyt enemmän kuin on sovintona tarjoutunut suorittamaan.

Nähdäkseni tapaukset KKO 2002:96 ja KKO 2008:52 olisi voitu perustellusti tässä suhteessa erottaa toisistaan jutun sovinnollisen ratkaisun perusteella. Tapauksessa KKO 2002:96 vastaajat ovat tarjonneet kantajille sovintona 120 000 markkaa, mutta juttu on lopulta sovittu 105 000 markalla. Kun vastaajat ovat myöhemmin sovinnossa sitoutuneet suorittamaan vähemmän mitä ovat sovintotarjouksessa tarjonneet, olisi tapauksessa voitu kyseenalaistaa se, onko aikaisempi sovintotarjous ollut todellinen, ja tällä perusteella katsoa sovintotarjous peruutetuksi.³⁰⁴ Ainakaan ratkaisun KKO 2002:96 perusteluista ei ilmene, että arvioinnissa olisi kiinnitetty huomiota sovintotarjouksen ja vahvistetun sovinnon suhteeseen. Sovintotarjouksen peruuttamista arvioitaessa on sen sijaan kiinnitetty huomiota yksinomaan oikeudenkäynnin jatkuessa myönnettyyn määrään, ja tätä myönnettyä määrää on verrattu sovintotarjoukseen sekä myöhemmin tehtyyn sovintoon.

³⁰⁴ Ks. myös luku 4.3.

Korkeimman oikeuden on katsottava omaksuneen tapauksessa KKO 2008:52 uusi kanta sovintotarjouksen peruuttamisen suhteen.³⁰⁵ Vaatimusten kiistämistä sovintotarjouksen jälkeen ei ole katsottava sovintotarjouksen peruuttamiseksi, vaan sovintotarjous voidaan ottaa huomioon kuluratkaisussa, mikäli osapuolella olisi ollut tosiasiallinen mahdollisuus sen hyväksymiseen.³⁰⁶

Kaikissa selostetuissa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuissa on arvioitu vastaajan tekemän sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun. Ratkaisussa KKO 2008:52 kantajalle on katsottu voivan syntyä kuluvastuu vastaajan sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta. Nähdäkseni korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 antamaa oikeusohjetta on sovellettava *yhdenvertaisuusperiaatteen* mukaisesti soveltuvin osin myös kantajan tekemään sovintotarjoukseen.³⁰⁷ Myös Koulu on katsonut, että kuluvastuu sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta voi syntyä sekä kantajalle että vastaajalle.³⁰⁸

4.3 Sovintotarjous ja sovinto

Laissa ei säännellä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta tilanteissa, joissa asianosaiset ovat pääasian osalta päässeet sovintoon. Tavallisesti asianosaisten tekemä sovinto kattaakin paitsi pääasian, myös oikeudenkäyntikulut.³⁰⁹ Asianosaiset saattavat myös sopia pääasian lausumatta mitään kuluista, jolloin asianosaisten tarkoituksena on useimmiten katsottu olevan se, että asianosaiset vastaavat itse omista kuluistaan.³¹⁰ Asianosaisilla on kuitenkin mahdollisuus jättää kuluratkaisu tuomioistuimen tehtäväksi, vaikka he olisivat muutoin päässeet asiassa sovintoon.³¹¹

³⁰⁵ Tätä tulkintaa tukee myös se, että tapauksessa KKO 2008:52 vielä hovioikeudessa sovintotarjousta ei otettu huomioon kuluratkaisussa sen vuoksi, että vastaajat olivat sovintotarjouksen jälkeen kiistäneet kanteen kokonaan. Hovioikeudessa tehty ratkaisu on tältä osin noudattanut korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2002:96 linjaa. Tätä tulkintaa on näin ollen nähdäkseni ollut tarkoitus muuttaa.

³⁰⁶ Vrt, Ruotsi, jossa oikeustila sovintotarjouksen tehokkuuden suhteen näyttäytyy tulkinnanvaraisena. Ruotsin korkein oikeus on vuonna 1955 antamassaan ratkaisussa katsonut sovintotarjouksen peruutetuksi, koska vastaajat olivat oikeudenkäynnin jatkuessa kiistäneet enemmän kuin olivat sovintona tarjonneet. Sitten sovintotarjouksen huomioon ottamiseen on suhtauduttu myönteisemmin. Ks. NJA 1955 s. 329; SOU 1995:124, s. 321–327; Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271.

³⁰⁷ Esim. Englannissa molemmilla osapuolilla on yhtäläinen mahdollisuus Part 36 mukaisen sovintotarjouksen tekemiseen. Sen sijaan esim. Yhdysvalloissa Federal Rules of Civil Procedure, Rule 68 mahdollistaa vain vastaajan tekemän sovintotarjouksen huomioimisen kuluratkaisussa. Ks. Rule 68:n kritiikistä tältä osin Bone 2008, s. 1567.

³⁰⁸ Koulu 2020, s. 188.

³⁰⁹ Ks. esim. KKO 1996:131; Jokela 2019, s. 166.

³¹⁰ Jokela 2015, s. 435; Männistö 2004, s. 12.

³¹¹ Ks. KKO 1996:131; KKO 1997:77. Näin myös OK 21:14.2 ja pykälään liittyvät esityöt HE 107/1998 vp, s. 23. Kuluratkaisun jättäminen tuomioistuimelle on hyväksytty myös OK 20 luvun esitöissä. Ks. HE 114/2004 vp, s. 51, 54. OK 20:2 mukaan sovinto voi koskea asiaa tai sen osaa. OK 20:4 mukaan jos sovinto koskee asian osaa, oikeudenkäyntiä jatketaan muilta osin. Vrt. RB 18:5.3, jonka mukaan asianosaiset pitävät sovintotilanteessa kulut vahinkonaan, jollei muuta ole sovittu. Säännöksen on katsottu merkitsevän sitä, että asianosaiset voivat sopia myös muusta kuluvastuusta kuin kulujen kuittamisesta. Asianosaisilla ei ole katsottu säännöksen nojalla olevan oikeutta

KKO 1996:131. A ja B olivat tehneet käräjäoikeudessa sovinnon pääasiassa, mutta sopineet jättävänsä kulukysymyksen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Korkein oikeus totesi lähtökohtana olevan, että tehty sovinto kattaa myös oikeudenkäyntikulut, ja että asianosaiset vastaavat omista kuluistaan, ellei muuta ole sovittu.³¹² Korkein oikeus ei nähnyt estettä sille, että kulukysymys jätettäisiin tuomioistuimen ratkaistavaksi, jos asianosaiset niin nimenomaisesti sopivat.³¹³ Kun pääasia on ratkaistu sovinnolla, asiassa ei ole voittanutta ja hävinnyttä osapuolta OK 21 luvun tarkoittamassa mielessä. Tuomioistuimelle on kuitenkin saatettu esittää oikeudenkäyntiaineistoa siinä määrin, että tuomioistuimelle on saattanut syntyä kuva siitä, miten pääasia olisi tullut ratkaista. Tällöin kuluratkaisu tulee tehdä tuomioistuimen ajatellun pääasiaratkaisun perusteella.³¹⁴ Jos oikeudenkäyntiaineistoa ei ole kertynyt riittävästi, kuluratkaisu tulee toissijaisesti perustaa alkuperäisten vaatimusten ja sovinnon väliseen vertailuun. Korkein oikeus totesi, ettei sovinto monesta eri syystä välttämättä vastaa todennäköistä tuomioistuinratkaisua, mistä syystä kuluratkaisu tulee sovintotilanteessa perustaa viime kädessä melko vapaaseen, OK 21 luvun säännöksiä noudattavaan kohtuusharkintaan.³¹⁵

Koska sovintoratkaisut saattavat olla hyvinkin luovia ja sivuuttaa jopa kokonaan osapuolten alkuperäiset vaatimukset asiassa, kuluratkaisun tekeminen ei välttämättä ole yksinkertaista sovintotilanteissa.³¹⁶ Tällöin kuluratkaisun tekeminen vaatii erityisesti korkeimman oikeuden edellä kuvatusta ennakkoratkaisusta KKO 1996:131 ilmenevää kohtuusharkintaa. Kohtuusharkinnassa myös sovintotarjouksen vaikutus kuluratkaisuun saattaa tulla arvioitavaksi.

Helsingin HO 9.2.2012, S 11/2236, nro 326. Hovioikeudessa kyse oli oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta vahingonkorvausta koskevassa asiassa, jossa osapuolet olivat pääasian osalta päässeet sovintoon. Koska asia oli päättynyt sovintoon, kuluratkaisun perustaksi asetettiin sovinnon ja asiassa esitettyjen vaatimusten suhde. Edelleen tuomioistuin totesi, että kohtuusharkinnassa on otettava huomioon erityisesti sovintotarjoukset ennen oikeudenkäyntiä kuitenkin siten, että sovintotarjoukselle, joka on peruutettu valmistelussa, ei ole annettava merkitystä asian arvioinnissa. Tästä syystä vastaajan tekemää sovintotarjousta ei otettu huomioon kuluratkaisussa.

Turun HO 15.3.2016, S 15/228, nro 286. Asiassa kyse oli oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta muutoin sovintoon päättyneessä ositusta koskevassa asiassa. Koska sovinto oli tehty ennen valmisteluistuntoa, ajateltu pääasian ratkaisu ei soveltunut kuluratkaisun perustaksi. Hovioikeus totesi, että kulukysymys on ratkaistava vertaamalla alkuperäisiä vaatimuksia sovintoon. Vastaaja oli esittänyt sovintotarjouksena hyväksyvänsä kaikki kanteessa esitetyt vaatimukset sillä edellytyksellä, että osapuolet vastaisivat itse oikeudenkäyntikuluistaan. Se seikka, että kantaja ei hyväksynyt vastaajan sovintoesitystä, ei osoita, että kantaja olisi OK 21:5:n tarkoittamalla tavalla pitkittänyt oikeudenkäyntiä tahallaan tai huolimattomuudesta. Koska sovinto oli vahvistettu kantajan vaatimusten mukaisesti, kantajan katsottiin voittaneen asian.

siirtää kulukysymystä tuomioistuimen ratkaistavaksi, mikäli asiassa on muutoin päästy sovintoon. Ks. Ekelöf et al. 2018, s. 279; Jokela 2019, s. 166. Sen sijaan Norjan siviiliprosessilaki (tvisteloven § 19-11) mahdollistaa kulukysymyksen jättämisen tuomioistuimen ratkaistavaksi silloinkin, kun asiassa on muutoin päästy sovintoon.

³¹² Ks. myös KKO 2018:68. Oikeusapu ei estä asian sopimista myös oikeudenkäyntikulujen osalta.

³¹³ Ratkaisun on katsottu helpottavan sovintoon pääsemistä, kun vaikeasti sovittava kulukysymys voidaan jättää tuomioistuimen ratkaistavaksi. Ks. Koulu 2003b, s. 262.

³¹⁴ Koska sovinnot syntyvät usein valmistelussa, jolloin asiassa ei ole vielä esitetty näyttöä, kuluratkaisun perustaminen ajatellulle pääasiaratkaisulle tulee vain harvoin kyseeseen. Halijoki 2000, s. 221.

³¹⁵ Kun kuluratkaisu on tehty vertaamalla alkuperäisiä vaatimuksia sovintoon, kohtuusharkinta on oikeuskäytännössä liitetty kulukysymyksen ratkaisuun aina. Ks. Männistö 2004, s. 13.

³¹⁶ Salminen 2012, 23–24.

Edellä selostetuissa ratkaisuissa sovintotarjous on ollut osana kohtuusharkintaa kuluratkaisua tehtäessä, mutta kyseisissä ratkaisuissa sovintotarjouksille ei ole lopulta annettu painoarvoa. Helsingin hovioikeuden edellä selostetussa ratkaisussa S 11/2236 hovioikeus on nimenomaisesti todennut ratkaisunsa perusteluissa, että kohtuusharkinnassa on otettava huomioon erityisesti ennen oikeudenkäyntiä tehdyt sovintotarjoukset. Kyseisessä ratkaisussa sovintotarjoukselle ei lopulta annettu painoarvoa, koska sovintotarjous katsottiin peruutetuksi valmistelussa.³¹⁷

Nähdäkseni korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuista³¹⁸ ei johdu, etteikö sovintotarjousta voitaisi ottaa huomioon kuluratkaisua tehtäessä sovintotilanteessa, mikäli sovintotarjousta ei katsota peruutetuksi. Korkein oikeus otti kantaa sovintotarjouksen huomioon ottamiseen sovintotilanteessa ratkaisussa KKO 2002:96. Kyseisessä ratkaisussa sovintotarjous katsottiin peruutetuksi sen johdosta, että sovintotarjouksen jälkeen osapuoli myönsi maksuvelvollisuudestaan vähemmän kuin oli sovintona tarjonnut ja myöhemmin asiaa sovittaessa sitoutunut suorittamaan. Kyseisessä ratkaisussa ei kuitenkaan mainita, etteikö sovintotarjous voisi tulla huomioon otettavaksi kuluratkaisua tehtäessä sovintotilanteessa, mikäli sovintotarjousta ei katsota peruutetuksi. Kun lisäksi otetaan huomioon korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 omaksuma muuttunut kanta sen suhteen, ettei vaatimusten kiistäminen sovintotarjouksen jälkeen merkitse automaattisesti sovintotarjouksen peruuttamista, mainituista ratkaisuista ei voida katsoa johtuvan, ettei sovintotarjousta voitaisi ottaa huomioon sovintotilanteessa.³¹⁹

Kuten ennakkoratkaisuissa KKO 1996:131 ja KKO 1997:77 on todettu, kuluratkaisu sovintotilanteessa tulee perustaa melko vapaaseen, OK 21 luvun säännöksiä noudattavaan kohtuusharkintaan. Esimerkiksi Männistö on todennut, että kohtuusarvioinnin tulee sovintotilanteessa pohjautua tunnettuihin seikkoihin, jollaisiksi voidaan lukea jutun lopputulos sekä asianosaisten prosessikäyttäytyminen asian eri vaiheissa.³²⁰ Myöskään näistä mainituista ennakkoratkaisuista ei voida katsoa johtuvan, etteikö asianosaisten prosessikäyttäytymistä arvioitaessa huomioon voitaisi ottaa myös asiassa tehdyt sovintotarjoukset.

Sovintotilanteissa sovintotarjouksen huomioon ottaminen kuluratkaisussa ei ole yhtä ongelmallista kuin tilanteissa, joissa asianosaiset eivät ole päässeet pääasiassa sovintoon.

³¹⁷ Näin myös KKO 2002:96.

³¹⁸ Ks. sovintoon liittyvät KKO 1996:131 ja KKO 1997:77 sekä sovintotarjoukseen liittyen KKO 2002:96 ja KKO 2008:52.

³¹⁹ Ks. sovintotarjouksen peruuttamisen arvioinnista edellä luku 4.2.

³²⁰ Männistö 2004, s. 13–14.

Sovintotarjouksen huomioon ottaminen sovintotilanteessa tehtävässä kuluratkaisussa saattaa olla omiaan vähentämään asianosaisten sovintohalukkuutta aikaisemman sovintotarjouksen hylkäämisen jälkeen. Jos kulut määrättäisiin sovintotarjouksen hylänneen asianosaisten maksettavaksi kaikissa tapauksissa, joissa aikaisempi sovintotarjous on ylittänyt lopullisen sovinnon määrän, sovinnon saavuttaminen saattaisi vaikeutua. Tämä taas olisi vastoin riita-asioiden ensisijaista tavoitetta.³²¹ Toisaalta mikäli asiaa tarkastellaan sovintotarjouksen tehneen osapuolen näkökulmasta, sovintotarjouksen tekijä on joutunut tahtomattaan jatkamaan prosessia sovintotarjouksen tullessa hylätyksi. Mikäli vastapuoli olisi hyväksynyt tehdyn sovintotarjouksen, asia olisi voitu sopia mahdollisesti jo aikaisemmassa vaiheessa, jolloin myös asianosaisten oikeudenkäyntikulut olisivat todennäköisesti olleet alhaisemmat. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu myös sovintotilanteessa saattaisi olla omiaan kannustamaan osapuolia järkevään prosessikäyttämiseen ja punnitsemaan huolellisesti sovinnollista ratkaisua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa prosessia.

Vaikka korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO 2002:96 ei ole suoraan johdettavissa, että sovintotarjous katsottaisiin peruutetuksi, mikäli sovintotarjouksen tehnyt osapuoli myöhemmin asiaa sovittaessa sitoutuu suorittamaan vähemmän kuin on sovintona tarjonnut, näkemykseni mukaan tällainen tulkinta olisi perusteltu väärinkäyttötarkoituksessa tehtävien tarjousten ehkäisemiseksi. Näin ollen, mikäli sovintotarjouksen tehnyt osapuoli ei ole myöhemmässä prosessin vaiheessa valmis sopimaan asiaa aikaisemmin tekemänsä sovintotarjouksen pohjalta, voitaisi sovintotarjous katsoa peruutetuksi.³²² Tällöin sovintotarjousta ei tulisi ratkaisun KKO 2002:96 mukaisesti ottaa huomioon kuluratkaisussa. Vaihtoehtoisesti voitaisi ehdottaa Ruotsissa ehdotetun tavoin, että kulut kuitattaisiin.³²³

Toisaalta mikäli asia sovitaan prosessin myöhemmässä vaiheessa samoin ehdoin kuin osapuoli on aikaisemmin sovintona esittänyt, voidaan pitää perusteltuna, että sovintotarjouksen aikaisemmin hylännyt osapuoli velvoitetaan korvaamaan vastapuolensa kulut siitä lähtien, kun sovintotarjous on alkujaan tehty. Koska kuluvastuun tarkoituksena on osaltaan ohjata asianosaisia järkevään prosessikäyttämiseen,³²⁴ voidaan sovintotarjouksen hylänneen osapuolen menettelyn katsoa olevan vastoin tätä päämäärää, minkä vuoksi kuluvastuun syntyminen olisi oikeussuojanäkökohdista tarkastellen perusteltua.

Ottaen huomioon korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 omaksuma muuttunut suhtautuminen sovintotarjouksen peruuttamiseen sekä perustelujen puutteellisuus tältä osin, tällä hetkellä oikeustila sen suhteen, tuleeko – ja miten – sovintotarjous huomioida kuluratkaisussa muutoin sovintoon päättyneessä asiassa, on jokseenkin epäselvä. Korkeimman oikeuden

³²¹ Riita-asioissa ensisijaisena tavoitteena on pidettävä sitä, että osapuolet sopivat riidan ilman oikeudenkäyntiä. Ks. esim. HE 107/1998 vp, s. 18–19.

³²² Tällainen tulkintatapa olisi omiaan ehkäisemään väärinkäyttötarkoituksessa tehtyjä tarjouksia sekä toisaalta sitä, ettei osapuolelle synny mahdollisuutta ”prosessata vastapuolen kustannuksella”. Ks. myös luku 4.4 sekä Ekelöf et. al. 2018, s. 270; SOU 1995:124, s. 323.

³²³ Ks. laajemmin Ekelöf et. al. 2018, s. 271.

³²⁴ Ks. edellä luku 3.3.

ratkaisujen KKO 2002:96 ja KKO 2008:52 jättäessä kysymyksen tulkinnanvaraiseksi, tulisi sovintotarjouksen huomioon ottamisesta kuluratkaisussa sovintotilanteessa saada uusi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu. Sovintotarjouksen huomioon ottamiselle sovintotilanteissa ei ole nykyisellään asetettavissa selviä kriteereitä.³²⁵ Sovintotilanteessa korostuneekin korkeimman oikeuden ratkaisussaan KKO 1996:131 painottama tuomioistuimen kohtuusharkinta, ja sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun on arvioitava tapauskohtaisesti.

4.4 Kuluvastuu suhteessa osapuolten intresseihin

Siinä missä oikeudenkäynnistä aiheutuva taloudellinen riski on jo itsessään merkittävä, tieto mahdollisesta kuluvastuusta sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta saattaa olla omiaan painostamaan osapuolia suostumaan epäedulliseenkin sovintoon, eikä oikeudenkäyntiin välttämättä uskalleta ryhtyä kuluvastuun pelossa. Mikäli hylätyksi tullut vastapuolen saatavan kattanut sovintotarjous huomioidaan kuluratkaisua tehtäessä korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO 2008:52 ilmenevän oikeusohjeen mukaisesti, sovintotarjouksen hylkääminen saattaa muodostaa asianosaisille merkittävän kuluriskin, jos oikeudenkäynnissä ei päästäkään parempaan lopputulokseen kuin sovintona tarjottuun.³²⁶ Tästä syystä sovintotarjous saattaa olla omiaan nostamaan oikeudenkäyntiin ryhtymisen kynnystä, ja sovintotarjoukseen saatetaan tarttua yksinomaan kuluriskin pelossa. Osapuoli, jolla on saatavaa vastapuolelta, saattaa tuntea itsensä pakotetuksi suostumaan vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen, vaikka sovintotarjous todellisuudessa alittaisi osapuolen todellisen saatavan määrän.³²⁷ Näin saattaa olla erityisesti silloin, jos asianosaiset ovat taloudellisesti huomattavasti erilaisessa asemassa.³²⁸

Esimerkiksi Lappalainen on huomauttanut, että oikeudenkäynnin kuluriskin tulisi olla siinä suhteessa merkittävä, että aiheettomat prosessit voitaisi välttää ja toisaalta, että kustannukset edesauttaisivat sovintoon pyrkimistä. Samaan aikaan oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset tai kuluriski eivät saisi muodostaa estettä oikeussuojan toteutumiselle (*access to justice*) tai mahdollisuudelle kääntyä oikeuslaitoksen puoleen.³²⁹ Asian sovinnollista ratkaisua on

³²⁵ Koulu on katsonut kohtuusharkinnan olevan huomattavan vapaata, jolloin objektiivisia kiinnekohtia on hankala löytää. Ks. Koulu 2003b, s. 262.

³²⁶ Koskinen-Tammi – Laurila 2010, s. 462.

³²⁷ Vastaavasti esim. Phillips – Hawkins 1976, s. 504; Rowe 1984, s. 168; Toran 1986, s. 327. Vrt. myös HR-2015-00787-A. Tieto merkittävästä kuluvastuusta saattaa olla haitallinen myös perustelluille vaatimuksille, sillä jutun menestymismahdollisuuksia voi olla vaikeaa arvioida etukäteen.

³²⁸ Ks. esim. Fiss 1984, s. 1076; Ervasti – Nylund 2014, s. 290; Jokela 2019, s. 37, 78; Koulu 2020, s. 187.

³²⁹ Lappalainen 2001, s. 67. Asiaan kiinnitettiin huomiota myös 1990-luvun lopun kulusääntelyn uudistuksen lainvalmistelussa, joissa todettiin muun muassa, etteivät oikeudenkäyntikulusäännökset saa muodostaa estettä saattaa henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva asia käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Ks. KM 1998:3, s. 13.

pidettävä tavoiteltavana päämääränä, ja muun muassa lainsäädännöllä on pyritty siihen, että riita-asioita sovittaisiin entistä enemmän.³³⁰ Kuluriski ei kuitenkaan saisi muodostua tekijäksi, joka pakottaa osapuolen suostumaan epäedulliseen sovintoon.³³¹

Sovintotarjouksen huomioon ottamista kuluratkaisussa voidaan kritisoida siinä mielessä, että sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva mahdollinen kuluvastuu saattaa olla omiaan painostamaan asianosaista hyväksymään sovintotarjouksen, vaikka oikeudenkäynnillä olisi ollut saatavuttavissa huomattavasti parempi lopputulos. Asianosainen saattaa myös sovintotarjouksen hylkäämisestä mahdollisesti aiheutuvan kuluriskin pelossa pidättäytyä kokonaan perustellun ja oikeutetun kanteen nostamisesta.³³² Pelko mahdollisesta kuluvastuusta sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta saattaisi näin ollen muodostaa tosiasiallisen esteen oikeuksiin pääsulle.³³³

Ruotsissa on nostettu esiin huoli siitä, että sovintotarjouksen tehnyt osapuoli voisi ”prosessata vastapuolen kustannuksella”, mikäli vastapuoli hylkää sovintotarjouksen.³³⁴ Näin on katsottu olevan erityisesti silloin, jos vastaaja tekee suhteellisen korkean sovintotarjouksen sellaisten olosuhteiden vallitessa, joissa sovintotarjous ei kohtuudella voi tulla hyväksytyksi, ja tämän jälkeen peruuttaa tarjouksensa.³³⁵ Ruotsissa on kiinnitetty huomiota etenkin kantajan ja toisaalta yhteiskunnan osin vastakkaisiin intresseihin. Sovintotarjouksen huomioon ottamisen kuluratkaisussa on toisaalta katsottu voivan johtaa siihen, että kantajalle muodostuu merkittävä taloudellinen riski oikeudenkäynnistä. Toisaalta sovintotarjouksen huomioon ottamisessa kuluratkaisussa on nähty positiivisena puolena osapuolten kannustaminen sovinnolliseen ratkaisuun sekä se, että riitoja sovittaisiin enemmän tuomioistuinten ulkopuolella.³³⁶

Nähdäkseni on tärkeää kiinnittää huomiota myös sovintotarjouksen tehneen osapuolen intresseihin. Sovintotarjouksen tehneen osapuolen intressit ovat nähtävissä osin vastakkaisina sovintotarjouksen hylänneen osapuolen kanssa. Sen sijaan sovintotarjouksesta aiheutuvan kuluvas- tuun voidaan katsoa olevan sekä sovintotarjouksen tehneen osapuolen että yhteiskunnan intresseissä. Siinä missä on pidettävä tärkeänä antaa oikeutta sille, jolla on oikeus puolellaan,³³⁷

³³⁰ Esimerkiksi alioikeusuudistuksessa 1990-luvun alussa sovinnollisuutta pyrittiin edistämään oikeudenkäymiskaareen tehdyin muutoksin. Ks. laajemmin HE 15/1990 vp. Ks. myös Autio 2012, s. 8. Myös esim. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2008/52/EY pyrittiin edistämään sovinnollisuutta ja lisäämään sovittelun käyttöä.

³³¹ Männistö 2005, s. 91, 94; Jokela 2019, s. 78; Koulu 2020, s. 187.

³³² Ks. lisäksi Männistö 2005, s. 94; Jaakkola – Vuorinen 1997, s. 1–4; Ervasti 1997, s. 94.

³³³ Ks. myös HR-2015-00787-A.

³³⁴ Ekelöf et. al. 2018, s. 270; SOU 1995:124, s. 323.

³³⁵ SOU 1995:124, s. 323.

³³⁶ Ekelöf et. al. 2018, s. 270–271.

³³⁷ Lappalainen 1995, s. 7.

kulusääntelyllä pyritään toisaalta suojaamaan myös osapuolta, jota vastaan on esitetty perusteettomasti vaatimuksia.³³⁸ Sovintotarjouksen tehnyt osapuoli on pyrkinyt sovintotarjouksellaan välttämään oikeudenkäynnin, mutta sovintotarjouksen tultua hylätyksi on todennäköisesti tahtomattaan joutunut osaksi oikeudenkäyntiä. Sovintotarjouksen tehneen osapuolen kannalta ei voida pitää kohtuullisena, että hänelle aiheutuisi kustannuksia siitä osasta oikeudenkäyntiä, jonka sovintotarjouksen hylännyt osapuoli aiheuttaa ylimitoitetuilla vaatimuksillaan tavoitellessaan menestyksettömästi parempaa lopputulosta.³³⁹ Tältä osin todettakoon, että oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu yhtäläisesti prosessin molemmille osapuolille.³⁴⁰

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu kannustaa osapuolia sovinnolliseen ratkaisuun.³⁴¹ Tältä osin sovintotarjouksesta aiheutuva kuluvastuun voidaan nähdä vaikuttavan *preventiivisesti* osapuolten sovintohalukkuutta lisäävästi, ja toteuttavan näin siviiliprosessin *ohjausfunktiota*.³⁴² Sovinnollisuuden kannustamisen voidaan lisäksi nähdä palvelevan myös konfliktien ratkaisutarvetta. Sovinnollisuuden edistäminen on näin ollen paitsi yhteiskunnan intressissä, juttujen sovinnollisella ratkaisemisella on mahdollista saavuttaa positiivisia vaikutuksia myös yksilötasolla, ja asian sopiminen saattaa siten olla myös asianosaisten intresseissä.³⁴³ Esimerkiksi Koulu on kuitenkin huomauttanut, että tällaiseen ajattelutapaan olisi syytä suhtautua varauksella, sillä erityisesti taloudellisesti eriarvoisessa asemassa olevien osapuolten tekemä sovinto ei välttämättä aina kuvasta osapuolten aitoja intressejä.³⁴⁴

5 SOVINTOTARJOUKSEN VAIKUTUS KULURATKAISUUN

5.1 Empiirinen tutkimusaineisto

Tämä luku sisältää empiirisen tutkimuksen kulujen jakautumisesta sovintotarjoustilanteissa. Tarkoituksena on hahmottaa ensinnäkin suuntaviivoja sovintotarjouksen huomioon ottamisesta kuluratkaisuissa ja toisaalta arvioida oikeuskäytännön yhtenäisyyttä tältä osin. Lisäksi arvioin sitä, miten oikeuskäytäntö noudattaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössään omaksumaa linjaa. Empiirisen tutkimusaineiston käsittelyn yhteydessä arvioin myös sitä, miten kulut pitäisi jakaa osapuolen vedotessa tekemäänsä sovintotarjoukseen.

³³⁸ HE 191/1993 vp, s. 3; ks. kulusääntelyn *reparatiivisesta* vaikutuksesta myös edellä luku 3.3.

³³⁹ Ks. myös SOU 1995:124, s. 324.

³⁴⁰ Ks. myös Niemi 2020, s. 1259.

³⁴¹ Lindfors 2008b, s. 406.

³⁴² Ks. myös Lappalainen 2001, s. 69.

³⁴³ Ks. edellä luku 2.1.

³⁴⁴ Koulu 2020, s. 187.

Tässä luvussa käsiteltävä empiirinen tutkimusaineisto käsittää kaikkiaan 76 lainvoimaista tuomiota, joissa on vedottu sovintotarjoukseen oikeudenkäyntikuluvastuuseen vaikuttavana tekijänä. Näistä tuomioista yhteensä 18 on käräjäoikeuksista³⁴⁵ ja 58 hovioikeuksista.³⁴⁶ Aineistosta kaikkiaan 50 tapausta on päättynyt osittaiseen voittoon ja 26 tapausta kanteen hyväksymiseen tai hylkäämiseen. Aineiston tapauksista yhteensä 20:ssä sovintotarjous on vaikuttanut kulujen jakamiseen, kun taas lopuissa 56:ssa aineiston tapauksista sovintotarjouksella ei ole katsottu olevan vaikutusta kuluvastuuseen. Kaikissa tapauksissa, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, juttu on päättynyt osittaiseen voittoon.

Tapauksissa, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, 40 %:ssa oikeudenkäynnin kohteena on ollut yksi vaatimus, 45 %:ssa tapauksista oikeudenkäynnin kohteena on ollut toisen osapuolen esittämänä useampi vaatimus, ja 15 %:ssa tapauksista oikeudenkäynnissä on ollut käsiteltävänä molempien osapuolten vaatimukset kanteen ja vastakanteen muodossa.

Kaikkiaan 82,9 %:ssa tapauksista pelkästään vastaaja vetosi tekemäänsä sovintotarjoukseen, kun taas 7,9 %:ssa tapauksista yksin kantaja vetosi tekemäänsä sovintotarjoukseen. Molemmat osapuolet vetosivat tekemäänsä sovintotarjoukseen 9,2 %:ssa tapauksista. Tapauksissa, joissa osapuoli toimii sekä kantajana että vastaajana, sovintotarjouksen tehnyttä osapuolta on arvioitu siitä näkökulmasta, missä asemassa asianosainen on tehnyt tarjouksen. Mikäli asianosainen on tarjoutunut suorittamaan vastapuolelle tietyn summan vastapuolen vaatimuksen johdosta, sovintotarjous on luokiteltu vastaajan tekemäksi.

Kaikissa aineiston tapauksissa sovintotarjous on tehty käräjäoikeusvaiheessa, osassa ennen kanteen vireille tuloa ja osassa vasta asian jo ollessa vireillä. Käsittelen tässä luvussa pääosin käräjäoikeusvaiheen lopullista kuluvastuuta,³⁴⁷ joskin muutoksenhausta aiheutuneiden kulujen korvaamista sivutaan lyhyesti luvussa 5.5.

Aineisto on siinä määrin laaja, että sen perusteella pystytään hahmottamaan tiettyjä oikeuskäytännössä omaksuttuja suuntaviivoja sovintotarjouksen vaikutuksista kuluratkaisuun. On kuitenkin huomioitava, että sovintotarjous on edellä mainituin tavoin vaikuttanut kulujen jakamiseen

³⁴⁵ Aineiston tuomioista 3 on Itä-Uudenmaan käräjäoikeudesta, 1 Helsingin käräjäoikeudesta, 2 Kainuun käräjäoikeudesta, 2 Kanta-Hämeen käräjäoikeudesta, 2 Lapin käräjäoikeudesta, 3 Pohjois-Karjalan käräjäoikeudesta ja 5 Varsinais-Suomen käräjäoikeudesta.

³⁴⁶ Tuomioita on jokaisesta Suomen viidestä hovioikeudesta seuraavasti: Helsingin hovioikeudesta 13 tuomiota, Itä-Suomen hovioikeudesta 15 tuomiota, Rovaniemen hovioikeudesta 17 tuomiota, Turun hovioikeudesta 12 tuomiota ja Vaasan hovioikeudesta 1 tuomio.

³⁴⁷ Hovioikeuteen edenneiden juttujen osalta huomioon on otettu hovioikeuden tuomion myötä lopulliseksi jäänyt ratkaisu käräjäoikeuden kulujen osalta.

vain kahdessakymmenessä tapauksessa. Tästä syystä kulujen konkreettisesta jakamisesta empiirisiin menetelmin saatava tutkimustulos ei välttämättä täysin kuvasta sitä, missä määrin oikeuskäytännössä kulut on määrätty vastapuolen maksettavaksi, mikäli sovintotarjous huomioidaan kuluratkaisussa. Lisäksi kulujen jakamiseen vaikuttavat kunkin tapauksen muut vallitsevat olosuhteet, mistä syystä konkreettisesta kulujen jakamisesta ei ole tehtävissä erityisen pitkälle ulottuvia johtopäätöksiä. Tältä osin tarkoituksena on ennemminkin tuoda esiin kulujen jakamiseen liittyviä ongelmakohtia sekä kuluratkaisussa huomioon otettavia seikkoja.

5.2 Sovellettava lainkohta

Aineiston perusteella voidaan todeta, että mikäli juttu on päätynyt joko kanteen hylkäämiseen tai hyväksymiseen kokonaisuudessaan, sovintotarjoukselle ei ole OK 21:1:n nojalla annettu merkitystä kulujen jakamisen näkökulmasta.

Varsinais-Suomen KO 25.4.2019, L 18/1257, nro 19/15279. Urakkasopimusta koskevassa asiassa kantaja vaati urakkaan perustuvia saataviaan vastaajalta, joka kiisti maksuvelvollisuutensa asiassa. Vastaaja teki kantajalle sovintotarjouksen, jonka kantaja hylkäsi. Tuomioistuimien hyväksyi kanteen kokonaisuudessaan ja velvoitti vastaajan OK 21:1:n nojalla korvaamaan kantajan oikeudenkäyntikulut. Edelleen tuomioistuimien totesi, ettei vastaajan tekemä sovintotarjous vapautta vastaajaa korvaamasta kantajan oikeudenkäyntikuluja osaksikaan.

Rovaniemen HO 22.6.2016, S 15/1105, nro 339. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa kantaja vaati hinnanalennusta vedoten kiinteistön laatuvirheeseen. Vastaaja teki ennen kanteen vireille tuloa kantajalle sovintotarjouksen, jonka kantaja hylkäsi. Tuomioistuimien hylkäsi kanteen kokonaisuudessaan ja velvoitti kantajan korvaamaan OK 21:1 nojalla vastaajan oikeudenkäyntikulut.

Kun kanne on hyväksytty tai hylätty kokonaisuudessaan, tutkimuksen kohteena olevassa aineistossa on noudatettu OK 21:1:n pääsääntöä, jonka mukaan hävinneen osapuolen on korvattava voittaneen osapuolen kulut. Tapauksissa, joissa kuluratkaisu on tehty OK 21:1:n nojalla,³⁴⁸ täysi korvaus kuluista on määrätty 88,5 %:ssa tapauksista, kun taas lopuissa 11,5 %:ssa korvattavien kulujen määrää on kohtuullistettu kuitenkin siten, ettei sovintotarjous ole ollut perusteena kulujen kohtuullistamiselle.³⁴⁹ Yhdessäkään tapauksessa, jossa kanne on hyväksytty tai hylätty kokonaan, sovintotarjousta ei ole otettu OK 21:1:n nojalla huomioon kuluratkaisussa.

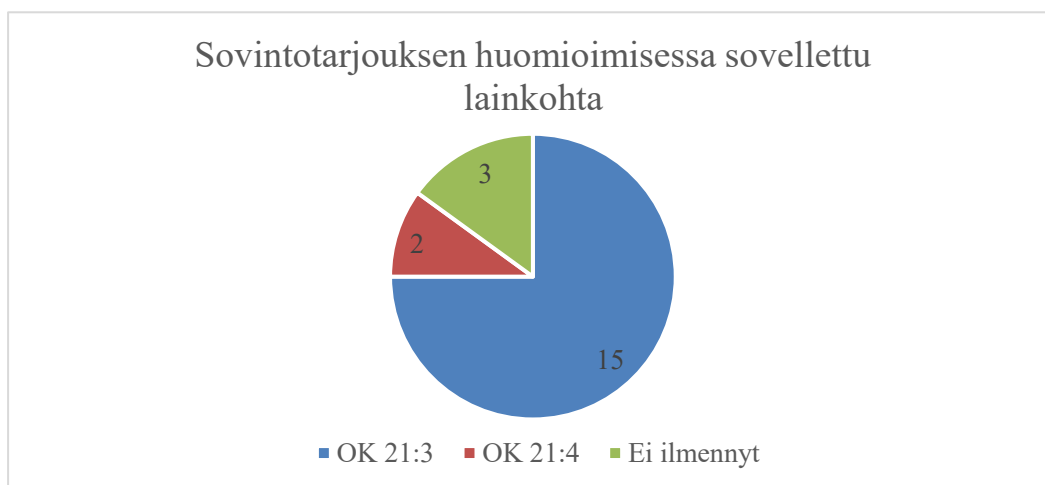
Aineiston perusteella oikeuskäytäntö näyttäisi tältä osin yhtenäiseltä. Oikeuskäytännössä omaksuttu linja noudattaa OK 21:1:n sanamuotoa sekä tarkoitusta, jotka eivät mahdollista sovintotarjouksen huomioon ottamista kuluratkaisussa OK 21:1:n nojalla. Näin ollen, mikäli kanne hyväksytään tai hylätään kokonaisuudessaan, sovintotarjous tulee lähtökohtaisesti jättää

³⁴⁸ Kuluratkaisu on tehty OK 21:1 nojalla 26:ssa tapauksessa.

³⁴⁹ Tapauksia, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kulujen kohtuullistamiseen, on käsitelty luvussa 4.1.4.

huomioon ottamatta ja määrätä voittaneen asianosaisen kulut hävinneen asianosaisen täysimääräisesti maksettavaksi sovintotarjouksesta riippumatta.³⁵⁰

Sovintotarjous on sen sijaan tullut huomioon otettavaksi osittaisen voiton tilanteissa.

Kuvio 1. Sovintotarjouksen huomioimisessa sovellettu lainkohta.

Kuten kuviosta 1 ilmenee, tapauksissa, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, kaikkiaan 15:sta tapauksessa sovellettiin OK 21:3:ää, kun taas OK 21:4:ää sovellettiin kahdessa tapauksessa. Kolmessa tapauksessa sovellettu lainkohta ei käynyt ratkaisun perusteluista ilmi.

Helsingin HO 2.2.2018, S 16/2565, nro 160. Rakennustöitä koskevassa asiassa kantajan kanne on hyväksytty osaksi, mistä syystä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta oli arvioitava OK 21:3:n nojalla. Hovioikeus totesi, ettei sillä, minkä kantaja oli asiassa hävinnyt, ollut vain vähäinen merkitys. Osavoittotilanteessa osapuolet lähtökohtaisesti kärsivät oikeudenkäyntikulut vahinkonaan. Vastaaja on kuitenkin tehnyt kantajalle ennen käräjäoikeuden pääkäsitteilyä kaksi sovintotarjousta, jotka ovat määrältään ylittäneet vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän. Kantaja velvoitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut osaksi.

Helsingin HO 23.5.2012, S 11/1423, nro 1356. Asunto-osakeyhtiön osakkaan vastuuta koskevassa asiassa vastaaja on ennen käräjäoikeuden pääkäsitteilyä tarjoutunut maksamaan kantajalle määrän, joka on moninkertaisesti ylittänyt vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän. Vastaajalla oli OK 21:3:n perusteella oikeus saada korvaus kuluistaan.

Kouvolan HO 11.12.2006, S 05/574, nro 1465. Putkitöiden laskutusta koskevassa asiassa vastaaja oli ennen asian vireilletuloa tehnyt kantajalle sovintotarjouksen, joka on ollut määrältään suurempi kuin vastaajan maksettavaksi tuomittu määrä. Hovioikeus katsoi, että kantaja on aiheuttanut OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla aiheettoman oikeudenkäynnin. Kantaja velvoitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut osittain.

³⁵⁰ Vrt. tvl § 20–2, jonka mukaan asian voittaneen osapuolen tulee saada täysi korvaus kuluistaan. Vastapuoli voi vapautua korvausvastuusta, mikäli hävinnyt osapuoli on esittänyt voittaneelle osapuolelle kohtuullisen sovintotarjouksen, jonka voittanut osapuoli on hylännyt. Vastaavanlainen sovintotarjouksen huomioon ottaminen OK 21:1:n nojalla ei ole mahdollista. Kuluja on sen sijaan mahdollista OK 21:8b:n nojalla kohtuullistaa, jolloin arviointikriteerinä saattaa olla myös sovintotarjous. Ks. myös luvut 4.1.1 ja 4.1.4.

Itä-Suomen HO 23.9.2010, S 09/1066, nro 951. Rakennustöitä koskevassa asiassa vastaaja tuomittiin maksamaan sama määrä, minkä vastaaja oli jo ennen oikeudenkäyntiä ja edelleen oikeudenkäynnin aikana sovintoesityksessään tarjoutunut maksamaan. Kantaja veloitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti. Tuomioistuin on ratkaisunsa perusteluissa todennut oikeudenkäynnin olleen tarpeeton, mutta tuomion perusteluista ei yksiselitteisesti ilmene, onko kuluvastuu perustettu OK 21:3:ään vai OK 21:4:ään.

Tutkimuksen kohteena olevan aineiston valossa näyttäisi siltä, että oikeuskäytännössä sovintotarjous on pääosin otettu huomioon kuluratkaisussa OK 21:3:n nojalla, mutta oikeuskäytännön ei voida todeta olevan tältä osin täysin yhtenäinen. Pääosassa ratkaisuja omaksuttu linja OK 21:3:n soveltamisesta vastaa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 omaksumaa linjaa sovellettavasta lainkohdasta.

5.3 Vaatimusten kiistäminen sovintotarjouksen jälkeen

Korkein oikeus on ratkaisukäytännössään arvioinut vaatimusten kiistämisen merkitystä kuluvastuun kannalta, ja korkeimman oikeuden omaksuma kanta vaatimusten kiistämisen merkityksen suhteen näyttäisi korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä saaneen kaksi päinvastaista tulkintaa. Tulkinnalla on merkitsevä vaikutus sen suhteen, voidaanko sovintotarjous ottaa huomioon kuluratkaisussa.

Itä-Suomen HO 27.4.2004, S 02/1389, nro 538. Vahingonkorvausta koskevassa asiassa vastaaja oli ennen oikeudenkäyntiä tarjonnut kantajalle sovintona määrän, joka alitti tuomituksi tulleen määrän. Hovioikeus totesi, että vastaaja on oikeudenkäynnissä kiistänyt kantajan vaatimuksen kokonaan ja näin peruuttanut sovintotarjouksen. Koska sovintotarjouksen määrä on alittanut tuomitun määrän ja lisäksi vastaaja on oikeudenkäynnissä kiistänyt kanteen kokonaan, oikeudenkäynnin aloittaminen ja jatkaminen ei ole OK 21:4:n tarkoittamalla tavalla ollut aiheetonta.

Itä-Suomen HO 29.11.2007, S 06/156, nro 1435. Perusteettoman edun palautusta koskevassa asiassa vastaaja oli tehnyt kantajalle kaksi sovintotarjousta, jotka molemmat olivat olleet kantajalle edullisempia kuin tuomittu summa. Hovioikeus totesi, että vastaajan kiistettyä kanteen kokonaisuudessaan, vastaajan ennen oikeudenkäyntiä tekemille sovintotarjouksille ei voida antaa merkitystä kuluvastuun jakautumista harkittaessa.

Itä-Suomen HO 23.9.2010, S 09/1066, nro 951. Rakennustöitä koskevassa asiassa vastaaja tuomittiin maksamaan kantajalle saman määrän, minkä vastaaja oli ennen oikeudenkäyntiä ja oikeudenkäynnin aikana sovintoesityksessään tarjoutunut maksamaan. Hovioikeus katsoi, ettei sillä, että vastaaja oli sovintotarjouksensa perusteluissa todennut mielipiteenään, ettei maksuvelvollisuutta olisi ollut, ole merkitystä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta arvioitaessa. Sovintotarjous otettiin huomioon kuluratkaisussa.

Kanta-Hämeen KO 17.9.2019, L 18/5942, nro 19/11530. Vahingonkorvausta koskevassa asiassa vastaaja oli ennen oikeudenkäyntiä tarjonnut kantajalle määrän, joka ylitti oikeudenkäynnissä vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän. Käräjäoikeus totesi, että vastaaja on oikeudenkäynnissä kiistänyt kanteen kokonaan, mutta vastaaja ei ole nimenomaisesti peruuttanut aikaisempaa sovintotarjoustaan. Kantaja ei ole oikeudenkäynnin aikana osoittanut halukkuutta sopia asiaa aikaisemman sovintotarjouksen pohjalta. Sovintotarjous voitiin ottaa huomioon kuluratkaisussa.

Tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa tapauksissa, joissa sovintotarjous ei ole vaikuttanut kuluratkaisuun, vain kahdessa edellä selostetussa tapauksessa sovintotarjousta ei ole otettu huomioon kuluratkaisussa sen vuoksi, että sovintotarjouksen tehnyt osapuoli on kiistänyt vaatimukset kokonaisuudessaan oikeudenkäynnin jatkuessa. Molemmat näistä tapauksista on ratkaistu ennen korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 antamista. Niin ikään vain kahdessa edellä selostetussa ratkaisussa on korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 jälkeen ylipäätään nostettu esiin kanteen kiistäminen oikeudenkäynnin jatkuessa, kun taas suurimmassa osassa ratkaisuja asiaa ei ole mainittu lainkaan. Molemmista vuoden 2008 jälkeen annetuissa ratkaisuissa on todettu, ettei vaatimusten kiistäminen oikeudenkäynnin jatkuessa tarkoita sovintotarjouksen peruuttamista.

Oikeuskäytännössä omaksuttu linja noudattaa korkeimman oikeuden omaksumaa linjaa kanteen kiistämisen vaikutuksista sovintotarjouksen huomioimiseen kuluratkaisussa. Korkein oikeus katsoi ennakkoratkaisussaan KKO 2002:96, että vaatimusten kiistäminen suuremmalta osin kuin mitä sovintona on tarjottu, merkitsi sovintotarjouksen peruuttamista. Sen sijaan ennakkoratkaisussaan KKO 2008:52 korkein oikeus totesi, ettei kanteen kiistäminen oikeudenkäynnin jatkuessa merkinnyt sovintotarjouksen peruuttamista eikä tehnyt sovintotarjousta merkityksettömäksi. Mainitussa ratkaisussa korkein oikeus arvioi sitä, onko sovintotarjous ollut todellinen, ja onko vastapuolella ollut mahdollisuus hyväksyä sovintotarjous. Edellä selostetuissa ratkaisuissa vaatimusten kiistämistä on arvioitu silloisen korkeimman oikeuden kannan mukaisesti – ennen korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua KKO 2008:52 vaatimusten kiistämistä on arvioitu ennakkoratkaisun KKO 2002:96 mukaisesti, kun taas korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 jälkeen vaatimusten kiistämistä on arvioitu ratkaisun KKO 2008:52 valossa. Tutkimuksen kohteena olleen aineiston valossa oikeuskäytäntö korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 jälkeen näyttäisi yhtenäiseltä.

Siinä missä vaatimusten kiistämistä sovintotarjouksen jälkeen ei voida pitää vastaajan puolelta sovintotarjouksen peruuttamisena, vastaava arviointitapa tulisi ulottaa kantajan tekemään sovintotarjoukseen siten, ettei alkuperäisissä vaatimuksissa pitäytymistä oikeudenkäynnin jatkuessa voida automaattisesti pitää sovintotarjouksen peruuttamisena. Sen sijaan arvioitavaksi tulee korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2008:52 valossa se, onko sovintotarjous ollut todellinen, ja olisiko juttu voitu sopia kantajan tekemän sovintotarjouksen perusteella.

Nähdäkseni korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 sekä oikeuskäytännössä omaksuttu linja vaatimusten kiistämisen merkityksestä on perusteltu. Dispositiivisissa riita-asioissa

sovinnon saavuttamista on pidetty suotavana, ja lainsäädännöllä on pyritty siihen, että riitoja sovittaisiin entistä enemmän tuomioistuimen ulkopuolella.³⁵¹ Sovintotarjouksesta aiheutuvan kuluvastuun on katsottava olevan omiaan kannustamaan riidan osapuolia sovinnolliseen ratkaisuun.³⁵² Tältä osin sovintotarjouksesta aiheutuvan kuluvastuun voidaan katsoa noudattavan paitsi kulusääntelyn, myös siviiliprosessin päämääriä. Samaan vaikutukseen ei päästäisi, mikäli sovintotarjous katsottaisiin automaattisesti peruutetuksi osapuolen pitäytyessä alkuperäisessä kannassaan oikeudenkäynnin jatkuessa – tällöin osapuolilla ei olisi samanlaista kannustinta pyrkiä sovinnolliseen ratkaisuun.

5.4 Sovintotarjouksen määrästä

5.4.1 Sovintotarjouksen määrä ja voitto suhteessa sovintotarjoukseen

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 sovintotarjouksen määrän on todettu ylittäneen kantajien todellisen saatavan määrän, mikä on tarkoittanut sitä, että kantajilla olisi ollut mahdollisuus periä saatavansa ilman oikeudenkäyntiä. Tutkimuksen kohteena olleen aineiston valossa vastaavanlaisen tulkinnan voidaan katsoa muodostuneen lähtökohdaksi sovintotarjouksen vaikutusta arvioitaessa.

Turun HO 28.2.2017, S 16/235, nro 196. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaaja oli ennen oikeudenkäyntiä ja sen aikana tehnyt kantajille kolme sovintotarjousta, määriltään 25 000 euroa, 35 000 euroa ja 70 000 euroa. Vastaaja velvoitettiin lopulta maksamaan kantajille 15 700 euroa. Kantajat olivat hävinneet ensisijaisen kaupan purkua ja vahingonkorvausta koskevan vaatimuksensa, mutta voittaneet osittain hinnanalennusta koskevan vaatimuksensa. Tuomioistuin totei, että oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon vastaajan tekemät kolme sovintotarjousta, joista alinkin tarjous on ollut määrältään enemmän kuin mitä vastaaja on tuomittu maksamaan. Kantajat velvoitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut osaksi.

Helsingin HO 17.6.2019, S 17/2588, nro 775. Vahingonkorvausta koskevassa asiassa vastaaja tarjosi kantajalle sovintona 26 400 euroa, mikä ylitti vastaajan maksettavaksi tuomitun 15 000 euron määrän. Oikeudenkäynnin jatkaminen oli ollut vastaajan esittämän sovintotarjouksen jälkeen tarpeetonta. Sillä, mitä vastaaja oli hävinnyt, ei ollut vain vähäinen merkitys asiassa. Edellä mainittu huomioon ottaen kantaja velvoitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut osaksi.

Itä-Suomen HO 9.10.2015, S 14/969, nro 638. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaajat olivat tehneet kantajille ennen oikeudenkäyntiä 8 000 euron suuruisen sovintotarjouksen, jonka kantajat olivat hylänneet. Vastaajat tuomittiin lopulta maksamaan kantajille 14 000 euroa. Koska kantajat ovat saaneet oikeudenkäynnillä enemmän kuin vastaajat ovat heille sovintona tarjonneet, oikeudenkäynnin jatkaminen sovintotarjouksen jälkeen on ollut tarpeen. Sovintotarjoukselle ei voitu antaa merkitystä kuluratkaisussa.

³⁵¹ HE 191/1993 vp, s. 16–17; Lappalainen – Hupli 2017, s. 999–1000.

³⁵² Näin myös Lindfors 2008b, s. 406.

Turun HO 3.9.2018, S 17/1202, nro 689. Asunto-osakkeiden kauppaa koskevassa asiassa vastaajat olivat tehneet kantajille 60 000 euron suuruisen sovintotarjouksen, jota kantajat eivät olleet hyväksyneet. Koska vastaajat oli velvoitettu maksamaan kantajille 70 000 euroa, eli enemmän kuin he olisivat sovintotarjouksessaan sitoutuneet maksamaan, sovintotarjouksella ei ollut merkitystä kuluvastuun kannalta.

Tapauksissa, joissa *vastaaja* on vedonnut tekemäänsä sovintotarjoukseen, ja sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun,³⁵³ 88,2 %:ssa ratkaisuista sovintotarjouksen määrä on ollut sama tai ylittänyt tuomitun päävaatimuksen määrän, kun taas 11,8 %:ssa ratkaisuista sovintotarjouksen määrä on alittanut tuomitun päävaatimuksen määrän. Osittaiseen voittoon päättyneissä tapauksissa, joissa *vastaajan* tekemää sovintotarjousta ei ole huomioitu kuluratkaisussa,³⁵⁴ 76,7 %:ssa tapauksista sovintotarjouksen määrä on alittanut tuomitun päävaatimuksen määrän, kun taas sovintotarjouksen määrä on ollut suurempi kuin tuomittu määrä 23,3 %:ssa tapauksista.

	Sovintotarjous huomioitu kuluratkaisussa	Sovintotarjousta ei huomioitu kuluratkaisussa
Sovintotarjous yli/sama kuin tuomittu määrä	15	7
Sovintotarjous vähemmän kuin tuomittu määrä	2	23

Kuvio 2. Vastaajan tekemän sovintotarjouksen määrän vaikutus kuluratkaisuun osittaisen voiton tilanteissa.

Kuten kuvio 2 havainnollistaa, maksuvelvollisen osapuolen tekemä sovintotarjous on lähtökohtaisesti voitu ottaa huomioon kuluratkaisussa, mikäli tehdyn sovintotarjouksen määrä on ylittänyt tai ollut sama kuin tuomiossa maksettavaksi tuomitun päävaatimuksen määrä. Jos taas sovintotarjous on jäänyt tuomittua päävaatimuksen määrää alhaisemmaksi, lähtökohtaisesti sovintotarjousta ei ole otettu huomioon kuluratkaisussa. Vaikka oikeuskäytännöstä on havaittavissa suhteellisen selkeä päälinja sovintotarjouksen määrän suhteen, oikeuskäytännön ei voida todeta olevan tältä osin täysin yhtenäinen.

Kuten kuviosta 2 ilmenee, sovintotarjousta ei ole seitsemässä tapauksessa otettu huomioon kuluratkaisussa siitä huolimatta, että sovintotarjous on määrältään ylittänyt tuomituksi tulleen päävaatimuksen määrän. Yhdessä näistä tapauksista sovintotarjousta ei ole otettu huomioon vastaajan kiistettyä kanteen kokonaisuudessaan oikeudenkäynnin jatkuessa, kun taas yhdessä tapauksessa sovintotarjousta ei ole otettu huomioon sen johdosta, ettei sovintotarjous ole

³⁵³ Tällaisia ratkaisuja on aineistossa kaikkiaan 17.

³⁵⁴ Tällaisia ratkaisuja on aineistossa kaikkiaan 30.

sisältänyt kantajalle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja.³⁵⁵ Lopuissa viidessä tapauksessa sovintotarjouksen jättämistä huomioon ottamatta ei ole joko perusteltu ollenkaan tai perustelut ovat tältä osin puutteelliset.

Valtaosassa aineistoa omaksuttu linja sovintotarjouksen määrän osalta noudattaa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 antamaa oikeusohjetta. KKO:n ennakkoratkaisun KKO 2008:52 valossa näyttää varsin selvältä, että maksuvelvollisen osapuolen tekemän sovintotarjouksen on tullut olla vähintään samansuuruinen kuin tuomiossa osapuolen maksettavaksi tuomittu määrä, jotta se voidaan ottaa huomioon kuluratkaisua tehtäessä. Tämä lähtökohta on myös oikeuskirjallisuudessa hyväksytty.³⁵⁶

Aineistossa oli kaikkiaan kolmetoista ratkaisua, joissa *kantaja* on tehnyt sovintotarjouksen. Kolmessa näistä ratkaisuista kantajan tekemällä sovintotarjouksella on ollut merkitystä kulujen jakamisen kannalta.

Kanta-Hämeen KO 19.5.2016, S 15/6142, nro 16/4631. Huoneenvuokrasaataavaa koskevassa asiassa kantaja olisi ollut valmis sopimaan asian 9 683,07 eurolla, mikä alitti määrältään vastaajan maksettavaksi tuomitun 13 247,79 euron suuruisen summan. Tuomioistuin totesi kantajan voittaneen jutun perusteeltaan, eikä sillä osuudella, josta kantaja on oikeudenkäynnin aikana luopunut, ole ollut sanottavaa vaikutusta oikeudenkäyntikulujen määrään. Kantajan tekemän sovintotarjouksen jälkeen vastaajalla ei ole ollut syytä jatkaa oikeudenkäyntiä. Edellä mainittuihin seikkoihin nähden sillä, minkä kantaja on hävinnyt, on vain vähäinen merkitys, ja kantajan tuli saada täysi korvaus kuluistaan.

Itä-Suomen HO 22.8.2017, S 17/11, nro 442. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa kantajat olivat tehneet vastaajalle sovintotarjouksen, jonka mukaan vastaaja olisi maksanut kantajille 4 300 euroa. Oikeudenkäynnissä vastaaja veloitettiin maksamaan kantajille hinnanalennuksena ja selvittelykuluina yhteensä 17 306 euroa. Tuomioistuin totesi, että kantajien vaatimus on hyväksytty perusteen osalta, eikä kantajien vaatimuksen hylkäämisellä määrän osalta ole ollut sanottavaa vaikutusta oikeudenkäyntikulujen määrään. Ratkaisun lopputulos ja korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2008:52 ilmenevä oikeusohje huomioon ottaen vastaaja veloitettiin korvaamaan kantajien oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti.

Rovaniemen HO 10.10.2012, S 11/268, nro 864. Palkkasaatavia koskevassa asiassa kantajat ovat voittaneet osan vaatimustensa perusteista, ja vastaaja on voittanut osan. Kantajat ovat saaneet korvausta alle puolet vaatimistaan määristä. Edellä mainitut seikat puoltaisivat sitä, että osapuolet saisivat pitää kulut vahinkonaan. Kantajat ovat kuitenkin valmisteluistunnossa tehneet vastaajalle sovintotarjouksen, joka on ollut asiallisesti sama kuin jutun lopputulos. Kun lisäksi otettiin huomioon, että kyse oli heikommassa asemassa olevien työntekijöiden palkkasaatavia koskevista kanteista työnantajaa kohtaan, vastaaja veloitettiin korvaamaan osa kantajien oikeudenkäynti- ja asianosaiskuluista.

³⁵⁵ Ks. myös luvut 5.3 ja 5.4.2.

³⁵⁶ Ks. esim. Koskinen-Tammi – Laurila 2010, s. 462; Autio 2014, s. 278; Autio 2012, s. 8; Lindfors 2008b, s. 406.

Kantajan sovintotarjouksen huomioon ottaminen kuluratkaisussa on luonnollisesti tullut arvioitavaksi sovintotarjouksen määrän osalta päinvastaisin kriteerein kuin vastaajan tekemää sovintotarjousta arvioitaessa. Edellä selostetuissa ratkaisuisa, joissa kantajan tekemä sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, sovintotarjous on ollut joko samansuuruinen tai pienempi kuin vastaajan maksettavaksi tuomittu määrä. Kantajan tekemää sovintotarjousta ei sen sijaan ole huomioitu kuluratkaisussa osittaisen voiton tilanteissa, joissa vastaajan maksettavaksi tuomittu määrä on alittanut kantajan tekemän sovintotarjouksen määrän.³⁵⁷ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 mukaisesti myös kantajan tekemän sovintotarjouksen arvioinnissa huomiota tulisi kiinnittää siihen, onko vastapuoli päässyt parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen. Kantajan tekemän sovintotarjouksen on näin ollen tullut olla korkeintaan samansuuruinen kuin vastaajan maksettavaksi tuomittu määrä. Tältä osin oikeuskäytännössä omaksuttu tulkinta noudattaa korkeimman oikeuden linjaa.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 antamasta oikeusohjeesta huolimatta tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa oli kuviosta 2 ilmenevin tavoin kaksi ratkaisua, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun siitäkin huolimatta, että vastaajan tekemän sovintotarjouksen määrä on jäänyt tuomittua määrää alhaisemmaksi. Toisessa näistä ratkaisuista sovintotarjous on ollut yhtenä perusteena kulujen kuittaamiselle.³⁵⁸ Toisessa ratkaisussa sovintotarjouksen hylkääminen synnytti kuluvastuun vastapuolen kuluista.

Varsinais-Suomen KO 26.2.2018, L 16/33072, nro 18/7175. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaajat olivat valmisteluistunnossa tehneet kantajille 20 000 euron suuruisen sovintotarjouksen, jota kantajat eivät hyväksyneet. Kantajien 74 500 euron suuruisesta vaatimuksesta hyväksyttiin 23 000 euroa. Tuomioistuin totesi, että sovintotarjouksen hylkäämällä ja oikeudenkäyntiä jatkamalla kantajat ovat päässeet vain 3 000 euroa parempaan lopputulokseen kuin sovinnon hyväksymällä. Kantajat ovat kuitenkin tavoitelleet 54 500 euroa parempaa lopputulosta. Näin ollen sillä, minkä vastaajat olivat sovintotarjoukseen verrattuna hävinneet, oli vain vähäinen merkitys asiassa. Kantajat veloitettiin maksamaan vastaajille sovintotarjouksen jälkeen aiheutuneet kustannukset.

Edellä selostetussa ratkaisussa tuomioistuin vertasi jutun lopputulosta sovintotarjoukseen ja päätyi arvioimaan jutun voittoa suhteessa sovintotarjouksen määrään. Edellä kuvattu sovintotarjouksen huomioon ottaminen ei saa tukea kulusääntelyn *reparatiivisesta funktiosta*, joilla pyritään turvaamaan osapuolten oikeussuojan toteutuminen.³⁵⁹ Lisäksi edellä kuvattu ratkaisu

³⁵⁷ Esim. Varsinais-Suomen KO 18.12.2017, L 16/28128, nro 17/35672. Kantajat ovat olleet valmiita sopimaan asian 70 000 eurolla. Oikeudenkäynnissä vastaajat veloitettiin korvaamaan kantajille 34 000 euroa. Kantajien sovintotarjousta ei huomioitu kuluratkaisussa.

³⁵⁸ RHO 16.2.2020, S 09/368, nro 119.

³⁵⁹ Ks. edellä luku 3.3.

on selvästi vastoin korkeimman oikeuden antamaa oikeusohjetta, sillä korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antama oikeusohje edellyttää, että sovintotarjouksen tulee määrältään kattaa velkojana olevan osapuolen todellisen saatavan määrän, jotta sovintotarjous voidaan huomioida kuluratkaisussa. Nähdäkseni korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta ei ole johdettavissa, että sovintotarjous voitaisi huomioida myös muunlaisissa tilanteissa.

Ei ole perusteltua, että sovintotarjous huomioitaisiin kuluratkaisuisissa sellaisissakin tapauksissa, joissa sovintotarjous on jäänyt tuomittua määrää alhaisemmaksi – tai kantajan tekemänä ollut vastaajan todellista maksuvelvollisuutta suurempi. Tällainen tulkinta aiheuttaisi paitsi ongelmia ennakoitavuuden kannalta, myös merkittäviä oikeussuojaongelmia. Mikäli sovintotarjous otettaisiin huomioon myös sellaisissa tapauksissa, joissa sovintotarjouksen määrä ei ole ylittänyt osapuolen todellisen saatavan määrää – tai kantajan tekemänä alittanut vastapuolen maksuvelvollisuuden määrää – tarkoittaisi tämä käytännössä sitä, ettei osapuolella ole tosiasiallista mahdollisuutta kuluvastuun näkökulmasta päästä oikeuksiinsa. Kantaja saattaisi tällöin olla pakotettu suostumaan sovintoon, joka alittaa hänen todellisen saatavansa määrän. Vastaavasti vastaaja saattaisi olla pakotettu suostumaan kantajan esittämään sovintoon, joka ylittää vastaajan todellisen maksuvelvollisuuden määrän. Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa silloinkin, kun se on alittanut maksettavaksi tuomitun määrän, on eittämättä omiaan kannustamaan osapuolia sovinnolliseen ratkaisuun, mitä niin ikään pyritään sääntelyllä edistämään. Sovinnollisuuden edistämistä ei kuitenkaan voida asettaa osapuolten oikeussuojan edelle.³⁶⁰ Korkeimman oikeuden antama oikeusohje onkin tässä suhteessa perusteltu, eikä siitä tulisi sovintotarjouksen hylänneen osapuolen vahingoksi poiketa.

5.4.2 Oikeudenkäyntikulujen sisältyminen sovintotarjoukseen

Siihen, tuleeko sovintotarjouksen sisältää myös sovintotarjouksen tekohetkeen asti syntyneet oikeudenkäyntikulut, on otettu kantaa vain muutamassa aineiston tapauksessa.

Helsingin HO 28.8.2013, S 12/2261, nro 2279. Palkkasaatavia koskevassa asiassa vastaaja vetosi käräjäoikeuden valmisteluistunnossa tekemäänsä 4 900 euron suuruiseen sovintotarjoukseen, joka oli määrältään ylittänyt vastaajan maksettavaksi tuomitun 4 365 euron suuruisen summan. Sovintotarjouksessa kumpikin osapuoli olisi vastannut oikeudenkäyntikuluistaan itse. Hovioikeus katsoi, että oikeudenkäyntikulujen määrä on ollut huomattava ja oikeudenkäyntikulut olisivat jääneet kantajan vahingoksi, mikäli tämä olisi hyväksynyt sovintotarjouksen. Sovintotarjouksen hylkääminen ei ole siten ollut aiheutonta, eikä oikeudenkäynnin jatkaminen ole ollut tarpeetonta.

³⁶⁰ Ks. Lappalainen 1995, s. 7. Ks. myös kulusääntelyn funktioista edellä luku 3.3.

Helsingin HO 20.9.2018, S 17/960, nro 1212. Työsuhteen päättämistä koskevassa asiassa vastaaja oli tarjonnut kantajalle sovinnollisena ratkaisuna 2 484 euron suuruista summaa. Vastaaja velvoitettiin korvaamaan kantajalle 2 607 euroa. Hovioikeus katsoi, että kantaja ei ole OK 21:4:ssa tarkoitettulla tavalla aiheuttanut tarpeetonta oikeudenkäyntiä jätettyään hyväksymättä vastaajan sovintotarjouksen, vaikka sovintona tarjottu summa on alittanut tuomitun korvaussumman vain vähäisesti. Sovintona tarjottu summa oli alittanut työsopimuslain minimikorvauksen ja lisäksi kantajalle oli kyseiseen ajankohtaan mennessä aiheutunut oikeudenkäyntikuluja. Tästä syystä vastaajan maksettavaksi tuomittua oikeudenkäyntikulujen korvausta ei ole syytä alentaa.

Helsingin HO 2.2.2018, S 16/2565, nro 160. Rakennustöiden laskutusta koskevassa asiassa vastaaja vetosi kulukysymyksessä kahteen ennen käräjäoikeuden pääkäsitteilyä tekemäänsä sovintotarjoukseen, määrittään 20 088 euroa ja 30 000 euroa. Vastaaja tuomittiin lopulta maksamaan kantajalle 17 948 euroa. Hovioikeus totesi, että vastaajan jälkimmäinen sovintotarjous on ylittänyt paitsi saatavasta maksettavaksi tuomitun määrän, myös kantajan esittämän laskun mukaan sovintotarjouksen tekohetkeen mennessä kantajalle kertyneiden oikeudenkäyntikulujen määrän. Kantaja velvoitettiin korvaamaan vastaajan oikeudenkäyntikulut osaksi.

Oikeuskäytännössä on pääosin verrattu sovintotarjouksen määrää tuomitun päävaatimuksen määrään, eikä oikeudenkäyntikulujen sisällymistä sovintotarjoukseen ole pääasiassa edellytetty. Vain yhdessä edellä selostetussa tapauksessa, joissa sovintotarjouksella on ollut vaikutusta kuluratkaisuun, on nostettu esiin oikeudenkäyntikulujen määrä sovintotarjouksen tekohelellä. Tapauksissa, joissa sovintotarjous ei ole vaikuttanut kuluratkaisuun, koko aineistosta vain kahdessa edellä selostetussa Helsingin hovioikeuden tapauksessa sovintotarjousta ei ole otettu huomioon kuluratkaisussa sen vuoksi, ettei tarjous ole kattanut sovintotarjouksen tekohelele asti aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja.³⁶¹ Vaikka tutkimuksen kohteena olevan aineiston valossa näyttäisi siltä, ettei oikeudenkäyntikulujen sisällymistä sovintotarjoukseen oikeuskäytännössä pääosin edellytetä, oikeuskäytännön ei voida todeta olevan täysin yhtenäinen tältä osin.³⁶²

Kysymykseen siitä, tulisiko sovintotarjouksen kattaa myös oikeudenkäyntikulut, ei löydy suoraa vastausta korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuista. Ratkaisussa KKO 2008:52 sovintotarjouksen huomioon ottamiselta on edellytetty, että sovintotarjous kattaa määrältään vastapuolen ”todellisen saatavan”. Sitä, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan ”todellinen saatava”, ei ole kyseisessä ratkaisussa avattu.

Näkemykseni mukaan ”todellisen saatavan” voitaisi katsoa ulottuvan myös osapuolten oikeudenkäyntikuluihin. Voitaisi ehdottaa, että sovintotarjouksen huomioon ottamiseksi sovintotarjouksen olisi sisällettävä sovintotarjouksen tekohelele asti aiheutuneet vastapuolen oikeudenkäyntikulut vähintään samassa suhteessa kuin vastapuoli saisi korvauksen kuluistaan oikeudenkäynnissä. Näin ollen, mikäli tuomioistuimien katsoisi, että kantajan tulisi saada korvaus puolista oikeudenkäyntikuluistaan, olisi vastaajan tekemän sovintotarjouksen tullut sisältää vähintään sovintotarjouksen tekohelele asti aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen puoliosuutta vastaava määrä, jotta sovintotarjous voitaisi huomioida kuluratkaisussa. Vastaavasti jos vastaaja olisi oikeutettu saamaan

³⁶¹ HelHO 28.8.2013, S 12/2261, nro 2279; HelHO 20.9.2018, S 17/960, nro 1212.

³⁶² Näin myös Asianajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 21.

joltain osin korvauksen kuluistaan, olisi kantajan tekemän sovintotarjouksen tullut alittaa vastaajan maksuvelvollisuuden määrä siltä osin, kun vastaajalla olisi oikeus saada korvaus kuluistaan.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 voidaan katsoa jossain määrin tukevan oikeudenkäyntikulujen sisällymistä sovintotarjoukseen edellä kuvatuin tavoin, vaikka asiaan ei olekaan suoranaisesti otettu kantaa kyseisessä ennakkoratkaisussa. Kyseisessä ratkaisussa sovintotarjouksen huomioon ottamisen arviointiperusteena on mainittu muun muassa se, onko asianosainen päässyt oikeudenkäynnillä parempaan lopputulokseen kuin hyväksymällä sovintotarjouksen. Jos oikeudenkäynnissä asianosaisena olevan velkojan oikeudenkäyntikulut tuomittaisiin joltain osin vastapuolen maksettavaksi, asianosainen on tällöin päässyt parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä pelkästään päävaatimuksen määrän kattaneen sovintotarjouksen. Sen sijaan, jos oikeudenkäynnin lopputuloksena on se, että osapuolet vastaavat omista kuluistaan, asianosainen olisi päässyt samaan tai parempaan lopputulokseen hyväksymällä sovintotarjouksen, joka on kattanut tuomitun päävaatimuksen määrän.

Näkemykseni mukaan tutkimuksen kohteena olleissa tapauksissa pääasiassa omaksuttu tulkinta siitä, ettei oikeudenkäyntikulujen tarvitse sisältyä sovintotarjoukseen, on altis kritiikille erityisesti siviiliprosessin *oikeussuojafunktion* ja samalla myös kulusääntelyn *reparatiivisen funktion* näkökulmasta tarkasteltuna. Asianosainen vastaa lähtökohtaisesti itse omista oikeudenkäyntikuluistaan,³⁶³ jotka saattavat riita-asioissa kohota paikoin jopa riidan intressiä suuremmiksi.³⁶⁴ Asianosaisen oikeussuoja saattaisi vaarantua, mikäli sovintotarjous otettaisiin huomioon myös silloin, kun tehty tarjous ei ole kattanut oikeudenkäyntikuluja, joihin asianosaisella muutoin olisi oikeus. Vaikka riita-asioissa ensisijaisena tavoitteena on jutun sovinnollinen ratkaiseminen,³⁶⁵ mitä oikeudenkäyntikulujen jättäminen sovintotarjouksen ulkopuolelle saattaisi edistää, tähän tavoitteeseen ei tulisi pyrkiä osapuolten oikeussuojaa edellä kuvatuin tavoin vaarantaen.³⁶⁶

Sovintotarjous saatetaan tehdä vasta hyvinkin myöhäisessä prosessin vaiheessa, jolloin lähtökohtaisesti kaikki oikeuksiin pääsemiseksi tehdyt toimet on katsottava aiheellisiksi ennen sovintotarjousta. Ei voitane edellyttää, että asianosaisen olisi tullut hyväksyä tuomitun päävaatimuksen suuruinen sovintotarjous, jos asianosaisen vastattavaksi jäisivät oikeuksiin pääsemiseksi tehdyistä tarpeellisista toimista aiheutuneet – joissain tapauksissa huomattavatkin –

³⁶³ HE 191/1993 vp, s. 3. Ks. myös edellä luku 3.4.

³⁶⁴ Sarasoja – Carling 2020, s. 3; Ervasti 2006, s. 602, 608.

³⁶⁵ Ks. esim. HE 107/1998 vp, s. 18–19.

³⁶⁶ Ks. myös Lappalainen 1995, s. 7. Lappalainen on katsonut, ettei konfliktinratkaisu voi mennä oikeussuojan antamisen edelle.

oikeudenkäyntikulut. Kulusääntelyn taustalla olevien tavoitteiden mukaisesti asianosaisen, joka on joutunut oikeuksiin päästäkseen nostamaan kanteen, tulisi saada korvaus kuluistaan.³⁶⁷ Näkemykseni mukaan olisi vastoin kulusääntelyn päämääriä, mikäli tämä oikeus vietäisiin asianosaiselta pois edellyttämällä asianosaista suostumaan sovintoon, joka ei kata osakaahan oikeudenkäyntikuluista, joihin hänellä muutoin olisi oikeus.³⁶⁸ Tässä suhteessa sovintotarjouksen teko hetkeen mennessä syntyneiden oikeudenkäyntikulujen huomioiminen sovintotarjouksen vaikutusta arvioitaessa olisi perusteltua.

Toisaalta on huomattava, että sovintotarjouksen huomioon ottaminen tulee kyseeseen osittaisen voiton tilanteissa,³⁶⁹ joissa lähtökohtana on OK 21:3:n mukaisesti kulujen kuittaaminen. Näin ollen ei liene perusteltua myöskään edellyttää, että sovintotarjouksen olisi automaattisesti katettava vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jotta sovintotarjous voitaisi huomioida kuluratkaisussa. Molempien osapuolten oikeussuoja huomioon ottaen olisi perusteltua, että sovintotarjousta arvioidaan kulujen osalta edellä selostetuin tavoin samassa suhteessa kuin kulut olisi ilman sovintotarjousta tuomittu osapuolten maksettaviksi. Myös tällainen tulkinta on kuitenkin altis kritiikille sen johdosta, että liian joustamaton tulkinta saattaa johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin yksittäisissä tapauksissa.³⁷⁰ Jutun lopputulos saattaa olla osapuolten etukäteen vaikeasti ennustettavissa, mikä hankaloittaa sovintotarjouksen oikean suuruuden arvioimista. Ottaen lisäksi huomioon, että Suomessa kulujen jakamista säännellään muutoin melko yleisluontoisilla säännöksillä jättäen tuomioistuimille viimekätisen harkintavallan kulujen jakamiseen, jäykkä ja vain vähän harkintavaltaa tuomioistuimille jättävä tulkinta ei juurikaan istu tähän viitekehykseen.³⁷¹

Yksinkertaisemmin voitaisi myös ehdottaa Norjan mallin mukaisesti, että tuomioistuimen tulisi antaa sitä vähemmän painoarvoa sovintotarjoukselle, mitä myöhäisemmässä prosessin vaiheessa tarjous on tehty.³⁷² Tällainen tulkinta jättää suhteellisen paljon harkintavaltaa tuomioistuimille,

³⁶⁷ HE 191/1993 vp, s. 3.

³⁶⁸ Ks. myös edellä luku 4.4. Kuluvastuusta ei saisi syntyä tekijää, joka pakottaa asianosaisen suostumaan epäedulliseen sovintoon. Sovintotarjouksen huomioiminen kuluratkaisussa saattaa olla omiaan estämään asianosaisen pääsyä oikeuksiinsa, mistä syystä sovintotarjousta ei tulisi huomioida matalalla kynnyksellä osapuolten oikeussuojan vaarantaen.

³⁶⁹ Ks. edellä luku 5.2.

³⁷⁰ Ks. näin myös Toran 1986, s. 323. Lopputulos saattaa johtaa kohtuuttomuuteen esimerkiksi sen johdosta, että sovintotarjouksen määrä on alittanut vastapuolen todellisen saatavan määrän vain muutamalla eurolla. Ks. myös Saarensola 2017, s. 92–98. Tässä suhteessa on huomattava, että painotettaessa kohtuusnäkökohtia lopputuloksen ennustettavuus saattaa heiketä, ja kohtuusnäkökohtien ja ennakoitavuuden välillä olisikin löydettävä tasapaino.

³⁷¹ Vrt. Englannin sääntely, jossa sovintotarjouksen tekeminen ja sen huomioiminen kuluratkaisussa on säännelty yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi Norjassa sen sijaan tehtiin valinta säännellä sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun yleisluontoisten säännösten kautta, jolloin harkintavalta yksittäisissä tapauksissa on jätetty tuomioistuimille. Ks. edellä luvut 2.3.1 ja 2.3.2.

³⁷² Ks. Ot.prp. nr. 51, s. 445; NOU 2001:32 B, s. 930; Sundet 2018, s. 408. Ks. myös edellä luku 2.3.2.

jolloin sovintotarjouksen huomioimisen kohtuullisuuteen olisi mahdollista kiinnittää huomiota yksittäisissä tapauksissa.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että oikeustila kulujen sisällyttämisessä sovintotarjouksen määrään on nykyisellään epäselvä.³⁷³ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 esitettyjen perustelujen valossa oikeudenkäyntikulujen huomioon ottaminen on perusteltavissa, mutta toisaalta mainitun ratkaisun ei voida katsoa edellyttävän kulujen sisällyttämistä sovintotarjoukseen. Korkein oikeus on itse ratkaisussa KKO 2008:52 verrannut sovintotarjouksen määrää tuomitukseen tulleen päävaatimuksen määrään, mistä syystä vaikuttaisikin viime kädessä siltä, että korkein oikeus on viitannut ”todellisella saatavalla” tuomitukseen tulleen päävaatimuksen määrään. Tässä suhteessa näyttäisi siltä, ettei sovintotarjouksen tarvitse kattaa aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Myös oikeuskäytännössä omaksuttu linja näyttäisi pääasiassa lähtevän siitä, että sovintotarjouksen huomioimiseksi kuluratkaisussa riittää, että sovintotarjous on määrältään kattanut osapuolen maksettavaksi tuomitun päävaatimuksen määrän, eikä oikeudenkäyntikulujen sisällyttämistä sovintotarjoukseen ole pääosin edellytetty.

5.4.3 Viivästyskorosta

Vastaavantyyppinen kysymys liittyy viivästyskorkoihin, joita velkojalla on oikeus korkolain (20.8.1982/633) nojalla vaatia, ja joiden määrä saattaa jutun käsittelyn viivästyessä erityisesti isojen saatavien osalta olla huomattava. Viivästyskoron luonteeltaan erityyppinen liitännäisvaatimus kuin oikeudenkäyntikulut, eivätkä viivästyskorot ja oikeudenkäyntikulut tästä syystä ole suoraan rinnastettavissa toisiinsa. Oikeudenkäyntikulut jäävät asianosaisen itsensä vastattaviksi, mikäli hän ei saa korvausta kuluistaan vastapuolelta, jolloin asianosaiselle aiheutuu välitön taloudellinen vahinko oikeudenkäyntikulujen korvaamatta jäämisestä.³⁷⁴ Sen sijaan viivästyskorkojen saamatta jääminen ei aiheuta asianosaiselle suoraa taloudellista vahinkoa kuluvas- tuun muodossa, vaan vahinko saattaa tältä osin syntyä epäsuorasti. Viivästyskorolla on paitsi *ennaltaehkäisevä*, myös *korjaava vaikutus*. Viivästyskoron koskevan sääntelyn tavoitteena on ensinnäkin ennaltaehkäistä maksujen viivästymistä ja maksuajan yksipuolista pidentämistä, sekä toisaalta korvata velkojalle maksun viivästymisen johdosta aiheutunut vahinko.³⁷⁵

³⁷³ Näin myös Asianajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 21.

³⁷⁴ Huomautettakoon, että asianosainen voi saada korvauksen kuluistaan oikeusavusta tai oikeusturvavakuutuksesta. Näitä ei ole tässä käsitelty.

³⁷⁵ HE 109/1981 vp, s. 3.

Empiirisessä tutkimusaineistossa ei ollut yhtäkään ratkaisua, jossa tuomioistuin olisi ratkaisunsa perusteluissa ottanut kantaa viivästyskorkojen sisällyttämisestä sovintotarjoukseen. Kuten edellä luvussa 5.4.2 on todettu oikeudenkäyntikulujen osalta, tutkimuksen kohteena olleen aineiston valossa näyttäisi siltä, että sovintotarjouksen huomioon ottamiseksi oikeuskäytännössä on pääsääntöisesti pidetty riittävänä, että sovintotarjous on kattanut maksettavaksi tuomitun päävaatimuksen määrän.

Mikäli asiaa tarkastellaan korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 valossa, voidaan asianosaisen todeta pääsevän todennäköisesti parempaan lopputulokseen viivästyskorkojen osalta oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen, joka ei kata osakaakaan viivästyskoroista. Tässä suhteessa vaatimusta viivästyskorkojen sisällyttämisestä sovintotarjoukseen voitaisi pitää perusteltuna. Myös etenkin viivästyskorkosääntelyn korjaava vaikutus tukee sitä, miksi vaatimus viivästyskorkojen sisällyttämisestä sovintotarjoukseen voitaisi katsoa perustelluksi. Mikäli viivästyskorkojen edellytettäisiin sisältyvän sovintotarjoukseen, saattaisi se kannustaa maksuvelvollista osapuolta pyrkimään sovintoon mahdollisimman aikaisessa vaiheessa prosessia, jolloin myös oikeudenkäyntikulujen kohoaminen voitaisi välttää.

Samoin kuin oikeudenkäyntikulujen osalta, korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 ei voida katsoa edellyttävän, että viivästyskorkojen olisi sisällyttävä sovintotarjoukseen, jotta sovintotarjous voitaisi huomioida kuluratkaisussa. Lisäksi kuten edellä on todettu, viivästyskorkojen saamatta jäämisestä velkojalle aiheutuva vahinko on erilaatuinen kuin oikeudenkäyntikulujen saamatta jäämisestä aiheutuva vahinko, eikä aiheuta velkojalle suoranaista kuluvastuuta. Nähdäkseni se, ettei viivästyskorkon edellytetä sisältyvän sovintotarjoukseen, on omiaan edistämään sovinnollisen ratkaisun saavuttamista. Koska sovinnolliseen ratkaisuun kannustaminen ei tapahdu viivästyskorkon osalta – toisin kuin oikeudenkäyntikulujen suhteen – välittömästi kummankaan osapuolen kustannuksella suorana kuluvastuuna, tästä näkökulmasta viivästyskorkon sisällyttämiselle sovintotarjoukseen ei ole yhtä vahvoja perusteita kuin oikeudenkäyntikulujen osalta. On myös huomattava, että siinä missä vaatimus viivästyskorkon sisällyttämisestä saattaisi olla omiaan edistämään sovintoon pyrkimistä prosessin aikaisessa vaiheessa, se saattaisi samaan aikaan vaikeuttaa sovinnollisen ratkaisun saavuttamista myöhemmässä prosessin vaiheessa.

Viivästyskorkojen sisällyttämisessä sovintotarjoukseen näyttäisi olevan ristiriitaa viivästyskorkosääntelyn ja toisaalta kulusääntelyn sovinnollisuutta edistävän tavoitteen välillä. Tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista selvittää laajasti toisaalta viivästyskorkojen korjaavan

vaikutuksen ja toisaalta sovinnollisuuden edistämisen vaikutuksia. Tässä yhteydessä ei ole näin ollen myöskään mahdollista yksiselitteisesti määrittää sitä, tulisiko viivästyskoron sisällyä sovintotarjoukseen, jotta sovintotarjous voitaisi huomioida kuluratkaisussa. Ottaen kuitenkin huomioon, että viivästyskoron on katsottu voivan vaikuttaa muun muassa alentavasti juttujen viireilläoloaikaan ja muutoksenhaun vähenemiseen, myös viivästyskorkosääntelyn taustalta on löydettävissä ajatus tuomioistuinten paineen vähentämisestä, vaikka sitä ei ole suoraan kirjattu viivästyskorkosääntelyn tavoitteisiin.³⁷⁶ Edellä mainittu huomioiden sovinnollisuuden edistäminen voitaisi varovasti asettaa etusijalle suhteessa viivästyskorkosääntelyn tavoitteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että sovintotarjous voitaisi huomioida kuluratkaisussa, vaikkei se olisi sisältänyt sovintotarjouksen tekohetkeen asti aiheutuneita viivästyskorkoja. Edellä esitetty huomioiden voidaan kuitenkin todeta, ettei myöskään viivästyskorkojen sisällymisestä sovintotarjoukseen ole löydettävissä yksiselitteistä vastausta. Oikeustilan ollessa sovintotarjouksen sisällölle asetettavien vaatimusten osalta epäselvä, lainsäätäjän tulisi selkeyttää, mitä sovintotarjouksen tulisi kattaa, jotta sovintotarjous voitaisi ottaa huomioon kuluvastuuta arvioitaessa.

5.5 Sovintotarjouksen ajankohdan merkitys

Myös sovintotarjouksen ajankohdan merkityksestä kuluvastuun jakautumisen suhteen näytettäisiin omaksuttaneen oikeuskäytännössä erilaisia tulkintoja, eikä oikeuskäytäntö myöskään tältä osin ole yhtenäinen. Tapauksissa, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, 10 %:ssa kulut on määrätty vastapuolen maksettavaksi sovintotarjouksen hylkäämisen jälkeiseltä ajalta, kun taas lopuissa 90 %:ssa tapauksista sovintotarjouksen ajankohtaa ei ole mainittu kuluvastuuseen vaikuttavana tekijänä.

Varsinais-Suomen KO 26.2.2018, L 16/33072, nro 18/7175. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaajat olivat valmisteluistunnossa esittäneet kantajille 20 000 euron suuruisen sovintotarjouksen, joka oli alhaisempi kuin hinnanalennuksena tuomittu summa, 23 000 euroa. Käräjäoikeus totesi, että sovintotarjouksen hylkäämällä kantajat olivat päässeet vain 3 000 euroa parempaan lopputulokseen kuin sovinnon hyväksymällä, mutta kantajat olivat tavoitelleet 54 500 euroa parempaa lopputulosta. Käräjäoikeus katsoi, että vastaajilla on oikeus OK 21:3:n nojalla saada täysi korvaus sovintotarjouksen hylkäämisen jälkeen heille syntyneistä oikeudenkäyntikuluista.

Itä-Suomen HO 22.12.2017, S 17/746, nro 679. Kiinteistön kauppaa koskevassa asiassa vastaaja on valmisteluistunnossa tehnyt sovintotarjouksen, joka on määrältään kattanut reilusti tuomitun päävaatimuksen määrän. Käräjäoikeus totesi, ettei oikeudenkäynnin jatkamiseen sovintotarjouksen jälkeen ole ollut perusteita sovintotarjouksen määrää ja oikeudenkäynnin lopputulos huomioon ottaen. Kantaja veloitettiin OK 21:3:n nojalla korvaamaan vastaajalle sovintotarjouksen jälkeen aiheutuneet oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti.

³⁷⁶ HE 109/1981 vp, s. 16.

Selvästi suurimmassa osassa tutkimuksen kohteena olleista tapauksista, joissa sovintotarjous on vaikuttanut kuluratkaisuun, sovintotarjouksen ajankohtaa ei ole millään tavalla huomioitu kulujen jakamisessa – ainakaan kuluratkaisujen perusteluiden valossa. Kulujen konkreettisesta jakamisesta ei ole tehtävissä pitkälle meneviä johtopäätöksiä tapausten erilaisten olosuhteiden vuoksi.³⁷⁷ On kuitenkin huomionarvoista, että sovintotarjouksen ajankohta on tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa mainittu kuluratkaisun perusteluissa ainoastaan kahdessa edellä selostetussa ratkaisussa.

Siihen, tulisiko sovintotarjouksen ajankohdalla olla vaikutuksia kuluvastuun kannalta, ei ole löydettävissä suoraa vastausta korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä. Kuten edellä luvussa 4.2 on tuotu esiin, korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2008:52 voidaan kuitenkin saada tukea kuluvastuun laajuuden määrittämiseen siinä tapauksessa, että häviön merkityksen ei tapauksen olosuhteet huomioiden voida katsoa olevan vähäinen. Mainitussa ratkaisussa korkein oikeus on pitänyt oikeudenkäynnin jatkamista sovintotarjouksen jälkeen tarpeettomana. Lindfors on todennut, että tuomioistuimet voisivat korkeimman oikeuden antaman mallin mukaisesti pitää oikeudenkäynnin jatkamista sovintotarjouksen jälkeen tarpeettomana, mikäli sovintotarjouksen hylännyt osapuoli ei saavuta oikeudenkäynnillä parempaa lopputulosta kuin sovintotarjouksen hyväksymisellä.³⁷⁸ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perustelujen valossa kuluvastuun laajuuden arvioinnin lähtökohdaksi voitaisiinkin asettaa sovintotarjouksen tekoajankohta.³⁷⁹

Myös oikeussuojanäkökohdat tukevat kuluvastuun syntymistä vasta sovintotarjouksen tekemisestä lukien. Koska asianosaisella on luonnollisesti mahdollisuus hyväksyä sovintotarjous vasta sen tekemisen jälkeen, ennen sovintarjousta tehdyt toimenpiteet on lähtökohtaisesti katsottava tarpeellisiksi velkojana olevan osapuolen oikeuksiin pääsemiseksi. Mikäli sovintotarjous on tehty vasta kanteen nostamisen jälkeen, eikä todellista saatavaa ole saatu perittyä kannetta nostamatta, myös kanteen nostaminen on katsottava perustelluksi. Tältä kannalta ei ole perusteita sille, että sovintotarjouksen hylännyt osapuoli velvoitettaisiin yksistään sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta korvaamaan vastapuolensa kuluja sovintotarjousta edeltäneeltä ajalta.³⁸⁰

³⁷⁷ Ks. myös Lindfors 2008a, s. 196–197.

³⁷⁸ Lindfors 2008b, s. 406.

³⁷⁹ Ks. myös esim. Yhdysvaltojen Federal Rules of Civil Procedure Rule 68, jonka mukaan sovintotarjouksen hylänneen osapuolen on korvattava vastapuolensa oikeudenkäyntikulut sovintotarjouksen tekemisen jälkeiseltä ajalta. Englannissa kuluvastuu alkaa siitä, kun sovintotarjous olisi viimeistään pitänyt hyväksyä.

³⁸⁰ Esimerkiksi Lappalainen on todennut, että oikeutta on annettava sille, jolla on oikeus puolellaan. Ks. Lappalainen 1995, s. 7.

Oikeussuojanäkökohdat ja kulusääntelyn *reparatiivinen funktio* toimivat samaan aikaan perusteena sille, miksi kuluvastuu toisaalta tulisi syntyä sovintotarjouksen tekemisen jälkeen. Velkojana olevan asianosaisen todellisen saatavan kattaneen sovintotarjouksen hyväksymisellä asia olisi saatu päätökseensä ja koko oikeudenkäynti olisi mahdollisesti voitu välttää. Sovintotarjouksen hylännyt osapuoli on hylkäämällä todellisen saatavansa kattaneen sovintotarjouksen pakottanut sovintotarjouksen tehneen osapuolen jatkamaan oikeudenkäyntiä. Kuten edellä luvussa 4.4 on todettu, sovintotarjouksen tehneen osapuolen kannalta ei voida pitää kohtuullisena, että hänelle aiheutuisi kustannuksia siitä osasta oikeudenkäyntiä, jonka sovintotarjouksen hylännyt osapuoli aiheuttaa ylimitoitetuilla vaatimuksillaan tavoitellessaan menestyksettömästi parempaa lopputulosta.³⁸¹ Osapuolten oikeussuojaodotusten ja intressien yhteensovittamiseksi sovintotarjouksen tekoajankohtaa kuluvastuun lähtökohtana voidaan pitää perusteltuna – siinä missä oikeutta annetaan perustellun vaatimuksen osalta sille, jolla on oikeus puolellaan, sovintotarjouksen tehnyttä osapuolta suojataan siltä osin, kun häntä kohtaan on esitetty perusteettomasti vaatimuksia.³⁸²

Todettakoon, että esimerkiksi Saarensola on rinnastanut ratkaisun KKO 2008:52 ja sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun vahingonkorvusoikeuden *vahingon rajoittamisvelvollisuutta* koskevaan periaatteeseen.³⁸³ Vahingon rajoittamista koskeva periaate sisältyy paitsi sopimuksen ulkoisen vastuun osalta vahingonkorvauslain (31.5.1974/412) 6 luvun 1 §:ään, mainittu pykälä ilmaisee samalla yleisen vahingonkorvusoikeudellisen periaatteen, jota sovelletaan myös sopimussuhteessa aiheutuneeseen vahinkoon.³⁸⁴ Vahingonkärsijällä on yleisesti katsottu olevan velvollisuus rajoittaa vahinkoaan. Mikäli velkoja laiminlyö vahinkojen rajoittamistoimenpiteet, velallinen välttää korvausvastuun niiltä osin kuin vahingot olisi voitu asianmukaisin toimenpitein estää.³⁸⁵ Jos vahingonkärsijällä on valittavanaan useita eri toimintatapoja, mutta hän valitsee niistä riskialttiin vaihtoehdon, korvausvastuun alentaminen saattaa tulla kyseeseen myötävaikutuksen perusteella, mikäli toisella käytettävissä olleella

³⁸¹ Ks. myös SOU 1995:124, s. 324. Kulusääntelyn *reparatiivisen funktion* tarkoituksena on osaltaan suojata osapuolta, jota vastaan on esitetty perusteettomasti vaatimuksia. Ks. HE 191/1993 vp, s. 3.

³⁸² Ks. myös Lappalainen 1995, s. 7.

³⁸³ Saarensola 2017, s. 177. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu ei ole nähdäkseen suoraan rinnastettavissa vahingonkorvusoikeudellisiin periaatteisiin, sillä vahingonkorvausvastuu edellyttää tahallista tai tuottamuksellista menettelyä. Ks. myös luvut 3.2 ja 4.1.3. Vahingonkorvusoikeudellisilla periaatteilla on kuitenkin joitakin samankaltaisuuksia sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun kanssa, mistä syystä ne on tässä mainittu.

³⁸⁴ Ks. esim. Hemmo 2011, s. 300–304.

³⁸⁵ Hemmo 2011, s. 302–304. Ks. myös KKO 1997:199; KKO 2015:21, kohdat 30–31.

vaihtoehdolla olisi päästy parempaan lopputulokseen.³⁸⁶ Merkityksellistä vastuun kannalta on etenkin vahingonkärsijän tuottamuksellinen menettely tai tietoinen riskinotto.³⁸⁷

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvalla kuluvastuulla voidaan nähdä samantyyppisiä piirteitä kuin vahingon rajoittamisvelvollisuudella. Mikäli tuomiolla määrätty summa on samansuuruinen tai pienempi kuin sovintona tarjottu summa, oikeudenkäyntiin ei olisi tarvinnut lainkaan ryhtyä tai sitä ei olisi sovintotarjouksen jälkeen tarvinnut jatkaa. Myös oikeudenkäyntikulujen määrän kohoaminen olisi sovintotarjouksen hyväksymisellä voitu välttää sovintotarjouksen tekemisen jälkeiseltä ajalta. Vastaavasti kuluvastuulla sovintotarjouksen tehneen osapuolen oikeudenkäyntikuluista voidaan nähdä yhtäläisyyksiä vahingonkorvausoikeuden *täyden korvauksen periaatteeseen*.³⁸⁸ Sovintotarjouksen hylkäämisestä on todennäköisesti aiheutunut kustannuksia paitsi sovintotarjouksen hylänneelle osapuolelle, sovintotarjouksen hylkääminen aiheuttaa todennäköisesti lisäkustannuksia myös sovintotarjouksen tehneelle osapuolelle.

Käräjäoikeudessa tehdyllä sovintotarjouksella on vaikutusta lähtökohtaisesti vain käräjäoikeusvaiheen kulujen jakamiseen, sillä muutoksenhaun kustannukset jakautuvat OK 21:16:n (26.11.1993/1013) mukaisesti riippuen siitä, onko muutoksenhaku menestynyt vai ei. Muutoksenhausta aiheutuneiden kustannusten jakamisessa huomiota kiinnitetään siihen, onko alemman oikeusasteen tuomiota muutettu valittajan vaatimalla tavalla.³⁸⁹ Vaikka sovintotarjousta ei olisi otettu huomioon käräjäoikeudessa esimerkiksi sen johdosta, että sovintotarjous on jäänyt käräjäoikeuden tuomitsemaa määrää alhaisemmaksi, sovintotarjous saattaa hovioikeuden muuttaessa tuomiota tulla huomioon otettavaksi myös käräjäoikeusvaiheen kulujen osalta. Tämä johtuu siitä, että ylemmän tuomioistuimen on määrättävä kulujen korvaamisesta samoin, kun alemman tuomioistuimen olisi tullut määrätä, mikäli alempi tuomioistuin olisi päätenyt pääasian osalta samaan lopputulokseen.³⁹⁰ Muutoksenhakuvaiheessa tehdyllä sovintotarjouksella saattaa sen sijaan olla vaikutusta vain muutoksenhausta aiheutuneiden kustannusten jakamiseen. Tällöin huomiota tulisi kiinnittää muutoksenhaun tarpeellisuuteen suhteessa tehtyyn sovintotarjoukseen.

³⁸⁶ Hemmo 2011, s. 311; ks. myös Ståhlberg – Karhu 2020, s. 517.

³⁸⁷ Hemmo 2005, s. 207; Hemmo 1996, s. 166–170.

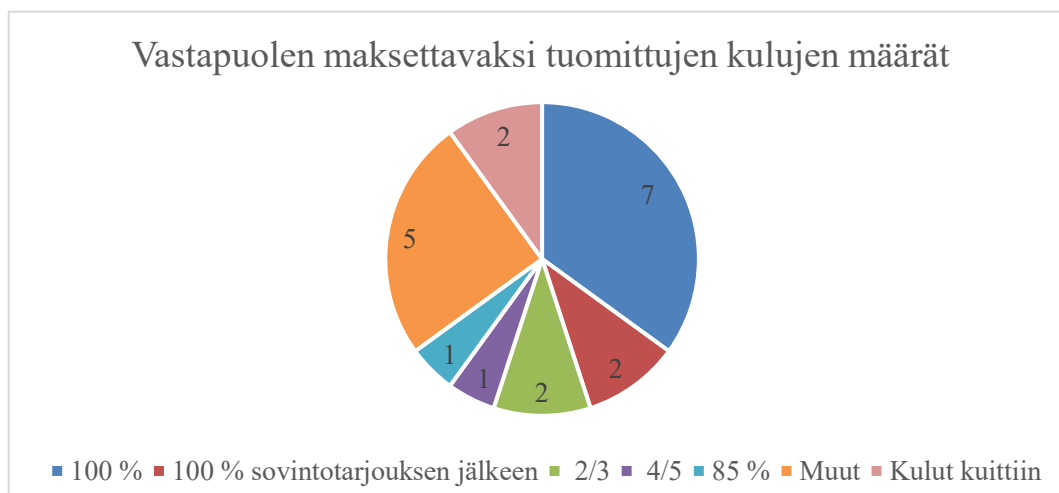
³⁸⁸ Ks. täyden korvauksen periaatteesta esim. Ståhlberg – Karhu 2020, s. 451–455.

³⁸⁹ Ks. esim. Jokela 2019, s. 186.

³⁹⁰ HE 191/1993 vp, s. 21.

5.6 Tuomittujen kulujen määristä

Tapauksissa, joissa sovintotarjous on vaikuttanut jollain tavalla kuluratkaisuun, sovintotarjouksen hylännyt osapuoli on 90 %:ssa tapauksista velvoitettu korvaamaan sovintotarjouksen tehneen osapuolen kuluja vähintään osittain.

Kuvio 3. Vastapuolen maksettavaksi tuomittujen kulujen määrät.

Tapauksia, joissa kulut on tuomittu vastapuolen maksettavaksi täysimääräisesti,³⁹¹ on kuviosta 3 ilmenevin tavoin kaikkiaan seitsemän. Näistä ratkaisuissa vain yhdessä kulujen täysimääräinen korvaaminen perustui siihen, että sillä, minkä osapuoli oli asiassa hävinnyt, katsottiin olevan vain vähäinen merkitys.³⁹² Neljän ratkaisun perusteluissa sovintotarjous on selvästi ollut pääosassa, mutta tuomioistuimien on näissä tapauksissa todennut lisäksi jonkin muun seikan vaikuttaneen ratkaisuun, kuten asiassa esitettyjen vaatimusten olleen ylimitoitettuja, osan asiassa esitetyistä vaatimuksista tulleen kokonaan hylätyiksi tai ettei hylätyillä vaatimuksella ole ollut sanottavaa vaikutusta oikeudenkäyntikulujen määrään.³⁹³ Kahdessa tapauksessa yksin sovintotarjous – riippumatta sovintotarjouksen ajankohdasta – on ollut tuomioistuinten perustelujen valossa peruste kulujen tuomitsemiselle vastapuolen täysimääräisesti maksettavaksi.³⁹⁴

Kuten kuviosta 3 ilmenee, vain kahdessa tapauksessa kulut on määrätty vastapuolen maksettavaksi täysimääräisesti siltä osin, kun ne ovat syntyneet sovintotarjouksen tekemisen jälkeen.³⁹⁵

³⁹¹ Täysimääräisellä kulujen korvausvelvollisuudella viitataan tässä tarpeellisista toimenpiteistä johtuviin kohtuullisiin kustannuksiin. Esimerkiksi tapauksessa Kanta-Hämeen KO 17.9.2019, L 18/5942, nro 19/11530 kantaja velvoitettiin korvaamaan vastaajan kulut täysimääräisesti, mutta kulujen määrää alennettiin muun muassa sen johdosta, että tuntiveloituksen katsottiin olevan kohtuuttoman korkea.

³⁹² Kanta-Hämeen KO 19.5.2016, S 15/6142, nro 16/4631.

³⁹³ Kanta-Hämeen KO 17.9.2019, L 18/5942, nro 19/11530; I-SHO 12.4.2019, S 18/90, nro 189; THO 19.1.2018, S 16/1514, nro 50; I-SHO 22.8.2017, S 17/11, nro 442.

³⁹⁴ HelHO 23.5.2012, S 11/1423, nro 1356; I-SHO 23.9.2010, S 09/1066, nro 951.

³⁹⁵ Varsinais-Suomen KO 26.2.2018, L 16/33072, nro 18/7175; I-SHO 22.12.2017, S 17/746, nro 679.

Molemmissa tapauksissa on todettu, että kanteen nostaminen on sinällään ollut perusteltua, mutta oikeudenkäynnin jatkamiselle maksettavaksi tuomitun määrän kattaneen sovintotarjouksen jälkeen ei ole ollut aihetta, mistä syystä sovintotarjouksen tekemisen jälkeen syntyneet kustannukset on määrätty vastapuolen täysimääräisesti korvattaviksi.

Kaikkiaan yhdeksässä aineiston tapauksessa kulut on määrätty jommankumman osapuolen osittain vastattaviksi.³⁹⁶ Näistä kahdeksassa tapauksessa tuomioistuin totesi myös jonkin muun seikan vaikuttaneen kuluvastuuseen, kuten hyväksytyjen vaatimusten osuuden suhteen asiassa esitettyihin vaatimuksiin tai kulujen kohdistumisen tiettyyn vaatimukseen, joka on tullut hyväksytyksi tai hylätyksi.³⁹⁷ Yhdessä näistä tapauksista yksistään vastaajan tekemä sovintotarjous on ollut tuomioistuimen perustelujen valossa kuluvastuun synnyttänyt seikka. Kyseisessä tapauksessa tuomioistuin totesi vastaajan tekemän sovintotarjouksen ylittäneen määrältään vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän, mutta sillä, mitä vastaaja oli hävinnyt, ei ollut vain vähäinen merkitys asiassa. Tämän johdosta kantaja tuomittiin maksamaan kaksi kolmasosaa vastaajan oikeudenkäyntikuluista.³⁹⁸

Kahdessa tapauksessa osapuolet on tuomittu vastaamaan kumpikin omista kuluistaan.³⁹⁹ Molemmissa näissä tapauksissa kulujen jakaminen perustui myös muihin seikkoihin kuin tehtyyn sovintotarjoukseen, mutta sovintotarjous on ollut lisäperuste sille, ettei sovintotarjouksen tehneelle osapuolelle synny kuluvastuuta vastapuolen kuluista. Toisessa näistä tapauksista tehty sovintotarjous on jopa alittanut vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän.

Kuten edellä luvussa 5.1 on todettu, konkreettisissa tapauksissa tuomittujen kulujen määristä ei ole tehtävissä erityisen pitkälle meneviä johtopäätöksiä aineiston rajoitetun määrän sekä kuhunkin tapaukseen vaikuttavien erilaisten olosuhteiden vuoksi. Erityisesti kuluratkaisujen perustelujen valossa näyttäisi kuitenkin siltä, ettei sovintotarjouksen vaikutuksesta konkreettiseen kuluratkaisuun ole muodostunut oikeuskäytännössä yhtenäistä ja selkeää linjaa. Kulujen konkreettinen jakaminen sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta onkin yksi korkeimman oikeuden

³⁹⁶ Kuvion 3 kategoria ”muut” kattaa sellaiset ratkaisut, joissa tuomioistuin on määrännyt vastapuolen maksettavaksi jonkin tietyn summan vastapuolen kuluja sitomatta korvattavia kuluja esimerkiksi johonkin tiettyyn prosentiosuuteen.

³⁹⁷ Varsinais-Suomen KO 22.10.2018, L 17/27491, nro 18/44032; HelHO 2.2.2018, S 16/2565, nro 160; HelHO 10.7.2018, S 17/1915, nro 954; I-SHO 17.1.2017, S 15/1614, nro 27; KouHO 11.12.2006, S 05/574, nro 1465; RHO 10.10.2012, S 11/268, nro 864; THO 28.2.2017, S 16/235, nro 196; THO 7.6.2018, S 17/994, nro 468.

³⁹⁸ HelHO 17.6.2019, S 17/2588, nro 775.

³⁹⁹ Helsingin KO 18.7.2018, L 17/48026, nro 18/37766; RHO 16.2.2010, S 09/368, nro 119.

ennakkoratkaisun KKO 2008:52 jäljiltä jossain määrin tulkinnanvaraiseksi jääneistä kysymyksistä.

Tutkimuksen kohteena olleiden ratkaisujen valossa näyttäisi siltä, että sovintotarjouksen hylkääminen synnyttää lähtökohtaisesti jonkinlaisen kuluvastuun sovintotarjouksen hylänneelle osapuolelle, mutta kuluvastuun laajuus on oikeuskäytännön valossa epäselvää ja siten etukäteen hankalasti arvioitavissa. Tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa yksistään sovintotarjouksen hylkääminen on tuomioistuinten kuluratkaisujen perustelujen valossa johtanut joko täysimääräiseen kuluvastuuseen, täysimääräiseen kuluvastuuseen sovintotarjouksen hylkäämisen jälkeiseltä ajalta tai osittaiseen kuluvastuuseen. Epäselvyydet kulujen jakamisessa sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta näyttävät ongelmallisina, sillä osapuolen olisi tärkeää etukäteen tietää, mitä vaikutuksia sovintotarjouksen hylkäämisellä on oikeudenkäyntikuluihin.⁴⁰⁰

5.7 Osapuolen maksukykyisyys

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 antaman oikeusohjeen mukaan ”[m]aksukykyisen osapuolen tekemä sovintotarjous, joka kattaa määrältään vastapuolena olevan velkojan todellisen saatavan, merkitsee sitä, että velkojalla on mahdollisuus periä saatavansa jatkamatta oikeudenkäyntiä”. Korkein oikeus totesi ratkaisunsa perusteluissa, ettei kyseisessä asiassa ollut edes väitetty, etteikö sovintotarjous olisi ollut todellinen tai etteivät sovintotarjouksen tehneet vastaajat olisi olleet maksukykyisiä. Tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa ei ollut yhtään tapausta, jossa olisi vedottu sovintotarjouksen tehneen osapuolen maksukyvyttömyyteen. Näkemykseni mukaan osapuolen maksukykyisyydellä saattaa kuitenkin olla mainittu ennakkoratkaisu huomioiden vaikutusta kuluvastuun arviointiin tietyissä tilanteissa.

Osapuolen maksukykyisyydellä tarkoitetaan yleiskielessä henkilön tai yrityksen kykyä suorittaa erääntyneet velkansa. Vastaavasti maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan velallisen kykenemättömyyttä suorittaa velkansa.⁴⁰¹ Maksukyvyttömyys ei yleiskielen määritelmän mukaan välttämättä aina edellytä, että velallisen velat olisivat varoja suuremmat.⁴⁰² Konkurssilaissa (KonkL, 20.2.2004/120), takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (26.4.1991/758), yrityksen saneerauksesta annetussa laissa (25.1.1993/47) sekä yksityishenkilön

⁴⁰⁰ Ks. myös NJA 1955 s. 329.

⁴⁰¹ Ks. esim. Facta 2001, s. 749.

⁴⁰² Ks. Otavan iso tietosanakirja, s. 1262. Ks. myös HE 26/2003 vp, s. 37, jonka mukaan velallinen ei ole yleensä maksukyvytön, jos velat ovat varoja suuremmat. Velallinen voi kuitenkin olla maksukyvytön, jos velallisen omaisuus ei ole helposti rahaksi muutettavaa, jotta velallinen kykenisi suorittamaan velkansa niiden erääntyessä.

velkajärjestelystä annetussa laissa (VJL, 25.1.1993/57) maksukyvyttömyyden määritelmänä on se, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä.

Insolvenssioikeudessa maksukykyä arvioitaessa huomioon tulee ottaa paitsi velallisen varat ja velat, myös velallisen mahdollisuudet hankkia tuloja sekä saada luottoa velkojen suorittamiseksi.⁴⁰³ Velallinen voidaan katsoa maksukyvyttömäksi siitä huolimatta, vaikka tämä ei olisi vielä jättänyt maksamatta yhtään velkaa eräpäivänä. Tämä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun velallisella ei ole juurikaan varoja, eikä niitä ole tulossa, mutta lähiaikoina erääntyä suuria maksuja.⁴⁰⁴ Merkityksellistä velallisen maksukykyä arvioitaessa onkin se, kertyykö velalliselle tuloja ja varoja siten, että velallinen pystyy maksamaan velkansa sitä mukaa kuin ne erääntyvät.⁴⁰⁵

Maksukyvyttömyyttä edellytetään esimerkiksi KonkL:n 2 luvun 1 §:n mukaan velallisen konkurssiin asettamiseksi. Koska velallista konkurssiin hakevan velkojan on kyettävä osoittamaan velallisen maksukyvyttömyys, ja maksukyvyttömyyden osoittaminen saattaa muodostua haastavaksi, konkurssilaki sisältää maksukyvyttömyysolettamia. Tiettyjen KonkL:n 2 luvun 3 §:ssä mainittujen seikkojen katsotaan osoittavan velallinen maksukyvyttömäksi, ellei velallinen itse pysty muuta osoittamaan.⁴⁰⁶ KonkL 2:3 mukaan velallista on pidettävä maksukyvyttömänä, jos velallinen itse ilmoittaa olevansa maksukyvytön, eikä ilmene erityistä syytä olla hyväksymättä velallisen ilmoitusta. Jollei toisin osoiteta, velallista on KonkL 2:3 mukaan pidettävä maksukyvyttömänä myös maksujen lakkauttamisen,⁴⁰⁷ tuloksettoman ulosoton⁴⁰⁸ tai sen seikan nojalla, ettei kirjanpitovelvollinen velallinen viikon kuluessa velkojan maksukehotuksen saatuaan ole maksanut velkojan selvää ja erääntynyttä saatavaa (konkurssiuhkainen maksukehotus).⁴⁰⁹ Vaihtoehtoisesti velkoja voi myös edellä mainittuihin olettamiin vetoamatta esittää velallisen maksukyvyttömyydestä riittävän muun näytön.⁴¹⁰

⁴⁰³ Ks. esim. HE 26/2003 vp, s. 37; HE 102/1990 vp, s. 19; Koulu – Lindfors 2010b, s. 23.

⁴⁰⁴ Koulu – Lindfors 2010a, s. 72–73.

⁴⁰⁵ HE 26/2003 vp, s. 37.

⁴⁰⁶ Ks. Koulu – Lindfors 2010a, s. 73.

⁴⁰⁷ Maksujen lakkauttamisesta voi olla merkinä esimerkiksi se, että velallinen on lopettanut myymälähuoneistonsa toiminnan. Vaihtoehtoisesti maksujen lakkauttamisesta kertoo velallisen asiaa koskeva ilmoitus velkojille. Yhden tai muutaman maksun laiminlyönti ei ole riittävää. Ks. HE 26/2003 vp, s. 42.

⁴⁰⁸ Ulosotossa on konkurssihakemusta edeltävän kuuden kuukauden aikana tullut ilmetä, ettei velalliselta kerry saatavalle täyttä suoritusta. Maksukyvyttömyyttä osoittaa tällöin paitsi täysin tulokseton ulosotto, myös se, että saatavalle kertyy ainoastaan osasuoritus. HE 26/2003 vp, s. 43.

⁴⁰⁹ Kirjoitushetkellä KonkL:n 2:3:ää on muutettu väliaikaisella lailla (14/2021) COVID-19 -pandemian johdosta. Lailla 14/2021 konkurssiuhkaisen maksukehotuksen maksuaikaa on pidennetty 30 päivään.

⁴¹⁰ HE 26/2003 vp, s. 41. Muun näytön esittämistä on pidetty vaikeana. Ks. esim. Koulu 2017, s. 150–155.

Myös yksityishenkilön velkajärjestelyn edellytyksenä on VJL 9 §:n mukaan velallisen maksukyvyttömyys. Toisin kuin konkurssilaissa, velkajärjestelylaissa on tarkoin määritelty, miten maksukyvyttömyyttä on arvioitava, eikä velallisen oma ilmoitus maksukyvyttömydestään ole riittävä.⁴¹¹ VJL 4 §:n 1 momentin mukaan maksukykyä arvioitaessa on huomioitava velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat, velallisen tulot ja ansaintamahdollisuudet, välttämättömät elinkustannukset, elatusvelvollisuus sekä muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat. Velallista ei pidetä maksukyvyttömänä, mikäli velallisen VJL 4 §:n mukaan laskettuna pitäisi selvitä veloistaan niiden erääntyessä.⁴¹² VJL:n 8 §:n mukaan velkajärjestely tulee vireille velallisen omasta hakemuksesta, jolloin myös näyttövelvollisuus maksukyvyttömyydestä on velallisella itsellään.

Ottaen huomioon VJL:n mukaiset yksityiskohtaiset maksukyvyttömyyden arviointikriteerit, velallisen maksukyvyttömyyden osoittaminen VJL 4 §:n mukaisin arviointiperustein saattaisi muodostua velkojana olevalle osapuolelle haastavaksi – jopa mahdottomaksi. Siinä missä velallinen pystyy itse velkajärjestelyhakemusta varten hankkimaan tarvittavat tiedot taloudellisesta tilanteestaan, ulkopuoliselta velkojalta tietojen hankkiminen ei todennäköisesti samalla tavalla luonnistu. Sen sijaan konkurssiin hakemisen osalta, missä näyttötaakka on velkojatalolla, KonkL:n mukaiset maksukyvyttömyysolettamat on tarkoitettu helpottamaan velkojan näyttötaakkaa velallisen maksukyvyttömyydestä.⁴¹³ Edellä mainitusta syystä katson, että maksukyvyyn arviointiin kuluratkaisun näkökulmasta voitaisi tarvittaessa soveltuvin osin hyödyntää edellä mainittuja KonkL:n mukaisia maksukyvyttömyysolettamia tai riittävää muuta näyttöä velallisen maksukyvyttömyydestä.

Asiaa tulisi näkemykseni mukaan arvioida korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussaan KKO 2008:52 asettamien lähtökohtien mukaisesti siitä näkökulmasta, onko asianosainen päässyt saatavan perinnän kannalta parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen.⁴¹⁴ Mikäli asianosaiset pääsevät sovintotarjouksen ansiosta sovintoon, jonka tuomioistuin vahvistaa, sovinnosta tulee samalla tavalla täytöntöönpanokelpoinen kuin

⁴¹¹ Ks. lisäksi Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 28.

⁴¹² Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 29.

⁴¹³ HE 26/2003 vp, s. 41.

⁴¹⁴ Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 sovintotarjouksen vaikutusta kulujen jakamiseen on pohdittu osin siitä näkökulmasta, onko oikeudenkäynnillä päästy parempaan lopputulokseen kuin sovintotarjouksella. Vaikka kyseinen arviointiperuste ei liity maksukykyisyyden arviointiin kyseisessä KKO:n tapauksessa, parempaan lopputulokseen pääseminen oikeudenkäynnillä on ollut olennaisessa osassa ratkaisun taustalla. Maksukykyisyyden arvioinnin lähtökohdaksi tulisi asettaa vastaavanlainen arviontitapa.

tuomioistuimen antamasta tuomiosta.⁴¹⁵ Sovinnon vahvistamista koskeva päätös on lainvoimaisen tuomion tavoin mahdollista siirtää ulosoton täytäntöönpantavaksi ja lisäksi sovinnon vahvistamista koskeva päätös toimii lainvoimaisen tuomion tavoin konkurssiin asettamisen edellytyksenä.⁴¹⁶ Täytäntöönpanokelpoisella tuomioistuimen vahvistamalla sovinnolla päästään tässä suhteessa samaan lopputulokseen kuin tuomiolla, ja saatavan perinnän onnistuminen saattaa olla jopa todennäköisempää sovintoon päättyneessä asiassa.⁴¹⁷ Tällöin näkemykseni mukaan osapuolen maksukykyisyydelle tai -kyvyttömyydelle annettavan painoarvon tulisi olla suhteellisen vähäinen. Mikäli asiaa pyritään sopimaan tuomioistuimen ulkopuolella, mutta maksuvelvollisen osapuolen maksukyvyttömyyden johdosta asia joudutaan saattamaan tuomioistuimeen täytäntöönpanokelpoisen tuomion saamiseksi, sovintotarjouksen ei tulisi tällöin vaikuttaa oikeudenkäyntikulujen jakautumisen arviointiin.⁴¹⁸ Myös korkein oikeus viitannee ratkaisussaan KKO 2008:52 velkojan mahdolliseen tarpeeseen saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio saatavan perimiseksi.

Käytännössä suurin vaikutus maksukyvyyn arvioinnilla lienee tilanteissa, joissa vastaajana on useampi kuin yksi taho. Jos useampi vastaaja tekee yhdessä sovintotarjouksen, jonka mukaan he vastaavat sovintosummasta yhteisvastuullisesti, tulee asiaa arvioida samalla tavoin kuten edellä on esitetty. Sen sijaan, mikäli saatavasta muutoin yhteisvastuullisesti vastuussa olevat tahot tekevät toisistaan erilliset sovintotarjoukset, joista jokainen vastaa itsenäisesti, osapuolten maksukykyisyydelle on tällöin annettava suurempi painoarvo. Kantaja saattaa tällaisessa tilanteessa päästä oikeudenkäynnillä parempaan lopputulokseen kuin hyväksymällä esitetyn sovintotarjouksen. Näin saattaa olla siitakin huolimatta, vaikka vastaajien erikseen tekemien sovintotarjousten määrä ylittäisi yhteenlaskettuna sen, minkä määrän tuomioistuin tuomitsee vastaajat yhteisvastuullisesti maksamaan.

⁴¹⁵ Ks. UK 2:12. Ks. myös Lindström 2014, s. 351. Sovinnon vahvistamisesta annettu päätös on Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1215/2012, annettu 12 päivänä joulukuuta 2012, tuomioistuimen toimivaltaasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 59 artiklan nojalla täytäntöönpanokelpoinen myös muissa EU:n jäsenvaltioissa ilman täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista.

⁴¹⁶ KonkL:n 2:2:n mukaan konkurssiin asettamisen edellytyksenä on, että velkojalla on selvä saatava. Saatava on selvä esimerkiksi silloin, kun se perustuu lainvoimaiseen tuomioon tai lainvoimaisen tuomion tavoin täytäntöönpanokelpoiseen ratkaisuun tai muuhun täytäntöönpanoperusteeseen. Ks. myös Lindström 2014, s. 351, 438.

⁴¹⁷ Ks. myös Ward 2007, s. 286–289. Suorituksen saamiseen liittyvä riski vain kasvaa (kalliin) oikeudenkäynnin jatkuessa, ja suorituksen saaminen maksuvaikeuksissa olevalta osapuolelta on todennäköisempää sovintotarjouksen hyväksymisellä kuin oikeudenkäyntiä jatkamalla. Ks. lisäksi McEwen – Maiman 1981, s. 260–262.

⁴¹⁸ Ks. myös HE 191/1993 vp, s. 12 sekä Lappalainen – Hupli 2017, s. 822–823. Vaikka velallinen olisi halukas suorittamaan saatavan ilman oikeudenkäyntiä, mutta maksukyvyttömyytensä vuoksi ei kykene niin tekemään, on oikeudenkäynti tarpeellinen ulosottoperusteen saamiseksi. Näin myös NJA 1955 s. 329.

Esimerkiksi kahdesta vastaajasta toisen taloudellinen asema saattaa olla huomattavasti heikompi ja saatavan perinnän onnistuminen tästä syystä epävarmaa. Mikäli saatavasta muutoin yhteisvastuullisesti vastaavat tahot tekevät toisistaan erilliset sovintotarjoukset, jotka velkoja hyväksyy, vaatimusta koko sovintosumman suorittamisesta ei voida kohdistaa molempiin vastaajiin.⁴¹⁹ Lopputuloksena saattaa tällöin olla esimerkiksi se, että sovintosummasta saadaan maksukykyiseltä vastaajalta perittyä puolet, toisen puoliosuuden jäädessä odottamaan jopa useiksi vuosiksi mahdollisia suorituksia ulosotosta,⁴²⁰ tai vaihtoehtoisesti suoritusta loppuosalle ei saada koskaan perittyä. Sen sijaan, jos oikeudenkäynnin lopputuloksena on se, että vastaajat vastaavat saatavasta yhteisvastuullisesti, vaatimus koko summasta voidaan kohdistaa molempiin vastaajiin.⁴²¹ Tällöin koko summa saadaan mahdollisesti perittyä kokonaisuudessaan toiselta vastaajalta, jolloin kantaja pääsee tosiasiallisesti parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä vastaajien erilliset sovintotarjoukset.

Edellä kuvatussa tilanteessa, jossa useampi taho vastaa saatavasta yhteisvastuullisesti, on osapuolten maksukykyä arvioitava jokaisen tahon osalta erikseen. Tällöin osapuolen maksukyvyyn arvioinnin lähtökohdaksi voitaisi näkemykseni mukaan soveltuvien osin asettaa edellä kuvatut KonkL:n mukaiset maksukyvyttömyysoletukset. Vaihtoehtoisesti velkoja voisi esittää riittävän muun näytön velallisen maksukyvyttömyydestä. Maksukyvyttömyyden arvioinnin kriteerejä ja näyttökynnystä ei tulisi asettaa liian korkeiksi, sillä saatavan perinnän kannalta velallisten yhteisvastuullisuudella saattaa olla edellä kuvatuin tavoin suurikin merkitys. Kuluriskin pelossa asianosainen ei välttämättä uskaltaisi ryhtyä oikeudenkäyntiin, vaan saattaisi tarttua hänelle epäedulliseen sovintotarjoukseen, jonka seurauksena osaa saatavasta ei välttämättä saataisi lainkaan perittyä.⁴²² Tässä suhteessa kyse on myös asianosaisen tosiasiallisen oikeuksiin pääsyn toteutumisesta. Tästä syystä, mikäli joku vastaajista arvioidaan maksukyvyttömäksi edellä kuvatussa suhteessa, tätä osaa sovintotarjouksesta ei tulisi huomioida kuluratkaisua tehtäessä. Tällöin ainoastaan maksukykyisen tahon sovintotarjouksen osuus voitaisi ottaa huomioon kuluratkaisussa. Pelkkää epäilystä osapuolen maksukyvyttömyydestä ei kuitenkaan voitane pitää riittävänä, vaan maksukyvyttömyyteen vetoavan tulisi kyetä esittämään näyttö väitteensä tueksi.⁴²³

⁴¹⁹ Ks. ositellusta vastuusta Saarnilehto 2012, s.182.

⁴²⁰ UK 2:24 mukaan ulosottooperuste on täytäntönpainokelpoinen 15 vuoden ajan, tai jos velkoja on luonnollinen henkilö, 20 vuoden ajan.

⁴²¹ Ks. esim. Saarnilehto 2012, s. 182–183. Lähtökohtana velkasuhteissa on velallisten yhteisvastuu. Ositeltu vastuu tulee kyseeseen vain, jos siitä on erikseen säädetty tai sovittu.

⁴²² Ks. myös edellä luku 4.4.

⁴²³ Ks. OK 17:2.2. Ks. todistustaakasta ja näyttökynnyksestä myös luku 2.2.2.

Osapuolen maksukyvyllä ei ole asetettavissa tarkkoja kriteereitä, vaan arvioinnin tulee olla tapauskohtaista. Maksukyvyn arvioinnin perustaksi voitaisi asettaa se, pääseekö asianosainen tosiasiallisesti parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen.⁴²⁴ Jos sovintotarjouksen tehneen osapuolen maksukyky huomioon ottaen asianosaisella olisi ollut todellinen mahdollisuus tarttua sovintotarjoukseen ja saada saatavansa perityksi sovintotarjouksen hyväksymisellä, näkemykseni mukaan hylätyksi tulleelle sovintotarjoukselle voidaan antaa painoarvoa kuluratkaisua tehtäessä muiden edellytysten täytyessä.⁴²⁵ Mikäli taas asianosainen on päässyt saatavan perinnän kannalta parempaan lopputulokseen oikeudenkäynnillä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen, sovintotarjoukselle ei tulisi antaa painoarvoa oikeudenkäyntikulujen jakautumista arvioitaessa.⁴²⁶

6 LOPUKSI

6.1 Johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena oli arvioida sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta kahdesta eri näkökulmasta – miten sovintotarjouksen hylkääminen on oikeuskäytännössä vaikuttanut kuluvastuuseen ja toisaalta, miten sovintotarjouksen hylkäämisen pitäisi vaikuttaa kuluvastuuseen. Oikeustila sovintotarjouksen huomioimisen suhteen on osoittautunut paikoin tulkinnanvaraiseksi. Tutkielmassa on kuitenkin pystytty hahmottamaan suuntaviivoja sovintotarjouksen huomioimiselle kuluratkaisussa sekä toisaalta tuomaan esiin ongelmakohtia, joihin tulisi kiinnittää laajempaa huomiota. Empiirisen tutkimusaineiston perusteella nousivat esiin kysymykset sovellettavasta lainkohdasta, sovintotarjouksen peruuttamisesta, sovintotarjouksen määrästä ja sovintotarjouksen sisällölle asetettavista vaatimuksista sekä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuudesta.

Empiirisen tutkimusaineiston valossa oikeuskäytännössä näyttäisi olevan epäyhtenäisyyttä sen suhteen, tuleeko sovintotarjous huomioon otettavaksi kuluratkaisussa OK 21:3:n vai OK 21:4:n nojalla, sillä oikeuskäytännössä on sovellettu molempia edellä mainittuja pykäläiä. Suurimmassa osassa ratkaisuista on kuitenkin sovellettu OK 21:3:ää, mikä näyttäisikin muodostuneen tutkitavana olevan aineiston valossa pääsäännöksi.

⁴²⁴ Ks. KKO 2008:52. Ks. myös edellä alaviite 414.

⁴²⁵ Näin myös KKO 2008:52. Ks. edellytyksistä kootusti jäljempänä luku 6.

⁴²⁶ Ks. KKO 2008:52.

Sen sijaan oikeuskäytäntö sen suhteen, onko vaatimusten kiistäminen oikeudenkäynnin jatkuessa tulkittava sovintotarjouksen peruuttamiseksi, on tutkimusaineiston valossa muodostunut yhdenmukaiseksi korkeimman oikeuden antaman ennakkoratkaisun KKO 2008:52 jälkeen, eikä vaatimusten kiistämistä oikeudenkäynnin jatkuessa ole mainitun ennakkoratkaisun jälkeen pidetty sovintotarjouksen peruuttamisena.

Epäyhdenmukaista soveltamiskäytäntöä ilmeni tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa sovintotarjouksen sisällölle asetettavien vaatimusten suhteen. Oikeuskäytännössä ilmeni epäyhtenäisyyttä ensinnäkin siinä, tulisiko sovintotarjouksen tekohetkeen asti aiheutuneet oikeudenkäyntikulut sisältyä sovintotarjouksen määrään, jotta sovintotarjous voitaisi ottaa huomioon kuluratkaisussa. Tutkimuksen kohteena olleessa aineistossa sovintotarjous on paikoin jätetty huomioon ottamatta sen johdosta, ettei tehty tarjous ole kattanut aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Tällainen tulkinta ei ole kuitenkaan muodostunut pääsäännöksi, vaan oikeuskäytännössä on tutkimusaineiston valossa pääsääntöisesti pidetty riittävänä, että sovintotarjous on kattanut tuomitukseksi tulleen päävaatimuksen määrän, jotta se voidaan ottaa huomioon kuluratkaisussa.

Toisaalta oikeuskäytännön ei voida myöskään tältä osin todeta olevan yhtenäinen, sillä sovintotarjous on otettu huomioon paikoin myös tapauksissa, joissa sovintotarjous ei ole kattanut tuomitukseksi tulleen päävaatimuksen määrää, ja toisaalta sovintotarjousta ei ole huomioitu kaikissa sellaisissa tapauksissa, joissa sovintotarjous on määrältään kattanut tuomitukseksi tulleen päävaatimuksen määrän. Näistä sovintotarjouksen sisältöön liittyvistä epäselvyyksistä huolimatta pääsäännöksi oikeuskäytännössä näyttäisi tutkimusaineiston valossa muodostuneen, että päävaatimuksen määrältään kattanut sovintotarjous voidaan ottaa huomioon kuluratkaisussa. Vastaavasti kantajan tekemä sovintotarjous on otettu huomioon kuluratkaisussa, mikäli tarjous on määrältään alittanut vastaajan maksettavaksi tuomitun määrän.

Kulujen konkreettisesta jakamisesta ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, sillä useimmissa aineiston tapauksissa kulujen konkreettiseen jakamiseen ovat vaikuttaneet sovintotarjouksen ohella myös muut tapauksen olosuhteet. Kuluratkaisujen perusteluista on kuitenkin tehtävissä huolestuttavia havaintoja kulujen konkreettiseen jakamiseen liittyen. Tuomioistuinten perustelujen valossa yksin sovintotarjous näyttäisi johtaneen vastapuolen kulujen täyteen korvausvelvollisuuteen, kulujen täyteen korvausvelvollisuuteen sovintotarjouksen tekemisen jälkeiseltä ajalta tai kulujen osittaiseen korvausvelvollisuuteen. Ainakin kuluratkaisujen perustelujen valossa sovintotarjous näyttäisikin johtaneen varsin erilaisiin lopputuloksiin kulujen

konkreettisen jakamisen suhteen, mikä taas on omiaan aiheuttamaan ongelmia ennustettavuuden kannalta.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, ettei oikeuskäytäntö ole muodostunut tutkimusaineiston valossa yhtenäiseksi sovintotarjouksen huomioon ottamisen suhteen, lukuun ottamatta suhtautumista vaatimusten kiistämiseen sovintotarjouksen jälkeen. Tutkimusaineistosta on kuitenkin hahmotettavissa päälinjoja sovintotarjouksen huomioon ottamisesta kuluratkaisussa, ja pääosassa ratkaisuista omaksutusta tulkinnasta poikkeavat ratkaisut olivat selkeästi vähemmistössä. Ainoa osa-alue, josta empiirisen tutkimusaineiston valossa ei ole mahdollista muodostaa selkeää pääsääntöä, on kulujen konkreettinen jakaminen. Suurimpien sovintotarjouksen huomioimiseen liittyvien ongelmien voidaan empiirisen tutkimusaineiston valossa todeta liittyvän sovintotarjouksen sisällölle asetettaviin vaatimuksiin, jossa epäyhtenäisyyttä soveltamiskäytännössä ilmeni kahdessa eri suhteessa, ja toisaalta sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuuteen.

Toisin kuin esimerkiksi Englannissa ja Norjassa, Suomessa sovintotarjoukseen tekemistä, siihen vetoamista tai sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta ei ole laissa säännelty. Omaan sovintotarjoukseen vetoaminen on katsottava sallituksi, ja muun sääntelyn puuttuessa omaan sovintotarjoukseen vetoamiseen soveltuvat dispositiivisissa riita-asioissa muutokin noudatettavat yleiset periaatteet. Sen sijaan vastapuolen sovintotarjoukseen vetoamista ei voida lähtökohtaisesti pitää sallittuna. Sovintotarjous voidaan voimassa olevan oikeuden mukaan tietyin edellytyksin ottaa huomioon kuluratkaisua tehtäessä, ja sovintotarjouksen hylkääminen voi vaikuttaa sovintotarjouksen hylänneen osapuolen kuluvastuuta lisäävästi, ellei sovintotarjouksen hylännyt osapuoli saavuta oikeudenkäynnillä edullisempaa lopputulosta kuin sovintotarjouksen hyväksymisellä. Sääntelyn puutteen johdosta sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu perustuu tällä hetkellä pitkälti korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön.

Sovintotarjous tulee lähtökohtaisesti huomioon otettavaksi kuluratkaisussa OK 21:3:n nojalla. Korkein oikeus näyttäisi ratkaisukäytännössään irrottautuneen OK 21:4:n soveltamisesta sovintotarjouksen huomioon ottamisessa, eikä sovintotarjouksen hylkäämistä voitane pitää sellaisena laiminlyöntinä, jota OK 21:4:n tai OK 21:5:n soveltaminen edellyttäisi. Sovintotarjous voidaan ottaa huomioon OK 21:3:n nojalla joko arvioitaessa häviön vähäistä merkitystä, tai vaihtoehtoisesti sellaisena syynä, jonka johdosta asianosainen tulee velvoittaa korvaamaan kulut osaksi vastapuolelle.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman oikeusohjeen mukaan sovintotarjouksen tulee kattaa velkojana olevan osapuolen todellisen saatavan määrän, jotta sovintotarjous voidaan ottaa huomioon kuluratkaisussa. Yksi merkittävä kysymys sovintotarjouksen huomioimisessa kuluratkaisussa liittyykin sovintotarjouksen sisällölle asetettaviin vaatimuksiin. Mainitusta ennakkoratkaisusta ei yksiselitteisesti ilmene se, mihin summaan sovintotarjoustulisi verrata – riittääkö esimerkiksi se, että sovintotarjous on kattanut maksettavaksi tuomitun päävaatimuksen määrän, vai onko sovintotarjouksen katettava myös esimerkiksi oikeudenkäyntikuluja tai viivästyskorkoja. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perustelujen valossa sekä oikeussuojanäkökohdista tarkasteltuna voitaisi pitää perusteltuna, että arvioidessa sovintotarjouksen vaikutusta kuluratkaisuun, myös sovintotarjouksen tekohetkeen asti aiheutuneet oikeudenkäyntikulut huomioitaisiin harkinnassa. Toisaalta ei voida pitää perusteltuna, että sovintotarjouksen olisi automaattisesti katettava aiheutuneet kulut, etenkin kun otetaan huomioon, että sovintotarjous tulee lähtökohtaisesti sovellettavaksi osittaisen voiton tilanteessa, jossa pääsääntönä on kulujen kuittaaminen. Viivästyskorkojen sisällyttämiseen sovintotarjoukseen liittyy niin ikään ongelmallisuuksia sekä muun muassa ristiriitaa kulusääntelyn tavoitteiden ja viivästyskorkosääntelyn tavoitteiden välillä.

Siinä missä korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perusteluista on johdettavissa, että sovintotarjouksen olisi sisällettävä myös esimerkiksi oikeudenkäyntikuluja ja viivästyskorkoja, mikäli lopullisessa tuomiossa niitä on tuomittu maksettavaksi, korkein oikeus on itse mainitussa ratkaisussaan perustanut arvionsa pelkästään tuomitukseen tulleen päävaatimuksen määrään. Vaikuttaisikin siltä, että korkein oikeus on mainitussa ennakkoratkaisussaan pitänyt riittävänä, että sovintotarjous on määrältään kattanut tuomitukseen tulleen päävaatimuksen määrän. Nykyisellään sovintotarjous voitaneen näin ollen ottaa huomioon kuluratkaisussa, mikäli sovintotarjous on ollut vähintään samansuuruinen kuin tuomitukseen tulleen päävaatimuksen määrä. Toisaalta korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 perustelut voidaan tältä osin nähdä jopa osittain sisäisesti ristiriitaisina. Sovintotarjouksen sisällölle asetettavien vaatimusten osalta voidaankin todeta olevan erityistä tarvetta sääntelylle kuluvastuun ennakoitavuuden sekä oikeuskäytännön yhdenmukaisuuden kannalta.

Sovintotarjoustusta ei voida korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2002:96 mukaisesti ottaa huomioon kuluratkaisussa, mikäli sovintotarjous katsotaan oikeudenkäynnin jatkuessa peruutetuksi. Sovintotarjouksen peruuttamisen suhteen korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on ilmennyt ristiriitoja. Uusimman korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun KKO 2008:52 valossa voidaan kuitenkin todeta, ettei vaatimusten kiistämistä oikeudenkäynnin

jatkuessa voida pitää automaattisesti sovintotarjouksen peruuttamisena. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa jää epäselväksi, missä tilanteessa sovintotarjous sen sijaan voitaisi katsoa peruutetuksi, eikä tähän kysymykseen ole löydettävissä yksiselitteistä vastausta. Tässä suhteessa erityisesti sovintotarjouksen huomioiminen pääasian osalta sovintoon päättyneessä tilanteessa näyttäytyy tällä hetkellä epäselvänä, ottaen huomioon sovintotarjouksen huomioimista sovintotilanteessa koskevan ratkaisun KKO 2002:96 ja uudemman sovintotarjouksen huomioimista koskevan ratkaisun KKO 2008:52 välisen ristiriidan. Sovintotarjouksen huomioimiselle sovintotilanteessa liittyy ongelmallisuuksia muun muassa osapuolten mahdollisen sovintohalukkuuden heikentymisen kannalta. Oikeustilan ollessa tältä osin varsin epäselvä, asiasta olisi tarpeen saada uusi korkeimman oikeuden ratkaisu.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman oikeusohjeen mukaan sovintotarjouksen tulee olla maksukykyisen osapuolen tekemä. Nähdäkseni viimekätinen arviointi tulisi perustaa siihen, pääseekö velkojana oleva osapuoli saatavan perinnän kannalta parempaan lopputulokseen jatkamalla oikeudenkäyntiä kuin hyväksymällä sovintotarjouksen. Osapuolen maksukykyisyyden arviointiin voitaisi tarvittaessa hakea tukea konkurssilain maksukyvyttömyysolettamista.

Vaikka korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2008:52 antama oikeusohje koski vastaajan tekemää sovintotarjousta, yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti myös kantajan tekemä sovintotarjous on nähdäkseni otettava soveltuvien osin vastaavien perusteiden huomioon kuluratkaisussa kuin vastaajan tekemä sovintotarjous.

Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2008:52 lopputulos huomioon ottaen, ratkaisu jättää jossain määrin tulkinnanvaraiseksi kysymyksen siitä, miten kulut tulisi jakaa tilanteessa, jossa häviön merkitystä ei voida katsoa vähäiseksi, eikä kuluvastuun laajuus ole tältä osin yksiselitteisesti määritettävissä. Mainitun ratkaisun perusteluiden valossa sekä erityisesti molempien osapuolten oikeussuoja huomioiden, kuluvastuun laajuuden arvioinnin lähtökohdaksi olisi perusteltua asettaa sovintotarjouksen tekoajankohta. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2008:52 antaman mallin mukaisesti kuluratkaisussa voidaan kuitenkin huomioida myös muut tapauksen olosuhteet sovintotarjouksen lisäksi. Viime kädessä kuluratkaisu jää näin ollen yksittäisissä tapauksissa tuomioistuimen suhteellisen laajan harkintavallan varaan.

Sen lisäksi, että sovintotarjous voidaan ottaa huomioon OK 21:3:n nojalla osittaisen voiton tilanteissa, sovintotarjouksen huomioiminen kulujen kohtuullistamista arvioitaessa voi tulla kyseeseen OK 21:8b:n nojalla. Tällöin sovintotarjouksen vaikutus saattaa tulla kyseeseen

arvioitaessa ”oikeudenkäyntiin johtaneita seikkoja”. Tällöin ei voitane edellyttää, että sovintotarjous on määrältään kattanut tuomitukseksi tulleen määrän, mutta tarjouksen tulisi olla suhteellisen lähellä jutun lopputulosta, jotta voitaisiin katsoa, että asiassa on pyritty riittäväällä tavalla sovinnolliseen ratkaisuun. Kuluja ei voida kohtuullistaa yksistään sovintotarjouksen johdosta, vaan myös asianosaisten aseman ja asian merkityksen tulee tukea kulujen kohtuullistamista. Lisäksi kulujen kohtuullistaminen edellyttää, että asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen kulut olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta. Mikäli taas asian katsotaan olevan OK 21:8a:n tarkoittamalla tavalla epäselvä, sovintotarjousta ei voitane ottaa huomioon kuluratkaisussa.

Tutkielmassa saavutettujen tulosten perusteella oikeuskäytännössä omaksutut tulkinnat sovintotarjouksen huomioon ottamisesta kuluratkaisussa noudattavat pääasiallisesti lainopin metodein saavutettua tutkimustulosta siitä, miten sovintotarjous pitäisi ottaa huomioon kuluratkaisussa. Tutkimustulokset sovellettavasta lainkohdasta, suhtautumisesta vaatimusten kiistämiseen sovintotarjouksen jälkeen sekä sovintotarjouksen sisällölle asetettavista vaatimuksista näyttäisivät olevan pitkälti samanlaiset empiirisen tutkimuksen ja toisaalta lainopillisen tutkimuksen osalta, joskin empiirisessä tutkimuksessa on tullut ilmi jonkin verran epäyhtenäisyyttä tuomioistuinten soveltamiskäytännöissä. Sovintotarjouksen sisällölle asetettavien vaatimusten suhteen ilmeni epäselvyyttä sekä empiirisessä että lainopillisessa tutkimuksessa, mutta lopputulos molemmissa näyttäisi tästä huolimatta viime kädessä samanlaiselta.

Sekä empiirisen tutkimuksen että lainopillisen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että molemmilla asianosaisilla tulisi olla yhtäläinen oikeus sovintotarjouksen tekemiseen, jolloin myös kuluvastuu sovintotarjouksen hylkäämisestä voi syntyä kummalle tahansa osapuolelle. Empiirisessä tutkimusaineistossa ei noussut esiin kysymystä osapuolen maksukyvyistä, eikä siitä, missä tilanteessa sovintotarjous voitaisi katsoa peruutetuksi, eikä tutkimustulosten vertaaminen näiltä osin ole mahdollista. Empiirisen ja lainopillisen tutkimuksen välillä on havaittavissa ero kuluvastuun laajuuden suhteen. Vaikka lainopillisen tutkimuksen metodein sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuus ei ole yksiselitteisesti määritettävissä, tutkimuksen perusteella on löydettävissä tukea sille, että kuluvastuun laajuuden lähtökohdaksi asetettaisiin sovintotarjouksen tekoajankohta, joskin myös muut tapauksen olosuhteet voidaan ottaa huomioon. Sen sijaan empiirisessä tutkimusaineistossa sovintotarjouksen tekoajankohtaa ei ole suurimmassa osassa ratkaisuja huomioitu millään tavalla, eikä sovintotarjouksen tekoajankohtaa ole pääsääntöisesti tuomioistuinten ratkaisujen perusteluissa mainittu.

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu on omiaan kannustamaan osapuolia sovinnolliseen ratkaisuun. Tältä osin sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun voidaan nähdä vaikuttavan preventiivisesti osapuolten sovintohalukkuutta lisäävästi, ja näin toteuttavan siviiliprosessin ohjausfunktiota. Sovinnollisuuden edistämisen voidaan nähdä palvelevan myös konfliktien ratkaisutarvetta, ja juttujen sovinnollisella ratkaisemisella saattaa olla tavoitettavissa positiivisia vaikutuksia niin yhteiskunnan kuin myös yksilöiden tasolla. Näin ollen sekä siviiliprosessin ohjausfunktion että konfliktinratkaisufunktion voidaan katsoa tukevan sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta.

Kysymys oikeussuojan sekä oikeuksiin pääsyn toteutumisesta suhteessa sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaan kuluvastuuseen on moniulotteinen, ja sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta – kuten kuluvastuuta yleensäkin – on tarkasteltava erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien kontekstissa. Tässä suhteessa osapuolten osin vastakkaiset intressit tulee suhteuttaa toisiinsa. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu ei saisi muodostaa esteitä oikeuksiin pääsulle tai painostaa osapuolta suostumaan epäedulliseen sovintoon. Toisaalta kulusääntelyllä pyritään turvaamaan molempien osapuolten oikeussuojaa, eikä voida pitää kohtuullisena, että sovintotarjouksen tehneelle osapuolelle aiheutuisi kustannuksia sovintotarjouksen hylänneen osapuolen ylimitoitettujen vaatimusten johdosta.

Vaikka sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaan kuluvastuuseen kytkeytyy oikeuksiin pääsyyn liittyviä merkittäviä kysymyksiä, sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaa kuluvastuuta ei nähdäkseni voida kategorisesti leimata esteeksi oikeuksiin pääsulle. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvalla kuluvastuulla on – samoin kuin ”häviäjä maksaa” -periaatteella – katsottava olevan hyväksyttävä pyrkimys sovintotarjouksen tehneen osapuolen oikeuksien suojaamiseen sekä asianmukaisen oikeudenkäytön varmistamiseen. On kuitenkin kiistatonta, että sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvaan kuluvastuuseen – kuten kuluvastuuseen yleensä – liittyy merkittäviä kysymyksiä oikeuksiin pääsyn kannalta erityisesti tilanteissa, jossa oikeudenkäynnin osapuolet ovat taloudellisesti eriarvoisessa asemassa.⁴²⁷ Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuva kuluvastuu saattaa painostaa osapuolen suostumaan epäedulliseen sovintoon, joka ei välttämättä palvele osapuolen aitoja intressejä.

Tässä tutkielmassa on pystytty hahmottamaan viitekehys sovintotarjouksen huomioon ottamiselle kuluratkaisuissa, mistä on nähdäkseni saavutettavissa hyötyä erityisesti lainkäytön, mutta

⁴²⁷ Ks. Fiss 1984, s. 1076; Ervasti – Nylund 2014, s. 290; Jokela 2019, s. 37, 78; Koulu 2020, s. 187.

toisaalta myös tutkimuksen tarpeisiin. Toisaalta tässä tutkielmassa on saavutettu myös toinen merkittävä tulos – havainto siitä, että oikeustila sovintotarjouksen huomioimisen suhteen on tällä hetkellä paikoin epäselvä ja vaatii toimenpiteitä lainsäätäjältä. Tutkielmassa saavutettujen tulosten perusteella tulevaisuudessa tulisikin kiinnittää huomiota sovintotarjouksen sisällölle asetettaviin vaatimuksiin sekä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuuteen. Lisäksi oikeustilaa sovintotarjouksen huomioon ottamisen suhteen pääasian osalta sovintoon päättäneissä asioissa olisi selkeytettävä. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvasta kuluvastuusta käytävän keskustelun lähtökohdaksi tulisi asettaa perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat,⁴²⁸ ja erityistä huomiota tulisi kiinnittää asianosaisten tosiasiallisen oikeuksiin pääsyn toteutumiseen.

6.2 Näkökulmia de lege ferenda

Voimassa olevan oikeuden mukaan sovintotarjous, joka on kattanut velkojana olevan osapuolen todellisen saatavan määrän, voidaan ottaa huomioon kuluratkaisua tehtäessä. Kuluvastuun syntyminen sovintotarjouksen hylänneelle osapuolelle on katsottava myös oikeuskirjallisuudessa hyväksytyksi. Kuluvastuuseen sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta liittyy nykyisellään ongelmia erityisesti sääntelyn puutteen johdosta. Esimerkiksi Norjassa – jossa sovintotarjouksen hylkääminen ei synnytä kuluvastuuta – on katsottu, ettei sovintotarjouksen hylkäämisestä automaattisesti syntyvä kuluvastuu ole perusteltua pelkän laissa olevan yleissäännöksen nojalla.⁴²⁹ Vastaavanlaisesti esimerkiksi Englannissa on katsottu, että sovintotarjouksen muotoa ja tekemistä koskevat yksityiskohtaiset säännökset ovat tärkeitä läpinäkyvyyden ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi.⁴³⁰

Nähdäkseni Norjassa ja Englannissa esitetyt näkemykset ovat tältä osin perusteltuja, sillä osapuolilla tulisi olla sovintotarjouksen hylätessään tieto siitä, mitä seurauksia sovintotarjouksen hylkääminen saattaa aiheuttaa. Suomessa kuluvastuun syntyminen sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta perustuu tällä hetkellä korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun, jonka perusteella ei esimerkiksi ole mahdollista yksiselitteisesti määrittää sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuutta. Oikeustilan epäselvyys tältä osin heijastuu oikeuskäytännöstä, jossa tulkinta vaihtelee huomattavasti. Nykyisellään sovintotarjouksen hylkääminen

⁴²⁸ Ks. Niemi 2020, s. 1258.

⁴²⁹ Ks. NOU 2001:32 A, s. 211.

⁴³⁰ Ks. Ward 2007, s. 282.

saattaa johtaa merkittäväänkin kuluvastuuseen, jonka laajuutta osapuolet eivät voi etukäteen ennustaa.

Mitä pidemmälle prosessissa edetään ja mitä korkeammiksi kulut kasvavat, sitä tärkeämpää on, että asianosainen pystyy arvioimaan sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuutta. Kuluvastuun ennakoimattomuus saattaa johtaa siihen, että sovintotarjouksen vastaanottanut osapuoli saattaa tuntea itsensä pakotetuksi suostumaan epäedulliseenkin sovintoon, minkä taas voidaan katsoa rajoittavan asianosaisen oikeuksiin pääsyä. Osapuolilla tulisi olla asianmukaiset mahdollisuudet ennakoida sovintotarjouksen hylkäämisestä mahdollisesti aiheutuvat seuraamukset. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeussuojaan sekä ennakoitavuuteen liittyvistä näkökohdista tarkasteltuna sääntelyn tarve on merkittävä. Myös nykyisen paikoin epäselvän oikeustilan selkeyttämiseksi sääntelylle on nähdäkseni tarvetta. Kuluista saattaa lisäksi joissain tapauksissa tulla pääasiaa merkittävämpi kysymys kulujen kohotessa riidan intressiä suuremmiksi. Tästä näkökulmasta oikeudenkäyntikulujen sääntelyyn tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun pelko saattaa olla omiaan kannustamaan vastapuolta tekemään alimitoitettun sovintotarjouksen siinä toivossa, että vastapuolena oleva velkoja ei uskalla viedä asiaa kuluriskin pelossa tuomioistuimen ratkaistavaksi, vaan tarttuu maksuvelvollisen osapuolen kannalta edullisempaan sovintotarjoukseen. Sovintotarjouksen voitaisi ajatella muodostuvan eräänlaiseksi oikeudenkäyntistrategiaksi ja vastapuolen painostuskeinoksi. Toisaalta on huomattava, että kuluvastuu voi ratkaisun KKO 2008:52 valossa syntyä ainoastaan silloin, jos sovintotarjous on kattanut velkojan todellisen saatavan määrän. Tästä syystä on toisaalta myös maksuvelvollisen osapuolen etu, ettei sovintotarjous selvästi alita vastapuolen todellisen saatavan määrää. Samoin kuin esimerkiksi Englannissa on katsottu, sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun voidaan katsoa luovan kannustimen paitsi kohtuullisen sovintotarjouksen hyväksymiseen, myös kohtuullisen sovintotarjouksen tekemiseen. Jutun lopputulos saattaa kuitenkin olla etukäteen osapuolten vaikeasti ennustettavissa, eikä sovintotarjouksen määrän arvioiminen ole siten yksiselitteistä. Toisaalta kuten Englannissa on huomautettu, epävarmuus jutun lopputuloksesta vaikuttaa yhtäläisesti sekä kantajaan että vastaajaan.⁴³¹

⁴³¹ Ward 2007, s. 280, 282; Toran 1986, s. 327.

Arvioitaessa sitä, muodostaako sovintotarjouksesta aiheutuva kuluvastuu mahdollisuuden prosessata vastapuolen kustannuksella,⁴³² huomioon tulisi ottaa ensinnäkin molemminpuolinen mahdollisuus sovintotarjouksen tekemiseen ja siitä mahdollisesti hyötymiseen, mikä on nähdäkseni omiaan ehkäisemään väärinkäyttötarkoituksessa tehtyjä tarjouksia sekä sitä, että toiselle osapuolelle syntyisi mahdollisuus prosessata vastapuolen kustannuksella. On myös huomattava, että Suomessa sovintotarjouksen huomioon ottaminen edellyttää korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa sitä, ettei sovintotarjousta voida katsoa peruutetuksi. Vaikka se, mitä sovintotarjouksen peruuttaminen käytännössä tarkoittaa, on nykyisellään jokseenkin epäselvää, voitaisi katsoa, että sovintotarjouksen vastaanottajalla tulisi myöhemmässä prosessin vaiheessa olla mahdollisuus sopia asia aikaisemman sovintotarjouksen pohjalta. Nähdäkseni tällainen tulkinta on omiaan vähentämään mahdollisuutta prosessata vastapuolen kustannuksella. Lisäksi sovintotarjouksen tekijä ottaa aina riskin siitä, että sovintotarjous hyväksytään ja tarjouksen mukainen summa konkretisoituu maksettavaksi, mikä niin ikään vähentänee väärinkäyttötarkoituksessa tehtyjä tarjouksia.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on turvattava prosessin molemmille osapuolille. Etenkin kun otetaan huomioon, että myös sovintotarjouksen tehneelle osapuolelle aiheutuu riski sovintotarjouksen tekemisestä, sovintotarjouksen huomiotta jättäminen saattaisi johtaa sovintotarjouksen tehneen osapuolen oikeussuojan vaarantumiseen. Myös kulusääntelyn tavoitteiden voidaan katsoa tukevan sovintotarjouksen huomioon ottamista kuluratkaisussa. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna sovintotarjouksen huomioon ottaminen kuluratkaisussa kannustaa osapuolia sopimaan riitaiset asiat tuomioistuimen ulkopuolella ja siten säästää myös tuomioistuinten resursseja. Näistä lähtökohdista sovintotarjouksen huomioimista kuluratkaisussa voidaan pitää perusteltuna. Sovintotarjouksen vastaanottaneen osapuolen oikeussuojanäkökohdista tarkasteltuna edellytykset sovintotarjouksen huomioon ottamiselle tulisi kuitenkin asettaa suhteellisen korkealle, jotta sovintotarjouksen vastaanottaneen osapuolen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei vaarannu.

Tämän tutkielman alussa on tuotu esiin Asianajajaliiton lainsäädäntöaloite vuodelta 2012,⁴³³ jossa OK 21:3:ää ehdotettiin tarkennettavaksi siten, että sovintotarjous voitaisiin ottaa huomioon kuluratkaisussa, elleivät olosuhteet puolla sovintotarjouksen huomioimatta jättämistä. Asiaa arvioitaessa olisi lainsäädäntöaloitteen mukaan otettava huomioon muun muassa

⁴³² Ks. Ekelöf et. al. 2018, s. 270.

⁴³³ Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012.

sovintotarjouksen saajalle aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen määrä. Tämän tutkielman valossa lainsäädäntöaloite on osoittautunut perustelluksi.

Siinä missä sovintotarjous voitaisi lähtökohtaisesti ottaa huomioon kuluratkaisussa, sovintotarjouksen huomioiminen kaikissa olosuhteissa ei tule kyseeseen. Tällainen tilanne on muun muassa silloin, mikäli maksuvelvollisen osapuolen tekemä sovintotarjous on määrältään alittanut todellisen maksuvelvollisuuden määrän tai vaihtoehtoisesti, mikäli velkojan tekemä sovintotarjous on ylittänyt vastapuolen todellisen maksuvelvollisuuden määrän. Myös osapuolen maksukyvyttömyys voisi muodostaa esteen sovintotarjouksen huomioon ottamiselle. Myös silloin, jos sovintotarjous katsottaisiin peruutetuksi, sovintotarjous tulisi jättää huomiotta.

Tässä tutkielmassa saavutettujen tulosten valossa erityisesti sovintotarjouksen sisällölle asetettavia vaatimuksia sekä kuluvastuun laajuutta olisi sääntelyllä selkeytettävä. Sovintotarjouksen vastaanottaneen oikeussuojan varmistamiseksi sekä kulusääntelyn reparatiivinen funktio huomioiden kuluvastuuta arvioitaessa olisi perusteltua ottaa huomioon tarjouksen vastaanottajalle sovintotarjouksen tekohetkeen asti syntyneiden oikeudenkäyntikulujen määrä. Nähdäkseni kulujen sisällymistä sovintotarjoukseen ei voitane automaattisesti edellyttää, mutta mikäli osapuolella olisi muutoin oikeus saada korvaus kuluistaan, vaatimus oikeudenkäyntikulujen sisällyttämisestä sovintotarjoukseen vähintään osittain on perusteltu. Harkinnalle ei kuitenkaan voitane asettaa tiukkoja raameja, vaan harkinta olisi tehtävä kussakin yksittäisessä tapauksessa jutun olosuhteet ja kohtuusnäkökohdat huomioiden. Koska viivästyskorkojen saamatta jääminen ei aiheuta osapuolelle samanlaista suoraa kuluvastuuta kuin oikeudenkäyntikulujen saamatta jääminen, sovinnollisuuden edistämiseksi voitaisi ehdottaa, ettei sovintotarjouksen tarvitsisi sisältää aiheutuneita viivästyskorkoja.

Tutkimustulosten valossa myös sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun laajuutta olisi lainsäädännöllä selkeytettävä ennakoitavuuden lisäämiseksi. Vaikka kuluvastuun määrittämisessä myös muut seikat kuin sovintotarjous voidaan ottaa huomioon, nähdäkseni kuluvastuun laajuuden lähtökohtien määrittely olisi tästä huolimatta tarpeen nykyisen oikeustilan tulkinnanvaraisuuden sekä oikeuskäytännössä havaitun epäyhtenäisen soveltamiskäytännön johdosta. Tässä suhteessa osapuolten oikeussuojavaatimusten yhteensovittaminen puoltaa kuluvastuun alkamista sovintotarjouksen tekoajankohdasta. Siinä missä oikeutta tulisi antaa sille, jolla on asiassa oikeus puolellaan, sovintotarjouksen tehnyttä osapuolta tulisi sovintotarjouksen tekemisen jälkeen suojata perusteettomilta vaatimuksilta, mikäli asia olisi voitu sovintotarjouksen johdosta ratkaista sovinnollisesti.

Koska oikeudenkäyntikulujen jakaminen on ilmiönä moniulotteinen ja jokaisella jutulla on omat erityispiirteensä ja olosuhteensa, kuluvastuuta sovintotarjouksen hylkäämisen johdosta ei ole mahdollista täysin aukottomasti määrittää. Kuluvastuun määrittämiseksi aukottomasti olisi nähdäkseni tarpeen omaksua vastaavantyyppinen sääntely kuin esimerkiksi Englannissa, mikä ei näkemykseni mukaan sovellu suomalaisen yleisluontoisen kulusääntelyn viitekehukseen. Suomessa kulusääntely jättää melko paljon harkintavaltaa tuomioistuimille, ja myös sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun sääntelyssä tulisi jättää harkintavaltaa tuomioistuimille, etteivät kuluratkaisut muodostu yksittäisissä tapauksissa kohtuuttomiksi joustamattoman sääntelyn johdosta. Sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun arvioinnin lähtökohdat olisi silti tarpeen määrittää osapuolten oikeussuojan turvaamiseksi ja ennakoitavuuden lisäämiseksi.

Tässä tutkielmassa saavutettujen tulosten ja havaittujen ongelmakohtien valossa OK 21 luvun 3 §:ää voitaisi ehdottaa Asianajajaliiton vuoden 2012 lainsäädäntöaloitetta⁴³⁴ mukailten tarkennettavan seuraavasti:

Ennen oikeudenkäyntiä tai oikeudenkäynnin aikana tehty sovintotarjous tulee ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta arvioitaessa, mikäli sovintotarjous olisi kohtuudella pitänyt hyväksyä, eivätkä olosuhteet puolla sovintotarjouksen huomioimatta jättämistä. Asiaa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota asianosaisille sovintotarjouksen tekohetkeen mennessä aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen määrään, ja korvausvelvollisuuden laajuutta harkittaessa on otettava huomioon sovintotarjouksen ajankohta.

Kuten Asianajajaliitto on lainsäädäntöehdotuksessaan todennut ja kuten esimerkiksi Norjassa on katsottu, viime kädessä sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun arvioinnin lähtökohdaksi tulisi asettaa se, olisiko sovintotarjous kohtuudella pitänyt hyväksyä, vai onko oikeudenkäynnin jatkaminen sovintotarjouksen jälkeen ollut aiheellista.⁴³⁵

Nähdäkseni aihealueen jatkotutkimukselle on vielä tarvetta. Erityisesti sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun vaikutuksia olisi arvioitava laajemmin paitsi yksilötasolla, myös yhteiskunnan tasolla, ja aiheen tarkastelu etenkin oikeustaloustieteen menetelmin olisi perusteltua. Myös sovintotarjouksen sisällölle asettavia vaatimuksia ja niiden yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia tulisi arvioida laajemmin. Arvioitaessa sovintotarjouksen hylkäämisestä aiheutuvan kuluvastuun vaikutuksia, huomiota tulisi ennen kaikkea kiinnittää osapuolten tosiasiallisen oikeuksiin pääsyn toteutumiseen.

⁴³⁴ Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012.

⁴³⁵ Asianajajaliiton lainsäädäntöaloitteet 2012, s. 21; Ot.prp. nr. 51, s. 78; NOU 2001:32 A, s. 211.